



*Humanitarinė pagalba –
atsakomybė, principai ir atskaitomybė*
Kaip padėti nekenkiant?



2020 m. Lietuva

Nacionalinė nevyriausybinių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma / Lithuanian NGDO Platform
Viršelis: @ Mr_tt/Unsplash.com / @ Nitish Meena

Leidiny s parengtas projekto „Visuomenė ir NVO – Vystomasis bendradarbiavimas ir humanitarinė pagalba“ metu. Projektas finansuojamas pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 10 prioriteto Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas Nr. 10.1.2-ESFA-K-917 priemonę „Visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo ir dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimo iniciatyvos“. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų parama šio leidinio parengimui nereiškia jos pritarimo turiniui, už kurį atsakingi jo autoriai ir negali būti laikoma atsakinga už leidinyje pateikiamos informacijos naudojimą.



Nacionalinė nevyriausybinių
vystomojo bendradarbiavimo
organizacijų platforma



EUROPOS
SOCIALINIO
FONDO
AGENTŪRA



2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Apie tai, kaip matyti toliau savo kiemo



„Mąstyk globaliai, veik lokaliai“ (angl. Think globally, act locally) yra senas geras šūkis, kuriuo vadovaujasi tarptautinis Raudonojo Kryžiaus judėjimas ir kitos humanitarinės organizacijos. Jo prasmė gili, kartu ir paprasta: net ir veikdami siauroje, ribotoje sferoje privalome suvokti platesnį kontekstą, vykdyti su visuma derančias ir jos neišbalansuojančias veiklas bei užtikrinti, kad mūsų veiksmai padeda tiems, kuriems to iš tiesų labiausiai reikia.

Padiskutuokime: kiek šis šūkis realiai atspindi mūsų vietą globalioje dimensijoje? Lietuvai tapus ES ir kitų tarptautinių institucijų nare, pamažu perėjome tranzicinį periodą, kai iš paramos gavėjos tampama šalimi donore. Tiesa, mažesniu mastu ir lėtesniais tempais, nei kitos Vakarų Europos šalys (ir ne tik didžiosios geopolitinės žaidėjos, turinčios savų interesų), aktyviai dalyvaujančios humanitarinėse misijose visame pasaulyje. Nemažai tą sau leidžiančių šalių veikia ne tik regioniniu mastu, o plačia geografija, kurioje susilieja kultūriniai, etniniai, religiniai skirtumai. Čia prioritetas yra ne geografinis artumas, o humanitariniai principai, humanistinės vertybės ir siekis padėti tam, kam šią akimirką labiausiai reikia, nepaisant to, kad „toli“, kad „ne kaimynas“, kad pagalba jam „neduos jokios apčiuopiamos grąžos“ ir pan.

Esame šalis donorė, kuri ne tik ima, bet ir duoda, dalijasi su kitais. Kas nuo to pasikeitė? Iš esmės

niekas, nes šis faktas tiesiog atspindi finansinį šalies pajėgumą. Didžiausias pokytis vyksta mūsų sąmonėje. Atsakymas į klausimą, ar mes pasiruošę dalintis, nekelia abejonių. Kur kas sudėtingesnė kita klausimo dalis: ar noriu dalintis ir kiek, su kuo?

Pastaraisiais metais Lietuvos Raudonojo Kryžiaus organizuotos tarptautinės paramos akcijos (kai aukojama skambinant trumpuoju numeriu) ne kartą parodė, kad nelaimės sienų neturi. Pagalbos reikia ir nukentėjusiems nuo žemės drebėjimo Haityje, ir nuo cunamio Pietryčių Azijoje, ir nuo ginkluoto konflikto Rytų Ukrainoje. Solidarumo su krizės paliestais žmonėmis akcijos ištis pavyko. Lietuva finansiškai prisidėjo prie nelaimės padarinių likvidavimo ir mums geografiškai tolimuose kraštuose. Kitaip sakant, parodėme, kad mums rūpi ne tik tai, kas vyksta mūsų kieme ar už kaimyno tvoros, kur dar akys mato. Tokie veiksmai rodo visuomenės brandą, norą bei gebėjimą užjausti, dalintis. Tai teikia vilčių.

Lietuva gali didžiulius esanti ir tarptautinio humanitarinio švietimo dalis. Vilniaus universitetas ir jo specialistai, daugiausiai tarptautinės teisės ir žmogaus teisių ekspertai, priklauso tarptautiniam universitetų tinklui NOHA (angl. Network on Humanitarian Action), kurio tikslas – plėtoti švietimą humanitarinės veiklos srityje. Kasmet tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių klausytojai – esami ar būsimi humanitarinių organizacijų darbuotojai ir savanoriai – Vilniuje gali stiprinti savo kompetencijas, profesionalumą ir sužinoti daugiau apie humanitarinių paslaugų teikimo kokybę, funkcionavimą, praktinį pritaikomumą. Patyrę vietas ir tarptautiniai ekspertai, akademiškai, ilgametę patirtį misijose sukaupę praktikai dalijasi savo įžvalgomis. NOHA stipendija į Lietuvą leidžia atvykti paskaitų klausytojams ir iš tų kraštų, kuriuose šiuo metu humanitarinės pagalbos poreikis yra milžiniškas, tokių kaip Jemenas, Malis, Etiopija. Mes suteikiame švietimo platformą, kad grįžę į savo šalis šie žmonės teiktų kokybišką humanitarinę pagalbą pagal naujausias rekomendacijas ir standartus.

Dalijimasis, be abejonės, prasideda nuo vidaus. Pasidalijęs su kolega, daliniesi su kaimynu, pasidalijęs su kaimynu daliniesi su bendruomene. Įtraukta bendruomenė ir partneriai leidžia

peržengti ir savo šalies sienas. Tai sena pamatuota formulė – nebijoti išeiti iš savo kiemo.

2019 m. Lietuvos Raudonasis Kryžius minėjo savo šimtmetį. Beje, jubiliejų pažymėjo ne tik ši konkreti organizacija, bet ir pats humanitarinis judėjimas Lietuvoje – kaip reiškinys. Be abejo, penkiasdešimt okupacijos metų pristabdė Lietuvos galimybes šiandien būti aktyvia tarptautinio humanitarinio judėjimo dalimi, kokios šiandien yra į mus dydžiu panašios šalys, kaip Danija, Suomija ar Nyderlandai. Tačiau simboliška, kad šimtmečio proga pirmąkart mūsų šalies istorijoje Lietuvoje apsilankė tarptautinio Raudonojo Kryžiaus judėjimo vadovas.

Tarptautinės Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio draugijų federacijos prezidentas Francesco Rocca dalyvavo pasirašant istorinį susitarimą su Lietuvos vyriausybe dėl bendradarbiavimo ekstremalių situacijų, branduolinių nelaimių ir krizių metu. Tai ypač svarbus momentas, leidžiantis įtvirtinti Raudonojo Kryžiaus mandatą būti valstybės pagalbininku. Apskritai nevyriausybinių organizacijų ir valstybės institucijų santykis ilgą laiką buvo ir iš dalies lieka neapibrėžtas. Trūksta koordinacijos, visapusiško integralumo į tinkamai funkcionuojančią sistemą. Abstraktūs apibrėžimai ir abipusė sąveika egzistuoja tik formaliai, popieriuje.

Pastarieji įvykiai, susiję su koronaviruso (COVID-19) plitimu pasaulyje, stipriai palietė ir Lietuvą. Čia vėl norisi prisiminti šūkį „Mąstyk globaliai, veik lokaliai“. Šioje krizinėje situacijoje vyriausybė pagaliau kreipėsi pagalbos į Lietuvos Raudonąjį Kryžių ir kitas humanitarines organizacijas, kurios turi įvairių nacionalinio ir tarptautinio lygmens pratybų patirties. Atsigręžusi į NVO sektorių, vyriausybė galėjo pasinaudoti ekspertine užsienio praktika. Taip šis mechanizmas buvo išbandytas praktikoje.

Tarptautinę patirtį Lietuvos Raudonasis Kryžius kaupia ne vienerius metus, tačiau į globalius greitojo reagavimo tinklus buvome įtraukti tik palyginti neseniai. Šiandien Lietuvos Raudonojo Kryžiaus atstovai yra vadinamosios Regioninės reagavimo į nelaimes komandos (angl. Regional Disaster Response Team) nariai. RDRT yra vienas iš kelių tarptautinio Raudonojo Kryžiaus judėjimo reagavimo į nelaimes arsenalo įrankių, šalia tokių kaip Emergency Response Units (ERUs), Field Assessment and Coordination Teams (FACTs) ir pan. Tai reiškia, kad, tarkime, įvykus nelaimei Baltijos

jūros regione (pvz., jūrų keltų avarija, nevaldomi miškų gaisrai, potvyniai, pabėgėlių antplūdis ar pan.), regiono šalių ekspertai – parengti ir apmokėti nacionalinių Raudonojo Kryžiaus draugijų darbuotojai ar savanoriai – gali būti pasitelkti kaip bendro koordinuojamo tinklo dalis. Kartu šie specialistai atsiduria ir Tarptautinės Raudonojo Kryžiaus federacijos reaguotojų sąrašė ir gali būti pasitelkti misijose bet kuriame pasaulio krašte. Vienas pastarojo metų pavyzdžių – 2019-ųjų žemės drebėjimas Albanijoje – atskleidė, kaip tiksliai funkcionuoja tarptautinis Raudonojo Kryžiaus greitojo reagavimo mechanizmas.

Dalijimasis yra didžiulė jėga, kuri grįžta su kaupu. Humanitarinės pagalbos teikimas padeda kaupti neįkainojamą patirtį, megzti prasmingus ryšius ir pritraukti reikalingus išteklius. Tai yra puiki investicija į pripažinimą, statusą ir svorį tarptautinėje humanitarinėje arenoje.

Stasys Vaitonis

Savanorystės plėtros vadovas

Lietuvos Raudonasis Kryžius

Humanitarinė pagalba – iššūkiai ir galimybės



Humanitarinė pagalba – tai priemonės ir veiksmai, kurių tikslas yra gelbėti žmonių gyvybes, palengvinti kančias ir išsaugoti jų orumą per stichines bei dėl žmogus veiklos kylančias nelaimes ir jų padarinius. Turbūt nėra kitos srities, kurios tikslai būtų tokie paprasti ir kartu taip sudėtingai įgyvendinami. Kilnūs, dori norai operaciniame lygmenyje dažnai susiduria su daugybe iššūkių, svarbių kasdinių sprendimų, išorinių provokacijų ir kt. Tačiau viena mane įkvepiančių šios srities ypatybių – tai nuolatinis savanorių ir aukščiausio lygio specialistų bendradarbiavimas ir darbas petys į petį: be konkurencijos, su stipria vidine motyvacija. Beje, pastebėjau, kad, pavyzdžiui, vystomojo bendradarbiavimo srityje ši savybė pasitaiko rečiau.

Nesvarbu, kokie mes dideli ar maži, globaline prasme esame vieni su kitais susiję įvairiais saitais: nuo komunikacijos, prekybos, vartojimo, klimato iki žmogaus teisių, socialinių ir sveikatos sričių, ekonomikos, saugumo ir kt. Mūsų pasirinkimas – pirkti etiškai, sąžiningai pagamintus daiktus ar masinės gamybos produktus – daro įtaką kitiems šio pasaulio žmonėms, lygiai kaip ir mūsų pažiūros ar pasisakymai apie kitas tautas, religijas, kultūras.

Bendradarbiavimas tarp šalių gali būti veiksminga priemonė stiprinti, dalytis ir paspartinti vystymąsi šalyse ir regionuose. Bendradarbiavimas apima žinių ir patirties kūrimą, pritaikymą, perdavimą ir dalijimąsi išnaudojant bendrus turimus išteklius ir galimybes. Bendradarbiavimas taip pat gali padėti plėtoti kokybišką ugdymą ir švietimą, geresnę infrastruktūrą, geresnę gyventojų sveikatą, klestinčią ekonomiką, platesnes galimybes patekti į pasaulines rinkas. Tikimasi, kad pagalba vystymuisi padės šalims tapti savarankiškesnėms. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį ne vien į tikslus ir biudžetus, bet ir į balansą bei tiek humanitarinės, tiek vystomojo bendradarbiavimo paramos priežiūrą ir jos įtaką. Daugiašalės organizacijos stebi OPV statistiką (užsienio pagalbos sumą vienam asmeniui) ir pagal tai sprendžia, kiek konkreiti šalis yra priklausoma nuo paramos iš užsienio. Svarbu prižiūrėti skiriamą paramą ir užtikrinti, kad ji iš tikrųjų padeda šalies vystymuisi, o ne įjunko ją prie paramos pinigų.

Humanitarinės pagalbos teikėja – šalimi donore – Lietuva oficialiai tapo 2004 m. Be universalių žmogiško solidarumo ir pareigos pagelbėti ištikus nelaimei aspektų, humanitarinės pagalbos kontekste ne mažiau svarbūs yra ir tarptautiniai santykiai. Mintis, jog Lietuva esanti „per maža“ turėti realios įtakos pasaulyje, matyt, sukosi ne vien sprendimų priėmėjų, bet ir pilietinės visuomenės galvose. Tačiau, mano nuomone, humanitarinės pagalbos srityje „per mažai prisidėta“ nebūna. Tai rodo ir dabartinės realijos: pandemijos akivaizdoje turime konkrečius iššūkius ir poreikius, o gaudami paramą¹ vertiname kiekvieną jos dalį.

Noriu pabrėžti, kad svarbu atskirti humanitarinę pagalbą ir „skurdą“. Vyrauja klaidingas įsitikinimas, esą humanitarinė pagalba skiriama tik „skurdiems“ pasaulio regionams ir ją skiria tik „turtingieji“. Tačiau realybė tokia, jog ištikus krizei ar stichinei nelaimei ir siekiant kuo greičiau sumažinti nelaimės padarinius bei galimą didesnę žalą, būtina mobilizuoti kuo daugiau resursų ir ekspertų. Įprastas stereotipinis „skurdo“ suvokimas ir visuomenėje, ir žiniasklaidoje iškreipė ir į vieną suplakė skirtingas, kartais net priešingas,

¹ 2020 m. Lietuva oficialiai gavo paramą kovai su koronaviruso pandemija: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1161812/taivanas-skyre-parama-lietuvai-kovoje-su-koronavirusu-sali-pasieks-100-tukst-medicininiu-kaukiu> ir <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1153254/is-kinijos-i-lietuva-atkeliauja-medicinines-priemones-ambasadore-paste-bi-kad-tokias-siuntas-issiusti-vis-sunkiau>

skurdo formas, kurios tapo neatpažįstamos. Tai ypač akivaizdu kalbant apie įvairius globalius regionus, kuomet stebėtojams iš „Vakarų“ nepavyksta atskirti kuklumo nuo nepritekliaus.

Humanitarinė pagalba ir kiti humanitariniai veiksmai glaudžiai siejasi ir su vystomuoju bendradarbiavimu. Pasibaigus krizei ir užtikrinus būtiniausius veiksmus bei priemones, kitas etapas yra partnerystė vystymuisi, jei regione yra to poreikis. Šių konceptų nederėtų painioti ar identifikuoti su šalimis-partnerėmis, t. y. ne visi, esantys valstybėje, kurioje įvyksta krizė, prisideda prie humanitarinės pagalbos, humanitarinio veiksmo ar vystomojo bendradarbiavimo. Tą ypač rekomenduoju įsisąmoninti būsimiems savanoriams ir stažuotojams. Jei vykstate, tarkime, iš Lietuvos į Kambodžą, jūsų veikla nebūtinai bus iš humanitarinės srities. Viskas priklauso nuo konkrečios programos krypties, tikslų ir priemonių. Deja, pastebiu, jog dažnai į situaciją neįsigilinama ir skurdžiu laikomas regionas automatiškai suvokiamas kaip humanitarinių veiksmų objektas. Taip pat svarbu įvertinti ir tai, kad nė viena šalis donorė ar organizacija nesiūlo pagalbos absoliučiai visoms šalims, todėl kai kurios šalys gauna pagalbą kitų sąskaita. Tai reiškia, kad kai kurios šalys negauna reikiamos pagalbos, o kitos gauna daugiau. Tai reiškia, kad pastarosios turi realias galimybes pasiekti pokyčių. Humanitarinės pagalbos ir viso humanitarinio veiksmo sritis nuolat tobulėja, keičiasi ir stiprėja. Kaip akivaizdžiai rodo klimato kaitos pavyzdys, rytojaus uraganams, potvyniams ir žemės drebėjimams turime ruoštis jau šią dieną, kad, jiems įvykus, būtume pasirengę. Ir, kaip pademonstravo dabartinė pandemija, pasirengimas ekstremalioms situacijoms turi vykti prieš krizę, ne jai įvykus. Tik taip galėsime efektyviai ir sėkmingai į ją reaguoti.

Justina Kaluinaitė

Politikos ir advokacijos atstovė

Vystomojo bendradarbiavimo platforma

Turinys

Skaidrumas ir atsakomybė	9
1. Humanitariniai principai: istorija	11
1.1. Humanitarinės veiklos principai	12
2. Humanitariniai principai ir iššūkiai	16
2.1. Humaniškumas praktikoje	16
2.2. Nešališkumas praktikoje	18
2.3. Neutralumas praktikoje	19
2.4. Nepriklausomumas praktikoje	21
2.5. Humanitariniai principai: kodėl?	22
3. Humanitarinė chartija: apsaugos principai ir minimalūs pagalbos nelaimės atveju standartai	23
3.1. Humanitarinė chartija: būtiniausi standartai	24
3.2. Humanitarinės pagalbos darbuotojų saugumas	26
4. Iššūkiai, su kuriais susiduriama atliekant humanitarinius veiksmus	28
4.1. Tyliosios ekstremalios nelaimės	31
4.2. Atvejo analizė: Goma	32
4.3. Atvejo analizė: Somalis	45
4.4. Atvejo analizė: Afganistanas ir Pakistanas	38
4.5. Rizika ir saugumas	46
4.6. Psichinė sveikata	48
4.7. Suvokimas ir priėmimas	50
4.8. Neutralumas ir nepriklausomumas	51
4.9. „Perdegimas“ arba darbuotojų išsekimo sindromas	53
4.10. Žiniasklaida	55
4.11. Tarptautinis interesas ir politinė valia	57
4.12. Civilių ir kariuomenės santykiai	58
5. Humanitarizmas: nuo „senojo“ iki „naujojo“	59
6. Etiška humanitarinė pagalba – 10 žingsnių paremtas sprendimų priėmimas	64
7. Literatūros sąrašas	65

Santrumpos

EK – Europos Komisija

ES – Europos Sąjunga

GA – Generalinė Asamblėja

IHL – Tarptautinė humanitarinė teisė; angl. International Humanitarian Law

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

JT – Jungtinės Tautos

LRKD – Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija

NATO – Šiaurės Atlanto sutarties organizacija; angl. North Atlantic Treaty Organization

NVO – Nevyriausybinių organizacijų

TRKK – Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas

TRKRPDF – Tarptautinė Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pasmėnulio draugijų federacija

Korupcija humanitarinėje srityje palieka labai skausmingų pasekmių. Kažkam tai gali reikšti ribą tarp gyvenimo ir mirties – pasisavinus ar netinkamai panaudojus žmonių gyvybei išsaugoti skirtus išteklius, griauamas ne tik jų orumas, bet ir viltis išgyventi. Korupcija humanitarinėje srityje vyksta įvairiai: pavyzdžiui, krizės ištiktiems žmonėms skirti maisto produktai, vanduo ir medicinos reikmenys gali būti pavogti ir parduoti juodojoje rinkoje. Siekdamos laimėti sutartis, įmonės gali papirkti už viešuosius pirkimus atsakingus pareigūnus, o tai gali reikšti, kad perkeltos prieglobsčio prašančios šeimos gauna nestandartinį būstą arba prastos kokybės maistą. Pagalbos agentūros jaučia spaudimą veikti greitai ir kartais dėl to nepaisoma standartinių antikorporcinių priemonių. Taip dingsta pinigai ar prekės. Be to, humanitarinė pagalba gali būti naudojama pirkti balsams ar daryti politinę įtaką.

Korupcija humanitarinėje srityje ypač šokiruoja. Apie tai beveik nekalbama, nes bijoma sukelti nepasitikėjimą visu sektoriumi ir apskritai humanitarine misija. Tačiau humanitarinės pagalbos sritis, kaip ir kitos veiklos, natūraliai susiduria su iššūkiais ir nėra prigimtinai atspari korupcijai.

Korupcija humanitarinėje srityje pažeidžia ne tik patį sektorių, bet ir atskiras organizacijas, bendruomenes ir valstybes. Ją sumažinti ir išguiti galime tik atvirai apie tai diskutuodami ir analizuodami padarytas klaidas. Skaidrumas sustiprins visą humanitarinį sektorių ir jo teikiamą naudą pažeidžiamiausiems žmonėms.

Dirbant ar planuojant pradėti veiklą humanitariniame sektoriuje, itin svarbu susipažinti su galimais iššūkiais, taikomomis skaidrumo ir efektyvumo priemonėmis, analizuoti jau buvusias situacijas ir iš jų pasimokyti. Be to, labai svarbu suvokti ir tai, kad korupcija pasireiškia ne vien prekių ar pinigų netikslingu panaudojimu ar pasisavinimu. Humanitarinių principų nesilaikymas ir galios naudojimas taip pat yra korupcija, itin skaudžiai atsiliepianti ypač jautriuose regionuose ir situacijose.

Humanitarinės agentūros gali daug nuveikti korupcijos mažinimui, pradedant privalomais etiško elgesio kodeksais ir griežta finansine kontrole bei regiono analize ir kokybiškais personalo mokymais. Be to, bendruomenė, kurioje bus dirbama, turi būti tinkamai informuota apie būsimą pagalbos teikimą, teisę ją gauti ir taip pat teisę

pranešti, jei pagalba teikiama neetiškai. Tiesa, realybėje pastarąją nuostatą užtikrinti yra daug sunkiau, ypač jei regione veikia tik viena organizacija. Konfidencialių skundų sistemos diegiamos jau seniai ir yra gyvybiškai svarbios, nes sudaro galimybes ir humanitariniams darbuotojams, ir pagalbos gavėjams pranešti apie korupciją. Kitas veiksmingas antikorporcinis metodas yra bendruomenės įtraukimas į humanitarinės pagalbos priemonių stebėjimą, kai patys bendruomenės nariai fiksuoja pastebėtus prekių ar pinigų „dingimus“. Visoms šioms priemonėms būtini geri darbuotojai ir lėšos, tačiau šios investicijos ilgainiui duos didžiulę grąžą ir išgelbės gyvybes.

Kviečiame susipažinti su keliomis sąžiningumo ir skaidrumo programomis humanitarinės pagalbos srityje.

Tarptautinė pagalbos skaidrumo iniciatyva (angl. *International Aid Transparency Initiative - IATI*)

Priimta 2016 m. gegužės mėnesį Pasaulio humanitarinės veiklos aukščiausiojo lygio susitikime. Šio proceso tikslas – sutaupyti 1 mlrd. JAV dolerių ir taip padengti egzistuojantį trūkumą humanitarinės paramos finansavime. Sutaupymas turėjo būti pasiektas prisiimant įsipareigojimus dešimtyje sričių, viena jų – didesnis humanitarinių išlaidų skaidrumas.

Nuo to laiko pasiekta reikšmingų rezultatų. Per dvejus metus 76 proc. susitarimą pasirašiusių organizacijų paskelbė atvirus duomenis apie savo humanitarinę veiklą, naudodamosi Tarptautinės pagalbos skaidrumo iniciatyvos (IATI) visuotiniu duomenų standartu. Vis dėlto visas skaidresnės humanitarinės informacijos potencialas dar nėra pilnai realizuotas. Tai galima padaryti tik tuo atveju, jei turima informacija bus aktyviai naudojama ir naudinga vietos ir nacionaliniams humanitarinės pagalbos teikėjams.

Pirmiausia svarbu suprasti, su kokiais iššūkiais susiduria humanitarinės pagalbos veikėjai ir kaip humanitarinės veiklos srityje gali padėti didesnis skaidrumas ir dalijimasis informacija. Naudojant IATI, donorai įsipareigoja skelbti skiriamos užsienio pagalbos duomenis ir informaciją pagal nustatytą bendrą IATI standartą, tokiu būdu teikdami palyginamą ir prieinamą informaciją vienoje vietoje.

Kodėl svarbu viešinti pagalbos skyrimo duomenis? Priešasčių daugybė: prieiga prie detalios ir sistemuotos pagalbos duomenų bazės leidžia vyriausybėms, pagalbos teikėjams, analitikams, žurnalistams, gyventojams ir kitiems suprasti, kiek pagalbos buvo suteikta, ką veikia ir už ką atsako valstybės donorės ir valstybės pagalbos gavėjos, kokia pagalba yra reikalinga (detačiau video Vimeo platformoje²). Be to, tikslūs duomenys leidžia organizacijoms žinoti, kur ir kaip nukreipti pagalbą, išsamūs duomenys užtikrina efektyvesnį koordinavimą, kokybišką analizę ir profesionalų vertinimą.

„Kuo daugiau žinosime apie tai, kaip ir kur yra nukreipiami pinigai pasaulinėje humanitarinėje sistemoje, tuo efektyviau pasirengsime paskirstyti išteklius ir įvertinti rezultatus. Norėdami, kad paramos teikėjai teiktų lankstesnį ir labiau nuspėjamą finansavimą, turime užtikrinti patikimus, realiu laiku pateikiamus prioritetus, realiu laiku esamus poreikius, kuriuos prašome remti ir taip pat duomenis apie finansavimo rezultatus“ – buvo pabrėžiama 2016 m. JT aukšto lygio susitikimo pranešime.³

Skatinant ir stiprinant finansavimą humanitarinėje srityje, svarbu išlaikyti skaidrumo standartus. Trūkstant skaidrumo, trūks ir priemonių palengvinti skirtingų finansinių organizacijų bendradarbiavimą, nepavyks užtikrinti efektyvaus išteklių naudojimo ir institucijų atskaitomybės.

Transparency International Humanitarinės pagalbos sąžiningumo programa⁴ (angl. *Humanitarian aid integrity programme*)

Visame pasaulyje milijonai žmonių pasitiki humanitarine pagalba, o humanitarinių krizių (tiek natūralių, tiek žmogaus sukeltų) nemažėja, nukentėjusiųjų poreikiai auga.

Pagalba teikiama sudėtingoje aplinkoje – konflikto įkarštyje, stichinės nelaimės metu. Svarbu suprasti, kad didelių išteklių (ypač piniginių) injekcija į skurdžių išteklių ekonomiką, kur institucijos buvo pažeistos ar sunaikintos,

gali pagilinti esamas problemas ir padidinti galimybes piktnaudžiauti valdžia. Dažnai yra spaudimas veikti ir reaguoti greitai, nes kiekviena minutė gali lemti žmonių gyvybes. Taigi net ir tuo metu, kai rizikuojama žmonių gyvybe ir žmonės yra ypač pažeidžiami, korupcija ar kitų formų piktnaudžiavimas nėra neįprasti atvejai.

Transparency International (toliau – TI) dirba su šalimis donorėmis ir šalimis pagalbos gavėjomis, Jungtinėmis Tautomis, tarptautinėmis ir nacionalinėmis humanitarinėmis organizacijomis, pažeistomis bendruomenėmis siekiant stiprinti nutarimus, veikimo principus ir praktikas, teisės aktus humanitarinės pagalbos srityje.

TI parengė kelis esminius dokumentus ir tyrimus:

- **Politikos aprašas – The Humanitarian Imperative: How curbing corruption can save lives⁵**
- **Projektas CREATE** (Collective Resolution to Enhance Accountability and Transparency on Emergencies), kurio metu atliktos korupcijos rizikos ir korupcijos mažinimo studijos humanitarinės pagalbos teikimo metu. Parengtos rekomendacijos ir siūlymai. Atvejo analizės pateikiamos iš skirtingų šalių (Afganistano, Gvinėjos, Libano, Somalio; apibendrinanti ataskaita: Synthesis Report).
- **„Korupcijos prevencijos humanitarinėse operacijose vadovas“** (angl. *Handbook on Preventing Corruption in Humanitarian Operations*⁶)
- **„Uwajibikaji Pamoja“** (suahilių kalba „atskaitomybė kartu“, angl. *Accountability Together*) projektas, jungiantis 40 valstybinių agentūrų ir tarptautinių bei vietos NVO Kenijoje.

² Paramos viešumas, prieiga: <https://vimeo.com/274511020>

³ JT Aukšto lygio ataskaita, „Humanitarian Financing“, 2016. Prieiga: <https://reliefweb.int/report/world/high-level-panel-humanitarian-financing-report-secretary-general-too-important-fail>

⁴ Prieiga: https://www.transparency.org/whatwedo/activity/humanitarian_aid_integrity_programme

⁵ Prieiga: https://www.transparency.org/whatwedo/publication/policy_brief_01_2016_the_humanitarian_imperative_how_curbing_corruption_can

⁶ TI Handbook. Prieiga: https://www.transparency.org/whatwedo/publication/preventing_corruption_in_humanitarian_operations

1. Humanitariniai principai: istorija



Humanitariniai principai kilo iš pagrindinių principų, kuriais jau daugybę metų vadovaujasi Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus Komitetas ir Raudonojo Kryžiaus bei Raudonojo Pasmėnlio nacionalinės draugijos¹.

Humaniškumo, neutralumo, nešališkumo ir nepriklausomumo principai yra įtvirtinti tarptautinėje humanitarinėje teisėje. Visos ES šalys narės įsipareigojo tuo vadovautis ratifikuodamos 1949-ųjų Ženevos konvenciją². ES lygiu humanitariniai principai yra įtvirtinti Europos konsensuse dėl humanitarinės pagalbos³ (angl. *European Consensus on Humanitarian Aid*), kurį 2007-ųjų gruodį pasirašė ES Taryba, Europos Parlamentas ir Europos Komisija.

Šis Konsensusas yra struktūrinis pagrindas, kuriuo remiasi ES humanitarinės pagalbos politika, pateikiantis bendrą viziją ir principus, taip pat praktinį požiūrį. Jis užtikrina, kad visi Europos Komisijos Civilinės saugos ir humanitarinės pagalbos operacijų departamento⁴ (angl. *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, ECHO*) veiksmai atitiktų humanitarinius principus ir humanitarinė pagalba būtų suteikta tiems, kam jos labiausiai reikia.

Įsipareigojimą vadovautis principais instituciniu lygmeniu yra išreiškusios ir dauguma humanitarinių organizacijų. Galime atkreipti dėmesį į

tarptautinio Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pasmėnlio judėjimo Elgesio kodeksą ir nevyriausybinį organizacijų vaidmenį likviduojant nelaimės padarinius – elgesio kodeksas pateikia bendruosius standartus organizacijoms, kurios atlieka humanitarines veiklas, įskaitant įsipareigojimą laikytis humanitarinių principų (ICRC, 1994). Daugiau nei 492 organizacijų yra pasirašiusios Elgesio kodeksą. Šalia verta pažymėti ir Humanitarinę chartiją bei minimalius humanitarinės pagalbos standartus⁵, kuriuos apibrėžia vadinamas Sferos projektas⁶ (angl. *Sphere Project*).



¹ TRKK prieiga <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/fundamental-principles-commentary-010179.htm>

² LR Užsienio reikalų ministerija, Ženevos konvencija. Prieiga <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/tarptautines-sutartys/konvencijos/zenevos-konvencijos-del-karo-auku>

³ Europos konsensusas dėl humanitarinės pagalbos. Prieiga <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGIS-SUM:ah0009&from=EN>

⁴ EK Civilinės saugos ir humanitarinės pagalbos operacijų departamentas. Prieiga https://ec.europa.eu/echo/index_en

⁵ ICRC, Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries

⁶ Sferos projektas. Prieiga <https://spherestandards.org/>

1.1. Humanitarinės veiklos principai

HUMANIŠKUMO PRINCIPAS

Bet kuriomis aplinkybėmis reaguojama į žmonių kančias, siekiant apsaugoti jų gyvybę, sveikatą ir orumą.

Humaniško principas reiškia, kad į žmonių kančias turi būti reaguojama visada, kai tik apie jas sužinoma, daug dėmesio skiriant labiausiai pažeidžiamiems asmenims. Principas taip pat pažymi, kad turi būti gerbiamas ir saugomas visų nukentėjusiųjų orumas. Tai pamatinis humanitarinės pagalbos principas (OCHA, 2010).

Humanitarinės pagalbos tikslas yra gelbėti žmonių gyvybes, palengvinti jų kančias ir išsaugoti jų orumą per stichines ar dėl žmogus veiklos kylančias nelaimes ir likviduoti nelaimių padarinius. Humaniško principas taip pat skatina tarpusavio supratimą, draugystę, bendradarbiavimą ir nuolatinę taiką tarp tautų. Remiantis tarptautinio Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimu⁷, humaniško principas taip pat:

- Primena paties Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimo prigimtį ir esminį siekį - norą padėti sužeistiems nediskriminuojant jų konflikto metu.
- Primena dvigubą judėjimo dimensiją: nacionalinę ir tarptautinę.
- Pabrėžia gyvybės ir sveikatos saugojimą.
- Išskiria judėjimo tikslą ir prasmę.

Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimo Elgesio kodeksas ir NVO, veikiančios pagalbos nelaimių atveju srityje, taip pat pabrėžia humanitarinio imperatyvo konceptą, kuris praplečia humaniško principo reikšmę ir įtraukia teisę gauti ir teikti humanitarinę pagalbą (ICRC, 2012). Humanitarinis imperatyvas pabrėžia tarptautinės bendruomenės įsipareigojimą teikti humanitarinę pagalbą visur, kur ji yra reikalinga.



⁷ TRKPDF prieiga <https://media.ifrc.org/ifrc/who-we-are/fundamental-principles/>

NEUTRALUMO PRINCIPAS

Pagalba neturi būti teikiama palaikant kurią nors šalį ginkluoto konflikto ar kito ginčo atveju.

Neutralumas reiškia, kad pagalba neturi būti teikiama palaikant kurią nors šalį ginkluoto konflikto ar kito ginčo atveju (OCHA, 2010).

Neutralumo principas specifiskai pritaikytas Raudonojo Kryžiaus draugijoms siekiant apsaugoti ne vien nuo galimybės remti kurią nors konflikto pusę, bet ypatingai apsaugoti nuo grėsmės įsitraukti į politinio, religinio, rasinio ar ideologinio pobūdžio polemiką⁸.

Neutralumas taip pat gali reikšti valstybės būseną konflikto metu: tai terminas, kurį tarptautinėje teisėje apibrėžia valstybės, nusprendusios atsiriboti nuo ginkluoto konflikto, statusą. Dėl šios priežasties valstybės neutralumo statusas vis dar priklauso nuo susilaikymo ir nešališkumo kriterijų, kurie nuo pat pradžių ir apibūdina neutralumo konceptą (Mackintosh, 2000).

Termino „neutralumas“ vartojimas Jungtinių Tautų (JT) agentūrose ar valstybėse, kurios teikia humanitarinę pagalbą, gali sukelti painiavą. JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija 46/182 deklaruoja „neutralumo principą“⁹, tačiau kaip tarpyvyriausybinių organizacijų, JT dažnai dalyvauja politinio pobūdžio veiklose, o tai sukelia prieštaravimą minėto principo konceptui. JT aiškina, kad JT agentūros ar vyriausybės gali teikti neutralią humanitarinę pagalbą, jei ji teikiama remiantis nešališkumo principu ir tik pagal poreikį¹⁰.



⁸ Ibid <https://media.ifrc.org/ifrc/who-we-are/fundamental-principles/>

⁹ JT rezoliucija 46/182. Prieiga <https://www.ifrc.org/Docs/idrl/I270EN.pdf>, 1991

¹⁰ Jungtinės Tautos, Rezoliucija 46/182. Prieiga <https://www.unocha.org/story/resolution-46182-which-created-humanitarian-system-turns-twenty-five>

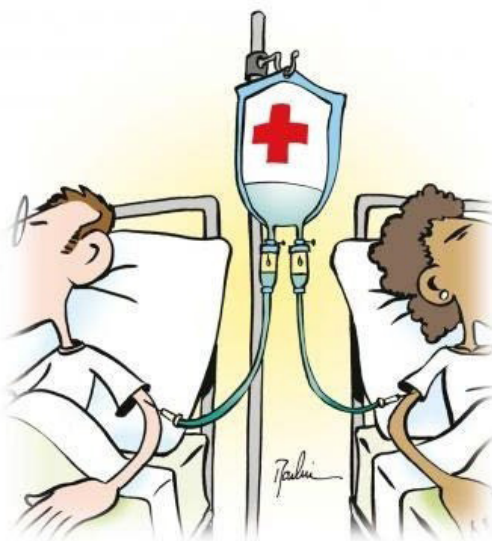
NEŠALIŠKUMO PRINCIPAS

Pagalba nukentėjusiems gyventojams ar jų grupėms teikiama nepaisant jų tautybės, rasės, religijos, lyties, etninės kilmės, politinių pažiūrų ar kitų požymių, vadovaujantis tik jų reikmėmis.

Nešališkumas – pagalba nukentėjusiems gyventojams ar jų grupėms teikiama nepaisant jų tautybės, rasės, religijos, lyties, etninės kilmės, politinių pažiūrų ar kitų požymių, vadovaujantis tik jų poreikiais¹¹.

Humanitarinės pagalbos teikimas turi būti pagrįstas konkrečiu poreikiu. Pirmenybė turėtų būti skiriama skubios nelaimės atvejams. Būtų neteisinga elgtis vienodai skirtingo skubumo ar skirtingo pagalbos poreikio situacijose. Nešališkumas reiškia, kad vienintelis prioritetas, kurį galima nustatyti bendraujant su žmonėmis, kuriems reikia pagalbos, turi būti grindžiamas poreikiu, o pagalbos teikimo tvarka turi atitikti skubumą (OCHA, 2010).

Daugumai nevyriausybinių humanitarinių agentūrų (angl. *non governmental humanitarian agencies, NGHAs*) nešališkumo principą kartais sunku pritaikyti ypač greitai besikeičiančiose situacijose. Taip pat nebėra tiksliai aišku, kokios organizacijos / agentūros gali save vadinti „humanitarinėmis“. Pavyzdžiui, įmonė PADCO, JAV humanitarinės pagalbos agentūros (angl. USAID) subrangovė, kartais vertinama kaip humanitarinė organizacija. Nors JT agentūroms, ypač dalyvaujančioms taikos palaikymo veiklose pagal Saugumo tarybos rezoliuciją, nėra aišku, ar JT gali veikti nešališkai, jei viena iš šalių pažeidžia JT chartijos sąlygas (Slim, 2000).



¹¹ Ibid <https://media.ifrc.org/ifrc/who-we-are/fundamental-principles/>

NEPRIKLAUSOMUMO PRINCIPAS

Humanitarinių tikslų siekiama autonomiškai, neatsižvelgiant į politinius, ekonominius, karinius ar kitus tikslus.

Nepriklausomumo principas arba nepriklausomybė – humanitarinių tikslų siekimas autonomiškai, neatsižvelgiant į politinius, ekonominius, karinius ar kitus tikslus.¹²

Humanitarinės agentūros turi formuoti ir įgyvendinti savo politiką ir veiklas nepriklausomai nuo vyriausybės politikos ar sprendimų. Humanitarinės agentūros, nors galimai naudojasi pagalbinėmis priemonėmis humanitarinėje veikloje ir joms taikomi jų šalių įstatymai, privalo išlaikyti savarankiškumą nuo politinių, ekonominių, karinių ar kitų aplinkybių ir visada sugebėti veikti pagal humanitarinius principus.

Problemų gali kilti dėl to, kad dauguma humanitarinių agentūrų iš dalies priklauso arba priklauso nuo valstybės paramos. Taigi, kai kurioms organizacijoms sunku išlaikyti nepriklausomybę nuo savo rėmėjų ir ypatingai atsiriboti nuo kontakto su vyriausybėmis, kurios gali būti susijusios priešiškuose veiksmuose (OCHA, 2000).

Tarptautinis Raudonasis Kryžius savo veiklos principuose turi nepriklausomybės (ir neutralumo) užtikrinimo metodą, orientuotą į lėšų pritraukimą iš vyriausybių naudojant atskiras metines paraiškas dėl administracinių ir tiesioginių veiklų humanitarinių krizių vietose (ICRC, 1994).



¹² Ibid <https://media.ifrc.org/ifrc/who-we-are/fundamental-principles/>

2. Humanitariniai principai ir iššūkiai

2.1. Humaniškumas ir praktika

Humaniškumo principas apibrėžia, kaip išsaugoti ir palaikyti gyventojų, paveiktų ginkluoto konflikto, gyvybę bei orumą. Ir nors atrodo, kad viskas yra aišku ir apibrėžta, kyla daugybė klausimų ir iššūkių, pavyzdžiui, užsitęsio konflikto metu.

Humanitarinis veiksmas suvokiamas taip, tarsi konfliktas būtų ribotos trukmės. Tarsi padedant žmonėms susitvarkyti su konflikto padariniais sukuriamą taikos regimybę. Žmonėms, kurie yra paveikti konflikto, padedama teikiant minimalią pagalbą: maistas, sveikatos priežiūra, dalinė apsauga nuo perkėlimo ir pan. Žinoma, esminis veiksmas yra apsauga nuo karinių veiksmų, t. y. netapti taikiniu. Kai visa krizinė situacija išsisprendžia politine prasme ir taika atgaunama, humanitarinė pagalba tampa nebe tiek aktuali. Tačiau situacijose, kai konfliktas užsitęsia, pagalba gali trukti mėnesius, metus, jei ne dešimtmečius. Humanitarinė pagalba tampa nepakankama. Gyvybės ir orumo užtikrinimo nepakanka išsaugoti tvariai visuomenei, pramonei ir ekonomikai, vystymuisi, teisių užtikrinimui: teisei į švietimą, teisei į sveikatą, teisei į normalų gyvenimą. Ir visuomet humanitarinė organizacija yra vienintelė institucija, kuri geba pasiekti šias

terpes, nes vadovaujasi nešališkumo, neutralumo ir nepriklausomumo reikalavimais.

Tai iliustruoti gali pavyzdys iš humanitarinės organizacijos šiaurinėje Malio dalyje. Iš tiesų vos kelios organizacijos turi prieigą, nes dėl jų buvimo vietovėje kyla daug ginčų. Tuo tarpu konfliktas tęsiasi metus, jei ne dešimtmečius. Pavyzdžiui, Somalyje ar Sudane vykstantys konfliktai atrodo neturintys pabaigos. Esant tokioms aplinkybėms, humaniškumo principas atrodo kaip tik tai, už ko galima užsikabinti. Laikydamosi šio principo, humanitarinė organizacija suteikia maistą ir skubią medicininę pagalbą. Tačiau ką daryti su perkeltais vaikais, kai sutrinka švietimo teikimas ir tai tęsiasi mėnesiais arba metais? Ypač tokiose vietose, kur švietimas yra ypatingai svarbus kaip neišvengiamas humanitarinis poreikis visai kartai.

Tačiau vis tiek, jei pradėdame vystyti šį klausimą, vadinasi, humanitarinė organizacija privalo ne tik išsaugoti gyvybę ir orumą, bet ir atliepti švietimo poreikius, teisę į mokslą. O kas tuomet apibrėžia mokymo programos turinį? Kaip mokant apibrėžti situaciją, su kuria susidūrė mokinys, kai visas pasakojimas yra susipynęs



@ Tienda Bandera



su istorija, politika ir yra smarkiai ginčytinas? Humanitarinė organizacija čia atsiduria labai nepatogioje pozicijoje. Tai matėme Afganistane, kai humanitarinės organizacijos buvo pasitelktos iš naujo atveriant mokyklas, teikiant didelį dėmesį mergaičių mokykloms. Nuo pat SSRS okupacijos pradžios, mergaičių teisė į mokslą buvo vienas iš konflikto taškų. Ir tai tęsiasi šiandien, kai mudžahedų¹³ ar džihadistų¹⁴ judėjimai atmeta švietimą tokį, kokį jį supranta Vakarai. Tai matoma ir iš Boko Haram¹⁵ grupuotės kritikos Vakarų pasaulio švietimo modeliui ir jo atmetimą.

Taigi, humanitarinei organizacijai gana sudėtinga turėti aiškų pragmatinį humaniškumo principo supratimą. Principo, kuris teigia, kad gyvybei ir orumui išlaikyti reikia kai ko daugiau nei maisto ir sveikatos priežiūros. Galbūt pagalbos reikia žemės ūkyje, galbūt atkuriant šeimos ryšius, galbūt švietime. Tačiau tuo pačiu reikia išlaikyti neutralumą. Tai reiškia, nemokyti vaikų naujai atidarytose mokyklose tokiu būdu, kuris gali prieštarauti vienai iš partijų, vesti į konfliktą ar populiarinti kažkurį konflikto veikėją. Tačiau prisidėjus prie švietimo, be abejo, privalu kalbėti apie žmogaus teises.

Taigi, organizacijai labai sunku laviruoti įtemptoje situacijoje, kai konfliktas yra užsitęsęs. Tas pats liečia ir bendravimą su vietos veikėjais. Siekiamybė – stiprinti jų gebėjimus, kad būtų galima atstatyti viešųjų, sveikatos apsaugos, švietimo, transporto, elektros paslaugų tiekimą. Tačiau neretai, ypač ne tarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose, kai konfliktas vyksta vienos šalies teritorijoje, viešųjų paslaugų atstatymas yra visiškai centrinės valdžios malonėje ar gali priklausyti nuo grupuotės, kuri kontroliuoja konkretų regioną. Taigi, viešosios paslaugos tampa gana politizuota konflikto dalimi, kai paramos suteikimas ligoninei, kad būtų atstatytas paslaugų tiekimas, gali pasirodyti esąs remiamas tam tikros grupuotės ar vyriausybės pozicijos, kurios įtakos sferoje yra toji ligoninė. Ir vėlgi – gyvybė ir orumas, kad ir kokia nepakankamai išbaigta siekiamybė tai būtų, pasirodo kaip labai konservatyvi norma: turima prieiga, bet neatliepiami konflikto paveikti žmonės ir jų poreikiai.

Pozicijos vertimas: Claude Bruderlein¹⁶, Harvard Humanitarian Initiative, Harvardo universiteto akademinis tyrimų centras

¹³ Mudžahėdai (arab. *mudžāhid* – kovotojas), musulmonai, kovojantys šventąjį karą. <https://www.vle.lt/Straipsnis/mudzahe-dai-21224>

¹⁴ Džihadas – musulmonų pareiga kovoti už islamą.

¹⁵ Boko Haram – islamistų karinė grupuotė, iškilusi 2002 m. Nigerijos šiaurės rytuose

¹⁶ Claude Bruderlein. Prieiga <https://hhi.harvard.edu/people/claude-bruderlein>

2.2. Nešališkumas praktikoje

Nešališkumo principas kalba apie pagalbą, pagrįstą poreikiais ir tik poreikiais. Tai reiškia, kad labiausiai pažeidžiami gauna pagalbą pirmieji. Ši koncepcija apibrėžta ir tarptautinėje humanitarinėje teisėje (angl. *International Humanitarian Law, IHL*). Pavyzdžiui, nuoroda į Ketvirtosios Ženevos konvencijos 3 straipsnį nurodo, kad humanitarinis veiksmas – tai nepriklausomas nešališkas veiksmas, kuris koncentruojasi į paveiktų gyventojų poreikius.

Tačiau praktikoje nešališkumas turi daugybę probleminių aspektų. Būti laikomam tikru humanitariniu darbuotoju reiškia teikti pagalbą, paremtą poreikiais. Tačiau labai daug priklauso nuo to, ar turi prieigą prie gyventojų. Jei taip, tuomet kokio masto prieigą turi prie skirtingų konflikte dalyvaujančių pusių, siekiančių manipuluoti sau palankia kryptimi, atstovai? Pavyzdžiui, jei viena pusė išveja dalį gyventojų iš miesto ir pasako: „na, dabar jūs turite suteikti pagalbą šiems perkeltiems gyventojams stovykloje“. Darbuotojas, laikydamasis nešališkumo principo, suteikia pagalbą tiems, kuriems jos labiausiai reikia, t. y. perkeltiems iš miesto. Tačiau mieste dar yra likusių kitų gyventojų, o perkėlimas buvo vykdomas specialiai, nes mieste tarp gyventojų yra įsimaišiusių sukilėlių. Vyriausybė siekia priversti išgabenti gyventojus, nes tai gera galimybė atskirti sukilėlius ir juos sugauti arba neutralizuoti. Taigi, suteikiant nešališką pagalbą tiems, kuriems to labiausiai reikia (poreikiai atsirado būtent dėl perkėlimo), iš esmės yra palaikoma pati perkėlimo idėja. Tai – civilių gabenimo iš miesto palikymas dėl galimybės vykdyti karinius veiksmus. Mieste likusių sukilėlių požūriui tai galėtų būti traktuojama vienos pusės palaikymu. Daugybėje panašių situacijų humanitarine pagalba išties buvo pasinaudota kaip kovos veiksmų dalimi.

Todėl net būdami nešališki ir turėdami tam tikrą nešališkumo poziciją galime sukomplikuoti kitą – neutralumo – principą ir sampratą. Tad nešališkumas yra ypatingai svarbus siekiant apsaugoti pirminį humaniškumo principą. Tuo pačiu turite būti atsargūs su kitais principais, kuriuos traktuojate kaip turinčius neutralumo požymių. Iš esmės visais atvejais svarbu valdyti prieigą prie tų, kuriems reikia pagalbos ir labai svarbu reikalauti bei būti matomam to, kuris reikalauja. Gana subtiliai susiklosto situacija, kai gaunama lėšų iš vyriausybės, teigiančios, kad reikia padėti

konkrečiai grupei perkeltų gyventojų ir nėra prašoma pilnos prieigos prie gyventojų, nes galbūt neturite reikiamų pajėgumų arba saugumo lygis yra per menkas. Ir iš tiesų, viena vertus, jūs prisidedate, padedate žmonėms kalbant apie gyvybę, orumą, psichosocialinę paramą, tačiau ši pagalba yra matoma kaip šališkas veiksmas konflikte.

Taigi, nešališkumas gali labai komplikuoti reikalus ir reikia gerai matyti mastą, kur nešališkumas yra tai, į ką reikia atkreipti dėmesį ir atsižvelgti į aplinkybes. Pavyzdžiui, gali tecti veikti aplinkoje, kai norint pasiekti pažeidžiamą grupę mieste, kalnuose ar kažkur kitur, teritoriją kontroliuojanti pusė pasakys: „Pagalbos reikia ir mūsų žmonėms tame kaime“. Tai gali sukelti prieštaravimų nešališkumui, nes tų žmonių minėtame kaime poreikių lygis gali būti kur kas žemesnis nei tai, dėl ko veikiate. Kita vertus, tam tikrų poreikių jie turbūt irgi turi. Galiausiai jūs deratės dėl to, kad gautumėte prieigą ir pagalbą būtų teikiama tiesiogiai, o ne per tarpininkaujančią pusę (toks būdas visiškai nepriimtinas). Žinoma, kontroliuojančios pusės pagalba gauti prieigą ir užtikrinti, kad humanitarinė pagalba pakeliui nebūs užgrobeta, gali būti reikalinga. Konvojaus pasitelmimas ir saugumas kaimuose, kuriuose galite sutikti vargingai gyvenančių, bet nenukentėjusių žmonių,



@ Jose Pablo Dominguez

yra svarbūs faktoriai. Turite suvokti, kad jūsų saugumas priklauso nuo ryšio su aplinka. Tai reiškia, kad jums gali tekti padėti ir tai gyventojų daliai, kuri nebūtinai tiesiogiai paveikta konflikto, bet susiduria su skurdu kalbant apie maisto nepriteklių, sveikatos priežiūrą, diskriminaciją. Gali tekti suteikti bent dalinę pagalbą pakeliui, kol gausite priėjimą prie tos gyventojų dalies, kuriai pagalbos reikia labiausiai. Žiūrint per išgryninto nešališkumo principo prizmę, jums gali sakyti, kad pagalba kažkam buvo suteikta neatsižvelgiant į pirmumo poreikį, tačiau šis veiksmas buvo atliktas tam, kad būtų užtikrintas saugumas ir prieiga.

Taigi, esant tokioms aplinkybėms, kai tenka derėtis dėl prieigos galimybių, veikiausiai tenka derėtis ir su pačia nešališkumo nuostata. Svarbiausia, kad tai būtų daroma aiškiai ir skaidriai, pagrindžiant, kad tam tikri veiksmai reikalingi dėl saugumo ir prieigos galimybių. Tai reiškia, kad reikės pagelbėti didesnei daliai žmonių nei buvo planuota.

Dabar kyla klausimas, o ar iš tiesų yra teisė į pagalbą? Humanitarinės teisės požiūriu, teisė į pagalbą išties neegzistuoja. Tiesa, politiniuose projektuose yra numatyta stiprinti šią teisę ir apie tai kalbėti daugiau. Diskursas apie žmogaus teises ir humanitarinę teisę yra beveik pasiekęs suartėjimo tašką. Nuolat kalbama apie teisę pagelbėti arba gyventojų teisę gauti pagalbą. Tačiau jei kalbėtume griežtais tarptautinių susitarimų apibrėžimais, teisė į pagalbą arba teisė padėti iš tiesų neegzistuoja. Visos teisės ir įsipareigojimai susiję su konflikto pusėmis. Pagal tarptautinę

humanitarinę teisę, gyventojai, kaip atskira grupė, neturi teisių. Gyventojai gali užčiuopti tarptautinės humanitarinės teisės naudą, tačiau negauna teisių ir įsipareigojimų, kurie numatyti kalbant apie tarptautinės žmogaus teises.

Taigi, tarptautinėje teisėje nėra apibrėžtos teisės į pagalbą. Teisė į pagalbą egzistuoja kalbant apie žmogaus teises. Ši teisė numato, kad žmogui turi padėti jo šalies vyriausybė. Nemažai ginčų kyla dėl ginkluotų grupuočių įsipareigojimų žmogaus teisių srityje. Kalbant griežtais apibrėžimais, vyriausybės yra įsipareigojusios pagelbėti vyriausybės kontroliuojamoje teritorijoje. Vyriausybės iš kitos teritorijos vis dar yra ginčytinas klausimas. Pavyzdžiui, diskutuotina, ar bado atveju Somalyje kitos šalys, pavyzdžiui, Švedija, JAV arba Japonija, turi tam tikrų teisių ar įsipareigojimų teikti pagalbą. JT Generalinės asamblėjos rezoliucijoje bandyta spręsti šią dilemą, ar teisė į pagalbą yra ir teisė padėti.

Kaip visa tai persipynę su intervencijos ir suvereniteto išsaugojimo aspektais? Daugybė šalių, ypač Indija, Kinija, Brazilija, Meksika, svarsto, kad teisė į pagalbą ir teisė padėti nesikerta su JT narių nacionaline jurisdikcija. JT Saugumo taryba, vadovaudamasi VII-uju skyriumi, gali priimti privalomą nutarimą, kuriame numatyta teisė į intervenciją. Tačiau tai vis tiek nėra tas pats, kas žmonių teisė į pagalbą.

Pozicijos vertimas: Claude Bruderlein¹⁷, Harvard Humanitarian Initiative, Harvardo universiteto akademinis tyrimų centras.

2.3. Neutralumas praktikoje

Neutralumo principas kalba apie siekį nepasirinkti jokios pusės konflikte ir nebūti identifikuojamu kaip palaikančiu vieną pusę. Iš esmės tai paaiškina visą konflikto esmę: turime dvi puses, tai gali būti valstybė ir kita valstybė arba valstybė ir jai oponuojanti nevalstybinė ginkluota grupuotė, nesutarianti dėl politinių dalykų. Savo poziciją abi pusės išreiškia pasitelkdamos jėgos priemones ir visa ši politiškai konfrontuojanti aplinka yra laukas, kuriame veikia humanitarinė organizacija.

Išlikti neutraliam reiškia laviruoti tokioje aplinkoje ir nebūti traktuojamam kaip palaikančiu

kažkurią iš pusių. Šis reikalavimas ypatingai svarbus kalbant apie integralumą ir saugumą dirbant minėtoje aplinkoje. Įsivaizduokime, kad jus mato kaip užimantį kažkokią poziciją. Jūs teigiate esantis neutralus, tačiau kovos lauke jus mato kaip sudėtinį elementą to, kas remia vieną iš pusių. Tikėtina, kad galite tapti taikiniu, ypač jei esate matomas kaip palaikantis vieną pusę. Išlaikydami griežtą nešališkumo ir vienodo abipusio traktavimo esmę misijos metu, sumažinate riziką. Taigi, neutralumas negali būti ginčijamas.

Neutralumo koncepcija kyla iš 1815 m. situacijos Europoje, kai susiformavo toks reiškinys

¹⁷ Claude Bruderlein. Prieiga <https://hhi.harvard.edu/people/claude-bruderlein>

kaip Šveicarijos neutralitetas. Tuo metu Europai reikėjo sukurti specialią neutralią erdvę, kuri užbaigtų tarpusavio konfliktus. Matome šveicarų esant neutralius, nors iki 1815 m. jie buvo tiesiog įvairių šalių kariuomenių rekrūtai ir samdiniai visoje Europoje. Šveicarai buvo vertinami kaip geri kariškiai strategai. Tarkime, vienas iš Napoleono generolų buvo šveicaras, tad Šveicarijai buvo pasiūlytas neutralitetas įsipareigojant neįsitraukti į jokių karinių veiksmus, neproteguojant nė vienos pusės. Taip susiformavo neutralumo koncepcija. Visai nenuostabu, kad Ženevos konvencija ir neutralumo konceptas kyla iš šveicariškosios patirties, kai demonstruodamas neutralumą gali įgyti tam tikrą neutraliteto privilegiją.

Neturėdamas intencijos palaikyti kurią nors pusę, nebūsi ir atakuojamas. Konvojai bus apsaugoti, nebūsi traktuojamas kaip karinių veiksmų dalis.

Taigi, humanitarinės pagalbos teikėjai, rodantys savo neutralumą, visų pusių yra atpažįstami kaip teikiantys nešališką humanitarinę pagalbą ir apsaugantys save nuo karinių veiksmų. Žinoma, praktikoje kyla daugybė sunkumų, nes tuo pačiu metu turime ir organizacijas, ir vyriausybes, kurios teikia pagalbą remdamosi saugumo ir politine darbotvarkė.

Vienas iš geriausių būdų stabilizuoti situaciją ir įgyti gyventojų pasitikėjimą yra teikti pagalbą, atidaryti mokyklas, ligonines, grąžinti įprastą normalų gyvenimą. Ir kaip tokiu atveju likti neutraliu, jei palaikai vieną pusę? Pavyzdžiui, dilema dirbant okupuotoje teritorijoje: labai sudėtingas atvejis susiklostė Irake, kai pirmaisiais XXI a. metais šalis buvo okupuota JAV ir Dž. Britanijos. Jungtinės Tautos, kaip humanitarinė organizacija, teikė pagalbą ir dalyvavo viešųjų paslaugų atkūrimo esant amerikiečių ir britų okupacijai. JT tapo taikiniu ne dėl kažkokio nelegalaus veiksmo, bet dėl politinio ir saugumo aspektų. JT sulaukė išpuolio „Canal“ viešbutyje¹⁸. Daugiau nei 20 žmonių žuvo ir tai tapo lemtingu momentu suvokiant, kad neutralumas yra kritinis humanitarinės operacijos saugumo ir integralumo faktorius, tačiau turintis ribas. Pasikliaudamas kažkurios pusės supratimu, negali kontroliuoti paties supratimo.



@ Mika Baumeister

Ta riba gali tapti odos spalva, religija, faktas, kad kalbi angliškai arba faktas, kad turi vietinių ryšių. Daugelio šių aspektų reikšmė gali tapti pagrindu suvokimo, kad yra palaikoma viena pusė.

Kritiškai svarbu neutralumą matyti kaip ryšį, kurį reikia išlaikyti. Kaip pasitikėjimą, kuris garantuoja leidimą veikti, nepaisant fakto, kad jūs atsinešate savo resursus į konflikto erdvę.

Maistas konflikte yra svarbus veiksnys. Pirma, jis leidžia išmaitinti kariuomenę ar karinę grupuotę, tačiau kartu gali būti parduotas turguje ir už gautus pinigus galima įsigyti ginklų. Taigi tie, kurie atneša maisto ir medikamentų, turi atidžiai stebėti resursų paskirstymo ir neutralumo prizmę bei garantuoti, kad resursai bus naudojami griežtai laikantis nešališkos humanitarinės pagalbos principų. Tik tokiame kontekste įgyjama galimybė veikti.

Pozicijos vertimas: Claude Bruderlein¹⁹, Harvard Humanitarian Initiative, Harvardo universiteto akademinis tyrimų centras

¹⁸ Canal viešbučio sprogimai įvyko Bagdade, Irake 2003 m. rugpjūčio 19 d. Sprogimų metu žuvo 22 žmonės ir buvo sužeisti daugiau nei 100. Sprogimų taikinyje buvo vietos „Canal“ viešbutis, kuriame savo būstinę buvo įkūrę JT pagalbos misijos Irake dalyviai. Tarp šių sprogimų aukų buvo specialusis JT pasiuntinys Irake brazilas Sérgio Vieira de Mello. 2008 m. gruodžio 11 d. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja paskelbė rugpjūčio 19 dieną atmintina pasauline humanitarų diena, siekiant pagerbti visus humanitarinę pagalbą teikiančius darbuotojus bei aukas.

¹⁹ Claude Bruderlein. Prieiga <https://hhi.harvard.edu/people/claude-bruderlein>.

2.4. Nepriklausomumas praktikoje

Nepriklausomumo principas suteikia garantiją, kad sprendimų priėmimas organizacijoje kažką planuojant, vertinant ir matuojant sėkmę, yra atliekamas profesionaliai, atvirai ir kritiškai. Visa tai yra skaidrumas. Tai leidžia suprasti, kodėl organizacija, laikydamosi humaniškumo, nešališkumo ir neutralumo principų, turi fokusuotis į konkretų prioritetą ar metodą. Taigi, nepriklausomumas neturėtų būti matomas kaip atsiskyrimas nuo tam tikrų priklausomų dalykų.

Organizacija yra kaip biologinis organizmas, gyvenantis tam tikroje aplinkoje. Jai reikia tam tikro lygio komunikacijos, tarpusavio priklausomybės augti ir veikti. Reikia personalo, resursų, finansavimo. Tie resursai ir yra priklausomybės faktoriai, kurie neišvengiami. Visa tai reikalauja tam tikros komunikacijos ir tarpusavio priklausomybės su tame supančia aplinka, kai tuo pačiu metu reikia turėti egzistuojančius procesus organizacijos viduje, siekiant išlaikyti nusibrėžtą kryptį ir prioritetus. Tai yra organizacijos misija ir šie mechanizmai turi būti fiziniai. Tai ir yra nepriklausomumas, juolab humanitariniame lauke. Nepriklausomumas garantuoja, kad jūs, kaip organizacija, iš tiesų esate neutralus, nešališkas ir tikras humanitarinis veikėjas. Žinoma, veikiausiai jūs turite santykį su vyriausybėmis ir institucijomis, kurios nori veikti humanitariniame lauke ir teikti nešališką pagalbą, tačiau turite išlikti neutralus, kiek tik tai yra įmanoma. Klausimas ne tiek stipriai susijęs su tuo, iš kur atkeliauja finansavimas ar kas vadovauja organizacijai, esmė labiau susijusi su sprendimų priėmimu, prioritetais, planavimu, įvertinimu to, koku būdu veikia organizacija kalbant profesiniais terminais. Organizacija yra atvira pašalinių žmonių įvertinimui, ar sprendimų priėmimas buvo nepriklausomas. Tačiau, žinoma, kyla daugybė niuansų ir iššūkių.

Taip yra todėl, kad tarpusavio priklausomybės kontekste sunku apriboti savo priklausomybes siekiant išlaikyti nepriklausomumą, tad kyla klausimas, kaip tai padaryti? Tai yra kritinis taškas. Organizacija visada žiūrės į kitus kaip ne iki galo nepriklausomus. Labai įdomu stebėti NVO, kurios JT tvirtina esančią ne visai nepriklausomą organizaciją, nes JT valdymo organuose veikia vyriausybių atstovai. Kita vertus, daugybė NVO taip pat remiasi vyriausybėmis kaip savo donoriais. Jos gali turėti pilietinės visuomenės atstovų,



@ Jon Tyson

pavienių asmenų savo valdybose, tačiau iš tiesų jos priklausomos nuo finansavimo iš vyriausybių. Ir tuo pačiu turime NVO, kurios priklauso tik nuo filantropų skiriamų lėšų. Tokios NVO žiūri į nuo vyriausybių priklausomas NVO ir sako: „mes esame tikrai nepriklausomos, pažiūrėkite, iš kur kitos NVO gauna finansavimą“.

Taigi, visuomet naudojame nepriklausomumo terminą kritikuodami kitus ir retai pažiūrime patys į save. Tačiau kaip mes patys galime įrodyti esą nepriklausomi? Iš čia kyla profesionalumo ir profesionalios bendruomenės samprata, kai dėmesys kreipiamas ne į priklausomus faktorius, kaip kad finansavimas, o į veiklos sritį: sveikatos ir medicininę pagalbą, vandens kokybę, apsaugą, derybas ir pan. Tai būdas, kuriuo mes demonstruojame, kad organizacija funkcionuoja, veikia aukščiausiu profesionalumo lygmeniu ir kiti profesionalai gali patvirtinti, kad mes veikiamo laikydamiesi veiklos standartų procedūrų.

Štai taip veikla užima kartinę vietą - tai tarptautinių veiklos standartų forma atliekant humanitarinį veiksmą. Galime matyti tam tikrą politinį vertinimą, kai organizacija priklauso Vakarų pasauliui, JAV arba, priešingai, atkeliauja iš Islamo aplinkos. Kai kam tai gali kelti įtarimų, o įtarimai visuomet reiškia nepriklausomumo

trūkumą. Vėlgį, priklausomai nuo to, kur veiki, turi demonstruoti nepriklausomumą atviru dialogu su vietoje esančiomis suinteresuotomis šalimis, su vietos profesionalais, kurie pažįsta kontekstą, kaip, tarkime, medikai, ligoninių darbuotojai, inžinieriai – juk reikia pasiekti šiuos profesionalus esant tam tikrai situacijai. Taip pat tai gali būti prekybininkai, pramonininkai, valstybės tarnautojai. Juos reikia pasiekti, kalbėtis, pasakoti, kaip ir

ką ketinate veikti neatsisakant konfidencialumo, o žiūrint iš profesinės pusės ir perteikiant situaciją jų pačių akimis. Tokiu būdu jie taps geriausiais advokatais pristatant jūsų organizaciją kaip pilnai nepriklausomą.

Pozicijos vertimas: Claude Bruderlein²⁰, Harvard Humanitarian Initiative, Harvardo universiteto akademinis tyrimų centras

2.5. Humanitariniai principai: kodėl?

Humanitariniai principai turi aiškią praktinę reikšmę. Schwendimann (2011) teigimu, humanitarinis veiksmas visada vyksta sudėtingoje politizuotoje ir karinėje aplinkoje. Todėl principų laikymasis yra kritiškai svarbus siekiant atskirti humanitarinį veiksma nuo politinių, karinių ir kitų dalyvių veiklų bei tikslų.



@ Steve Leisher

Humanitarinių principų laikymasis ir, svarbiausia, užtikrinimas, kad humanitarinės organizacijos veiktų pagal juos, leidžia įgyti visų suinteresuotų dalyvių pritarimą, kad humanitarinis veiksmas įvyktų (Labbé ir Daudin, 2015). Pritarimas yra kritinis veiksnys, užtikrinantis saugią ir tvarią personalo prieigą prie paveiktų žmonių. Tvari prieiga yra esminis dalykas, stiprinantis humanitarinių principų įgyvendinimą praktikoje. Pavyzdžiui, humanitariniams darbuotojams tai leidžia tiesiogiai atlikti veiksmus ir stebėti pagalbos teikimą žmonėms, kad ji būtų suteikta nešališkai ir pasiektų tuos, kuriems pagalbos reikia labiausiai.

Humanitariniai principai lemia humanitarinių darbuotojų elgesį (Mackintosh, 2000). Humanitariniai darbuotojai gali įsitraukti į dialogą su visomis konflikto pusėmis vien dėl humanitarinės veiklos tikslų. Tai apima ryšių užmezgimą ir derybas su nevalstybinėmis ginkluotomis grupuotėmis. Humanitariniai darbuotojai patiria daugialypį spaudimą ieškodami kompromiso humanitarinių principų taikyme, tokių kaip humanitarinės pagalbos teikimas ieškant prieigos ir išeities iš politinės suirutės. Vadovautis principais atliekant humanitarinį veiksma yra pagrindinė susitvarkymo su patiriamu spaudimu užduotis ir tikrai ne tokia paprasta.

Humanitariniai principai apibrėžia humanitarinės pagalbos konceptą: gyvybę apsaugančios pagalbos teikimas tiems, kuriems to reikia be jokio neigiamo skirstymo. Principai atskiria humanitarinę pagalbą nuo kitų veiklų, pavyzdžiui, politinių, religinių, ideologinių ar karinių. Humanitarinių principų laikymasis palengvina priėjimą ir suteikia pripažinimą, leidžia humanitariniams darbuotojams atlikti savo darbą (OCHA, 2010).

²⁰ Claude Bruderlein. Prieiga <https://hhi.harvard.edu/people/claude-bruderlein>.

3. Humanitarinė chartija: apsaugos principai ir minimalūs pagalbos nelaimės atveju standartai

Sferos projekto²¹ Humanitarinė Chartija apsaugos principai

Humanitarinė Chartija (angl. *Humanitarian Charter, Sphere Project, 2018*) apibrėžia bendrus įsitikinimus, humanitarinės pagalbos darbuotojų vaidmenį ir funkcijas, bendrus veiklos principus, teises, pareigas bei įsipareigojimus. Keturi apsaugos principai (angl. *Four Protection Principles*), šeši būtiniausi standartai (angl. *Core Standards*) ir keturi minimalios pagalbos nelaimės atveju veiklos standartai (angl. *minimum standards*) sudaro elgesio kodekso ir teisinės veiklos pagrindą.



Apsaugos principai²²

1 principas	1 principas	1 principas	1 principas
Humanitarinio veiksmo metu užtikrinti, kad veiksmas nesukels ir neskaitins papildomos žalos asmenims (nekenkimo principas).	Užtikrinti žmonių galimybę pasinaudoti nešališka pagalba ir nešališkos pagalbos gavimu.	Apsaugoti žmones nuo fizinio ir psichologinio smurto ir prievartos.	Padėti ir prisidėti užtikrinant asmenų teises žmogaus teisių pažeidimo skunduose, užtikrinti priemonių pasiekiamumą ir atsigavimą po išnaudojimo ar smurto.

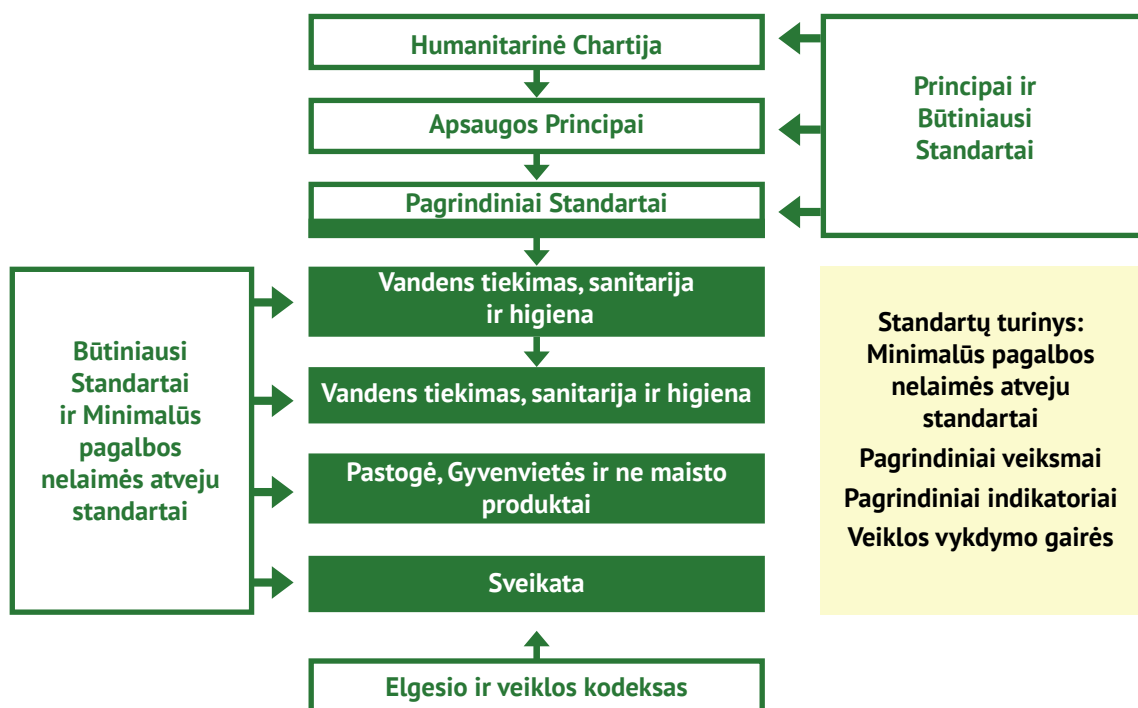
Minimalios pagalbos nelaimės atveju veiklos standartai

Vanduo, sanitarija ir higiena (angl. <i>Minimum Standards in Water, Sanitation and Hygiene, WASH</i>)	Maisto saugumas ir mityba (angl. <i>Minimum Standards in Food Security and Nutrition</i>)	Pastogė, gyvenvietės ir ne maisto produktai (angl. <i>Minimum Standards in Shelter, Settlement and Non-Food Items</i>)	Sveikata (angl. <i>Minimum Standards in Health Action</i>)
---	---	--	--

²¹ Sphere Project Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response, 2011" (2011)

²² Ibid, <https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch001>

Sferos projektas (angl. *SPHERE*)



3.1. Humanitarinė Chartija: būtiniausi standartai

Pagrindinis Humanitarinės pagalbos (angl. *Core Humanitarian Standard (CHS)*) kokybės ir atskaitomybės veiklos standartas

Pagrindinis humanitarinis kokybės ir atskaitomybės standartas²³ (angl. *The Core Humanitarian Standard on Quality and Accountability*) yra pagrįstas pagrindiniais humanitariniais principais, Raudonojo Kryžiaus Elgesio kodeksu (ICRC, 1994), SPHERE gairėmis siekiant aiškesnio ir detalesnio humanitarinių standartų nuoseklumo.

Pagrindinis Humanitarinės pagalbos standartas yra taikomas tiek organizacijoms, tiek individams, siekiant:

a) suteikti Humanitarinę pagalbą bendruomenėms ir žmonėms, nukentėjusiems krizės metu, arba

b) suteikti finansinę, materialinę ar techninę paramą kitoms organizacijoms, bet tiesiogiai nedalyvauti teikiant humanitarinę pagalbą.

Pagrindinis Humanitarinės pagalbos standartas pateikia 9 įsipareigojimus, kurie yra taikomi humanitarinės pagalbos darbuotojams. Standartai taikomi siekiant sustiprinti veiklos ir humanitarinės pagalbos teikimo kokybiškumą, efektyvumą ir profesionalumą. Šie standartai taip pat suteikia krizės paveiktiems žmonėms ir bendruomenėms galimybę užtikrinti jų teisę dėl humanitarinių organizacijų ir humanitarinės pagalbos darbuotojų atskaitomybės paramos ir pagalbos teikimo metu.

²³ Ibid, <https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch001>

Būtiniausi standartai²⁴

1. Humanitarinė pagalba orientuota į žmones ir jų poreikius (angl. *People-centred humanitarian response*)

Humanitarinės pagalbos tikslas – atsižvelgus į poreikius ir bet kada prireikus reaguoti į ekstremalią situaciją, siekiant išsaugoti gyvybę, užkirsti kelią žmonių kančioms ir jas palengvinti bei išsaugoti žmonių orumą, jei valdžios organai ir vietos dalyviai negali visko aprėpti, negali arba nenori imtis veiksmų.

2. Planavimas ir bendradarbiavimas (angl. *Coordination and collaboration*)

Humanitarinės pagalbos veiksmai yra planuojami ir įgyvendinami bendradarbiaujant valdžios institucijoms, humanitarinės pagalbos agentūroms, pilietinės visuomenės organizacijoms. Šie partneriai veikia nešališkai ir partnerystės metu siekia užtikrinti humanitarinės pagalbos teikimo efektyvumą ir veiksmingumą.

3. Vertinimas (angl. *Assessment*)

Gebėjimų reaguoti kūrimo veikla (organizacijų ir valstybių), kuria siekiama išvengti nelaimių poveikio ir jį sušvelninti bei sustiprinti humanitarinę reagavimo veiklą. Humanitarinė pagalba teikiama sistemškai įvertinus situaciją ir aplinką, įvertinus pirminius būtiniausius nukentėjusių žmonių poreikius.

4. Planavimas ir atsakas (angl. *Design and response*)

Humanitarinė veikla turi patenkinti įvertintus nelaimės paveiktų gyventojų poreikius, aplinkos faktorius ir numatyti galimas rizikas. Svarbu įvertinti nukentėjusių žmonių bei valstybės gebėjimą reaguoti humanitarinės krizės metu bei pajėgumą atsigauti.

5. Našumas, skaidrumas ir mokymosi procesas (angl. *Performance, transparency and learning*)

Humanitarinių agentūrų ir organizacijų veiklos kokybė, pajėgumas ir pasirengimas reaguoti nuosekliai tikrinami. Šie vertinimai dažnai yra pateikiami suinteresuotoms šalims bei donorams. Svarbu adekvačiai įvertinti pasirengimą norint efektyviai planuoti ateities projektus.

6. Humanitarinės pagalbos darbuotojų veikla (angl. *Aid worker performance*)

Humanitarinės pagalbos agentūros ir organizacijos turi užtikrinti kokybišką darbo organizavimo, priežiūros ir psichosocialinę paramą humanitarinės pagalbos darbuotojams. Humanitarinės organizacijos sudaro sąlygas humanitarinės pagalbos darbuotojams įgyti reikiamų žinių, įgūdžių ir kompetencijų kaip etiškai ir atsakingai planuoti bei įgyvendinti veiksmingą humanitarinės pagalbos teikimo procesą.

Pagrindinis Humanitarinės pagalbos standartas:

1. Humanitarinė pagalba yra teikiama įvertinus krizės paveiktų žmonių ir bendruomenių poreikius ir pagalbos aktualumą.
2. Humanitarinė pagalba yra prieinama ir pasiekiamą būtiniausių pagalbos gavimo metu krizės laikotarpyje.
3. Humanitarinės pagalbos teikimas ar susiję veiksmai remiasi nekenkimo principu: nėra sukuriamą papildoma neigiama įtaka žmonėms ir bendruomenėms. Atvirkščiai, nukentėję žmonės ir bendruomenės dėl humanitarinės pagalbos veiksmų yra stipresni ir labiau pasirengę, atsparesni krizės veiksniams.
4. Krizės paveiktos bendruomenės ir žmonės žino savo teises ir pareigas, turi prieigą prie informacijos ir dalyvauja priimanč sprendimus.

5. Krizės paveiktos bendruomenės ir žmonės turi prieigą prie saugių ir aktyvių skundų nagrinėjimo mechanizmų.

6. Krizės paveiktoms bendruomenėms ir žmonėms teikiama suderinta, skirtingas sritis papildanti pagalba

7. Krizės paveiktos bendruomenės ir žmonės gali tikėtis vis kokybiškesnės humanitarinės pagalbos teikimo, nes humanitarinės pagalbos organizacijos veiklos metodai tobulėja darbo aplinkoje metu.

8. Krizės paveiktos bendruomenės ir žmonės turi teisę gauti reikiamą pagalbą iš kompetentingų ir kokybiškai veikiančių humanitarinės pagalbos darbuotojų bei savanorių.

9. Krizės paveiktos bendruomenės ir žmonės gali tikėtis, kad joms padedančios organizacijos veiklą vykdys kokybiškai, efektyviai ir etiškai.

²⁴ Ibid, <https://handbook.spherestandards.org/en/sphere/#ch001>

3.2. Humanitarinės pagalbos darbuotojų saugumas

Civiliams, kurie yra susiję su humanitarinės pagalbos teikimu, yra taikoma bendroji apsauga kaip ir ne konfliktuojančių valstybių civiliams. Papildomai jiems yra užtikrinama ir specifinė apsauga. Įvairios Ženevos konvencijos (angl. *Geneva Conventions*)²⁵ nuostatos ir Papildomi protokolai (angl. *Additional Protocols*) draudžia medicininių dalinių, ligoninių naikinimą ar atakas prieš medicinos darbuotojus (ICRC, 2002). Papildomas protokolai²⁶ taip pat pabrėžia papildomą humanitarinės pagalbos darbuotojų apsaugą, įpareigojant valstybes užtikrinti ir gerbti humanitarinės pagalbos darbuotojus (Straipsnis 71(2))²⁷. Nors tos pačios nuostatos nėra minimos Papildomame

protokole II²⁸, tačiau TRKK atlikta teisinė studija pabrėžia (ICRC, 2012), kad humanitarinių darbuotojų apsaugos į(si)pareigojimai yra dalis tarptautinės paprotinės teisės (angl. *international customary law*) ir taip pat yra taikomi ne tarptautinių ginkluotų konfliktų metu. Papildomą saugumo informaciją pateikia ir Protokolas III²⁹.

Humanitarinės pagalbos darbuotojų ir humanitarinės pagalbos objektų apsaugos svarba taip pat yra pabrėžiama Jungtinių Tautų Darbuotojų ir susijusio personalo Saugumo konvencijoje³⁰ (angl. *Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel*). Šioje Konvencijoje karo nusikaltimais yra laikomi ne vien išpuoliai prieš humanitarinės pagalbos darbuotojus, tačiau ir išpuoliai prieš susijusius darbuotojus bei sąmoningas humanitarinių objektų, įrenginių, instaliacijų, vienetų ar transporto priemonių naikinimas (Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas; angl. *Rome Statute of the International Criminal Court* (Art 8(2))³¹.

Tarptautinė humanitarinė teisė: saugomi asmenys ir objektai

Tarptautinė humanitarinė teisė³² siekia apsaugoti civilius gyventojus ir civilinius daiktus karo ar ginkluoto konflikto metu. Itin svarbu užtikrinti būtinąją civilių ir civilinių objektų apsaugą ir pabrėžti, kad nei civiliai, nei civiliniai objektai negali būti taikiniais karinio konflikto ar karo metu. Tarptautinė humanitarinė teisė apsaugo visus civilius, kurie aktyviai nedalyvauja konfliktuojančiose pusėse (ICRC, 2004) .

Tarptautinė humanitarinė teisė taip pat suteikia specialią apsaugą kai kuriems civiliniams objektams.



²⁵ Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>

²⁶ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument

²⁷ Additional Protocol I, Article 71(2). Prieiga <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/ART/470-750090?OpenDocument>

²⁸ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977 <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/475>

²⁹ Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III), 8 December 2005 <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/615>

³⁰ UN, Office of Legal Affairs Codification Division, CONVENTION ON THE SAFETY OF UNITED NATIONS AND ASSOCIATED PERSONNEL. Prieiga <https://www.un.org/law/cod/safety.htm>

³¹ International Criminal Court, Rome Statute of the International Criminal Court. Prieiga <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>, 2011

³² https://ec.europa.eu/echo/what/humanitarian-aid/international-humanitarian-law_en

Civiliniai objektai, kuriems suteikiama ypatinga apsauga:

- Kultūros vertybės ir dvasinių / religinių apeigų vietos ir / arba vietovės (angl. *places of worship*).
- Objektai, būtini civilių gyventojų išgyvenimui (pvz., grūdinių kultūrų laukai, gyvuliai bei fermos, geriamojo vandens įrenginiai).
- Įrenginiai ir struktūros, kuriose yra pavojų keliančių detalių / medžiagų ar galinčių lemti pavojingas situacijas (užtvankos, atominės elektrinės ir pan.).
- Civilinės saugos organizacijos ir jų darbuotojai.
- Aplinkos struktūros ir dariniai.

Civiliai, kuriems yra suteikiama speciali apsauga:

- Sergantys, sužeisti ar stipriai paveikti (psichologiškai ar psichiškai) kareiviai
- Karo belaisviai ir kiti sulaikyti asmenys
- Religijų atstovai
- Moterys (ypatingai motinos)
- Vaikai
- Pabėgėliai ir šalies viduje perkelti asmenys
- Dingę asmenys
- Žurnalistai

Tarptautinė humanitarinė teisė taip pat suteikia specialią apsaugą humanitarinės pagalbos veikėjams:

- Medikams ir medicininės pagalbos teikimo dalyviams, transportui ir medicininei įrangai
- Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio draugijų darbuotojams ir kitų humanitarinės pagalbos organizacijų bei agentūrų darbuotojams
- Taikos palaikymo misijų dalyviams

Karo priemonės ir metodai

Siekiant sumažinti žmogiškąsias kančias karo metu, tarptautinė humanitarinė teisė riboja karo priemones ir metodus. Priemonės apeliuoja į naudojimąsi ginkluote, kuri gali būti teisėta, ribojama dėl tam tikrų aplinkybių arba nelegali. Metodai kalba apie ginkluotės naudojimo būdus, įskaitant karinę taktiką ir strategijas (Mackintosh, 2000). Kaip buvo minėta anksčiau, tarptautinė humanitarinė teisė draudžia priemones ir metodus, kurie gali sukelti perteklinius sužeidimus ar nereikalingą kančią, taip pat apeliuoja į negebėjimą atskirti civilių ir karinių taikinių.



© icrc.org

4. Iššūkiai, su kuriais susiduriama atliekant humanitarinius veiksmus

Iššūkiai, su kuriais susiduriama atliekant humanitarinį veiksmą, kyla dėl bandymų institucionalizuoti humanitarinių veiksmų sąvokas ir motyvus. Faktas, kad žmonių kančios dažnai tyčia sukuriamos kaip politinis aktas, todėl bandymai palengvinti tas kančias prieštarauja politiniams interesams. Esant nepritekliui ir vargingai aplinkai, resursų mobilizacijos procese neretai pasimato korupcijos apraiškų. Ne paskutinėje vietoje yra ir politikų pasirenkamas „geros valios“ aktas, siekiant sustiprinti politikų teisėtumą ir populiarumą arba, priešingai, užmaskuoti politinių veiksmų stoką. Žmonės stengiasi nukreipti pagalbą dėl karinių priežasčių, kad padėtų savo šaliai laimėti ar pakenkti kitam. Žmonės stengiasi nukreipti pagalbą, kad praturtėtų. Žmonės bando blokuoti pagalbą, kad nubaustų priešą. Žmonės stengiasi nukreipti pagalbą, kad paskatintų tuos, kurie juos palaiko, ir parodytų kitiems, kad ir jie turėtų elgtis taip pat. Žmonės stengiasi kontroliuoti pagalbos teikimą norėdami parodyti, kad jie yra teisėtai veikiant ir rūpestinga valdžia, kad jų veiksmai yra geri ir teisingi (ICRC, 2015).

Humanitarinių veiksmų ideologijos realybė yra ta, kad norint jai leisti veikti, humanitarinė pagalba privalo būti nepolitizuota. Ji neturėtų kelti iššūkių valdžiai žadant demokratijos, taikos ar laisvės viltį, kai demokratija, taika ir laisvė yra svarbus politinis klausimas. Šis klausimas turėtų būti atiduotas tiems, kuriems to labiausiai reikia, o ne tiems, kurie padės valdžiai kažko pasiekti. Siekiant gauti pasitikėjimą ir galimybę veikti, privaloma suprasti savo veiklą kaip nepriklausomą nuo politinės darbotvarkės (Walker ir Russ, 2011).

Viskas, kas kenkia bendram humaniškumo supratimui

Humanitarinis veiksmas grindžiamas supratimu, kad egzistuoja bendri maisto, pastogės ir orumo poreikiai, laisvė nuo baimės. Walker ir Russ (2010) teigia, kad jei taikome skirtingus standartus ir turime mažiau tolerancijos, dehumanizuojame kitus, atsiranda galimybė daryti didelius nežmoniškus veiksmus. Mūsų bendro žmogiškumo vertinimas reiškia norą prisiimti atsakomybę už visus žmones net siaučiant negandoms ir



@ CAREGlobal

smurtiniam pasipriešinimui. Civilizacijų susidūrimo teorija kryptingai kuria rasinio ar kultūrinio atskyrimo bei pranašumo idėjas. Tai jau konfliktas ne tarp konkuruojančių socialinių sistemų pagal politinius ar ekonominius interesus, tai tampa kova tarp skirtingų žmonių grupių, kai viena civilizacija privalo nugalėti kitą. Tokiame konflikte nebelieka erdvės kalbėtis apie atsakomybę už žmogiškumą.

Viskas, kas kenkia viešajam humanitarinio veiksmo palaikymui

Jei viešoji nuomonė yra tokia, kad nesuprantama karo ir krizės realybė, o tik duodami pinigai, kad sustabdytų karą, kurtų taiką ir vystytų teisingumą bei demokratiją, tuomet jie nesupranta, ką darome mes ir humanitarinė misija tampa itin paini. Aukotojai duoda pinigų netinkamai priežasčiai ir, matydami, kad taika, demokratija ar pagarba žmogaus teisėms neateina, dažniausiai nusivilia. Tokiu atveju paramos bazė humanitariniui veiksmui išnyksta (Walker ir Russ, 2010).

Viskas, kas sumaišo humanitarinį veiksmą su kitomis prekėmis

Daugybė skirtingų veiksmų gali būti geri arba nelabai geri, padaryti gerai arba blogai. Humanitarinis veiksmas nėra tiesiog gero darymas žmonėms. Žmonės, kurie turi politinį įsivaizdavimą, kad kažkokia kita visuomenė turėtų būti lygesnė arba kad „jų kvailas karas“ turėtų baigtis, neretai mato tai kaip humanitarinį tikslą (Walker ir Russ, 2010).

Tačiau tada humanitarinės ideologijos siaurumas ir realybė susipina su kitais siekiais ir praranda savo galią padaryti bent mažą dalyką, kurį įmanoma padaryti esant tokioms aplinkybėms. Tai tampa kažkuo, dėl ko galima turėti savo poziciją. Tai tampa labiau politiška nei moralu. Politika gali būti morali, tačiau humanitarinis veiksmas orientuojasi į moralę, esančią už politikos ribų. Galite būti dešinysis arba kairysis ir

vis tiek kartu įsipareigoti gerbti žmogaus orumą bei palengvinti kančias (Walker ir Russ, 2011)

Viskas, kas riboja humaniškumo galimybes priimti ir prisidėti prie humanitarinio veiksmo

Jei visa žmonija būtų ištikta krizės, nereikėtų humanitarinio veiksmo. Todėl turi būti tokių visuomenių, kurios gyvena sąlyginai patogiai ir gali parodyti empatiją kenčiantiems bei mobilizuoti pagalbą. Tai reiškia, kad kai kurioms visuomenėms reikia būti sąlyginėje taikoje ir turėti laisvų resursų. Tačiau vien to neužtenka, reikia ir socialinio etoso, supratimo apie dalinimąsi atsakomybe ir noro padėti kitoms krizėje esančioms visuomenėms. Humanitarinis veiksmas negalėtų funkcionuoti, jei susiklostytų globalaus totalinio karo aplinkybės (Walker ir Russ, 2010).

Pavyzdžiui, „Gydytojų be sienų“ egzistavimas priklauso nuo Vakarų visuomenės gėrio ir pajėgumo, nuo medikų profesinio įsipareigojimo siekti socialinių tikslų ir teisingo bei etiško elgesio. Visuomenei vis labiau komercializuojant mediciną, medicinos specialistai yra priversti sutelkti dėmesį į savo pačių karjeros profesinius reikalavimus. Visuomenė nesudarė paskatų medikus pripažinti, skatinti ir apdovanoti už socialiai atsakingą elgesį. Tai kenkia medikų profesijos paslaugų kokybei, įskaitant humanitarines pastangas. Galbūt turime geresnę techninę įrangą, tačiau skiriame mažiau priežiūros ir mažiau priešinamės sprendimų priėmimui, kai paciento poreikiai nebėra prioritetiniai (Walker ir Russ, 2011).

Viskas, kas institucinius interesus paverčia svarbesnius už siekį padėti tiems, kuriems reikia pagalbos

Dėl dabartinio humanitarinių veiksmų popliarumo padaugėjo agentūrų, kurios tvirtina esančios „humanitarinės“ ir konkuruoja dėl pinigų, žiniasklaidos dėmesio ir įtakos. Tai iškreipia





@ EU/Edward Echwale

paprastą ir tikslų humanitarinių veiksmų reikalavimą išlaikyti visapusišką įsipareigojimą padėti žmonėms, kuriems reikia pagalbos. Visuomenė susipainioja, o vyriausybės bando apibrėžti koordinavimo struktūrą. Bandymas sukurti vieną veiksmingą mechanizmą iš tarptautinės paramos teikėjų vyriausybių, JT agentūrų ir NVO bendruomenės nepripažįstant akivaizdžių jų skirtumų ir užtikrinant institucinį elgesį bei interesus dėl asmeninio moralinio įsipareigojimo, kenkia visoms humanitarinėms pastangoms (Walker ir Russ, 2010).

Viskas, kas sumažina humanitarinės pagalbos dalyvių galimybes pamatyti, suprasti ir reaguoti į politinį bendradarbiavimą

Kyla diskusijų, ar vieši pasisakymai kenkia humanitarinės pagalbos dalyvių neutralumui. Humanitarinės veiklos vykdytojai yra priversti pasisakyti, kai politiniai veikėjai neleidžia veikti arba bando iškreipti paprastus, tikslus, nešališkus humanitarinius veiksmus. Humanitariniai veikėjai yra maži žaidėjai, supami galingų jėgų. Turime atsiriboti nuo vyriausybių, karinių ir korporatyvinių interesų ne todėl, kad jie blogi, bet todėl, kad jie turi savų interesų. Turime bandyti aiškinti jų humanitarinės atsakomybės nesilaikymą, o ne vertinti – geri jie ar blogi. Humanitariniai veikėjai neturi rafinuotumo, išteklių, jėgos ar sąjungų, kuriuos turi didieji žaidėjai. Mes turime tik akivaizdų moralės principą, paramą, galimybę naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir tarptautinę humanitarinę teisę. Turime išnaudoti tai, ką turime, reaguoti į pajėgas, kurios bando išvengti humanitarinės atsakomybės ar ją manipuluoti (Minear, 1999).

Viskas, kas sumažina tvarų įsipareigojimą veikti

Humanitarizmas yra į veiksmą orientuota filosofija. Jei moraliai yra teisinga eiti ir padėti, pirmiausia, įsipareigojama veikti ir mokytis iš istorijos pamokų bei minimizuoti humanitarinio veiksmo iššūkius. Kiekvienas individas turi asmeninę politinę nuomonę. Jei pagalbos darbuotojas negali atskirti politinių asmeninių motyvų nuo moralinių motyvų ir nesupranta, kad humanitariniame veiksmo reikalinga atskirtis, kyla nuovargio ir motyvacijos praradimo pavojus. Jei žmonės įkvepia pareigą išsaugoti žmogiškumą, tuomet įkvepia ir idėja vyksti į Sudaną 1988-aisiais maitinti badaujančius vaikus, paskui grįžti 1993, 1994, 1996 ir 1998 metais. Jei gydytojas tiki gydymo galia ir atsakomybe prieš humaniškumą, jis nedvejos operuodamas berniuką Čėčėnijoje 1995 metais ir tą patį jauną vyrą jau 1999-aisiais. Kita vertus, jei galvojama, kad nieko nepavyks padaryti, nes tas pats asmuo buvo sužeistas jau du kartus ir mes turime pakeisti savo veiksmus, kad būtume tikri, jog mūsų pacientai niekada nebus priversti badauti ar dar kartą būti sužeisti, tada pralaimėsime kovą. Mūsų pacientai neturi pasirinkimo baigti karą, neleisti savo vaikams badauti, neleisti sutuoktiniui užlipti ant priešpėstinės minos. Jei esame motyvuoti užmegzti ryšį ir ką nors padaryti dėl jų, mes neturime pasirinkimo motyvuoti save 1992 metais, o jau 2002 metais nusivilti, nes tai vėl pasikartojo (Walker ir Russ, 2011).

4.1. Tyliosios ekstremalios nelaimės (angl. *Silent emergencies*)

Straipsnio „Tyliosios nelaimės“ vertimo citatos, Humanitarinės praktikos tinklas (angl. *Humanitarian Practice Network*)³³

Didžiosios politinės ir karinės intervencijos vykdavo prisidengus humanitarine vėliava ir humanitarinės pagalbos apimtyms stipriai išaugo. Šios tendencijos turi potencialą pasiekti žmones, kuriems reikia humanitarinės pagalbos ir apsaugos. Tačiau realybėje tarptautinis įsitraukimas ir resursai paskirstomi labai selektyviai, pasirinktinai, priklausomai nuo to, kur žmonės gyvena ir reikšmingi skirtumai yra susiję su tuo, kiek žmonės gali turėti prieigą prie tarptautinės humanitarinės pagalbos. Daugeliu atvejų, tarptautinio įsitraukimo krizės apimtose vietose tiesiog akivaizdžiai trūksta.

Dėl šių tylių, užmirštų nelaimių humanitarinė pagalba lieka paskutinė ir dažnai labai maža tarptautinė duoklė siekiant apsaugoti labiausiai pažeidžiamus žmones žemėje. Situacija, kai tokie žmonės yra apleidžiami, tik aštrėja ir tai yra susiję su tuo, kad humanitariniai ištekliai koncentruojami šalyse ar tose pasaulio

dalyse, kurios turi svarbią strateginę reikšmę pagrindiniams tarptautiniams veikėjams. Ir tai yra nešališkumo principo pažeidimas globaliu lygiu.

Neįtikėtina, sunku yra suderinti humanitarinę pagalbą su globaliu poreikiu. Resursų skirstymo poveikis ir atsakomybės trūkumas tylioms ir užmirštomis nelaimėms nėra sistemiskai dokumentuojamas ir kartu nėra tarptautiniu lygmeniu patvirtintų skaičių, kurie leistų lengvai palyginti šalis pagal apsaugos ir pagalbos poreikį.

Daugybė agentūrų ir organizacijų koncentruojasi į savo pagalbą laikydamiesi globaliai pasiekiamų resursų, vadovaudamosi globaliomis tendencijomis ir nešališkos pagalbos supratimas sulaukia sąlyginai mažai komentarų. Jis išlieka matomas tik tiek, kiek humanitariniai veikėjai sugeba sumaniai atsakyti į platesnius pokyčius tarptautinėje erdvėje ir užtikrinant, kad humanitarinė pagalba kreipia dėmesį į poreikius be diskriminacijos ir nepagarbos atsižvelgiant į rasę, religiją, politinę priklausomybę ir kitus aspektus.



³³ Humanitarian Practice Network, Silent Emergencies, <https://odihpn.org/magazine/editors-introduction-silent-emergencies/> Humanitarian Exchange Magazine, n. 20, 2003

4.2. Atvejo analizė: Goma



1994-ųjų balandžio – liepos mėn. genocidas Ruandoje suveikė kaip vienas didžiausių ir greičiausių gyventojų perkėlimų naujausių laikų istorijoje. Daugiau nei milijonas gyventojų buvo perkelta pačioje Ruandoje ir daugiau nei du milijonai žmonių pabėgo į kaimynines valstybes: Tanzaniją, Burundį ir Zairą (dabar – Kongo Demokratinė Respublika). Didžiausia ir nestabiliausia laikinoji gyventojų stovykla susiformavo aplink mažą ežero miestą Gomą, Zairo ir Ruandos pasienyje. Didžiųjų ežerų pabėgėlių krizė (angl. *The Great Lakes Refugee Crisis*), kaip ji vėliau pradėta vadinti, savo piką pasiekė 1994-ųjų liepos viduryje, kai staigų pabėgėlių antplūdį stovyklose į šiaurę nuo Gomos lydėjo pražūtingas choleros ir dizenterijos protrūkis.

Pabėgėlių krizė pribloškė tarptautinę humanitarinę bendruomenę. Tūkstančiai buvo palikti be vandens, maisto ir pastogės. Stovyklose buvo fiksuojamas aukštas smurto ir prievartos lygis, kuris trukdė tinkamai reaguoti, o pažeidžiami žmonės buvo įbauginti. Liepos pabaigoje choleros ir dizenterijos epidemija dar labiau išretino išsekusių žmonių skaičių. Sugebėję pabėgti nuo konflikto Ruandoje, daugiau nei 48 000 ruandiečių pabėgėlių mirė per pirmąjį mėnesį po atvykimo į Zairą. Išgyvenusieji Gomos kančias

šią vietą praminė „pragarų žemėje“. Gausus žiniasklaidos dėmesys, netoliese esantis oro uostas, palengvinantis prieigą, ir susilpnėjusi vyriausybės valdžia netrukus leido inicijuoti tarptautinę paramą. Pasirodė daugybė organizacijų, pristatydamos save kaip „humanitarines NVO“. Per pirmąsias dvi vadinamos Gomos operacijos savaitės tarptautinė bendruomenė išleido apie 2 milijardus dolerių reagavimui į situaciją: beveik 200 organizacijų, įskaitant JT agentūras, NVO, civilinės saugos ir greitojo reagavimo į ekstremalias situacijas agentūras, taip pat keli kariniai kontingentai iš šalių donorų atliko savo vaidmenį. Tokio masto reaguotojų skaičius lėmė ne tik bereikalingą daugelio atliekamų operacijų dubliavimą ir resursų švaistymą, bet ir keliais liūdnai pasibaigusiais atvejais nereikalingą gyvybių praradimą. Nepriklausomi vertinimai, kurie buvo atlikti vėliau, atskleidė, kad keletas organizacijų buvo atsiuntusios nepakankamai paruoštą ir nepakankamai aprūpintą personalą. Tuo tarpu kiti įsipareigojo padengti atitinkamą sektorių ir patyrė nesėkmę. Treti nesugebėjo ar tiesiog nenorėjo koordinuoti savo veiksmų su kitomis organizacijomis. Viena NVO choleros protrūkio metu paliko žmones be priežiūros ir tai lėmė sergančių žmonių mirtis.

Humanitarinės bendruomenės nesėkmės Gomoje iššaukė karštus debatus ir tam tikrą savistabdą. Pagalbos ekstremalioje situacijoje įvertinimą ir pagalbą teikusių bendruomenę kritikavo dėl negebėjimo planuoti, paruošti ir išmatuoti pagalbos priemonių kompleksškumo, tokio, koks buvo Gomoje. Reakcija į tai, kas buvo matoma kaip klaidos reaguojant į ekstremalią situaciją, iškėlė svarbius klausimus, į kuriuos humanitarinė bendruomenė privalėjo atsakyti.

Neryžtingi veiksmai atliekant pagalbą vėliau buvo įvardyti kaip komplikuoti nestabilios ir nesaugios konflikto aplinkos. Smurto lygis stovyklose buvo ypatingai aukštas. Štai, pavyzdžiui, vienoje stovyklų retrospektyviai atlikta apklausa parodė, kad 4000 pabėgėlių mirė dėl hutų policijos fizinio smurto protrūkių, taip pat nedisciplinuotų Zairo kariškių bei kitų pabėgėlių veiksmų. Dėl šių pavojingų sąlygų dauguma užsienio darbuotojų negalėjo veikti pačiose pabėgėlių stovyklose arba negalėdavo likti medicinos paslaugas teikiančiuose taškuose naktimis ir teikti tęstinę priežiūrą pacientams. Numatytosios taikos palaikymo pajėgos turėjo užtikrinti saugumą ir demilitarizuoti stovyklas, atskirti nesutariančias pabėgėlių grupes, taip pat pastumti stovyklas toliau nuo sienos su Ruanda. Tačiau šie tikslai nebuvo realizuoti dėl nepakankamo karinių pajėgų įsipareigojimo. Tuo metu, kai Gomos stovyklose rugpjūtį pasklido epidemija, jas tvirtai kontroliavo hutų „pabėgėlių lyderiai“, kurie stovyklas naudojo kaip bazes siekiant atsikovoti Ruandą ir hutų kovotojams atnaujinti tiekimą per didelio masto pagalbos kampanijos diversijas. Daugybę pabėgėlių paveikė propaganda, bauginimas, smurtas ir grasinimai dėl repatriacijos.

Taigi, kaip įmanoma suteikti kompleksinę pagalbą, kaip kad nutiko Gomoje, kai nėra apsaugos? Kaip geriau aprūpinti visus sektorius reagavimo priemonėmis, įskaitant maistą, vandenį, sanitarijos priemones, pastogę ir užtikrinti saugumą? Kaip galima užtikrinti, kad suteikiant humanitarinę pagalbą būtų laikomasi žalos nedarymo principo?

Pabėgėlių krizė Gomoje ir pats Ruandos genocidas plačiai atvėrė traumatizuojantį humanitarinio sektoriaus tašką. Jis akcentuoja atskaitomybės ir veiksmų derinimą, kai agentūros didėjančiais mastais reagavo į konfliktą 1994-aisiais. Beprecedentis agentūrų ir organizacijų skaičius, reguliavimo stygius, skirtingi agentūrų veiklos

standartai, sumišę su žemo lygio veikimu ir profesionalumo trūkumu, pasėjo abejonių, kad humanitarinei sistemai reikia rimto „kapitalinio remonto“.

Praėjus septyniems mėnesiams nuo genocido pradžios, daugiatautis ir daugybę donorų apimantis įvertinimas buvo įgyvendintas konsorciumo, kurį sudarė JT agentūros, donoriai ir NVO. Orientyrų tapo jungtinis įvertinimas pagalbos Ruandai operacijai (angl. *Joint Evaluation of Emergency Assistance to Rwanda, JEEAR*), kurį sudarė keturios atskiros studijos. III-oji JEEAR studija vertinama kaip katalizuojanti kylančias pastangas stiprinant atskaitomybę, gerinant veiklos rezultatus ir nustatant standartus bei reguliavimą visame humanitariniame sektoriuje. Pirmasis rekomendacijų rinkinys siekė pagerinti NVO veiklos atlikimo kokybę, kaip kad taikant principų rinkinį, kuris galėtų eiti kaip pagrindas ateities humanitariniam darbui. Antrasis rekomendacijų rinkinys fokusavosi į standartų vystymą ir rekomendavo NVO akreditavimą. Viena iš pagrindinių humanitarinės kokybės ir atskaitomybės iniciatyvų išėjo būtent iš Ruandos konteksto ir tapo varančiąja jėga platesnėms sektoriaus reformoms – tai vadinamas Sferos projektas, įtraukęs JEEAR daugybę suinteresuotų šalių.

Kol JEEAR identifikavo specifines silpnybes ir pasiūlė reformas humanitariniam sektoriui, jis taip pat nurodė ir kritinius taškus už humanitarinės veiklos zonos. Ruandos krizė buvo pavadinta galutine nesėkme: nesėkmė įsikišti siekiant užkirsti kelią genocidui ar jį sustabdyti, taip pat akvaizdi nesėkmė suvaldant epidemiją Gomoje ir tarptautinės bendruomenės nesėkmė koordinuojant politinę strategiją, kaip išspręsti krizę. Politinės, diplomatinės ir karinės rezoliucijos trūkumas – ar dėl to, kas įvyko Gomoje, galime kaltinti tik humanitarinę bendruomenę? Ar humanitarinis veiksmas apskritai kažkada prilygs politinei valiai?

Šie klausimai 1997-aisiais įžiebė judėjimą, kurio siekiamybė – profesionalumo didinimas humanitarinėje bendruomenėje. Šio judėjimo kulminacija tapo Sferos vadovas – profesionalių standartų rinkinys, siekiantis pagerinti humanitarinio reagavimo kokybę. Vystomi standartai tinkamam rūpinimuisi, siekis užtikrinti, kad humanitarinė pagalba yra suteikiama taikant humaniškumo principą, jog visi žmonės turi teisę į orų gyvenimą.

Krizė Gomoje išryškino humanitarinio reagavimo ribotumą ir iš to kylančius pavojus, kad pagalba be profesionalių standartų, ypač kai susiduriama su staigiu poreikiu, yra būtina. Prisimenant Gomos atvejį akivaizdu, kiek daug nuveikė humanitarinė bendruomenė tobulindama savo veiklą ir profesionalumą, tačiau spragų lieka ir šiandien.

Viena iš pagrindinių problemų šioje atvejo analizėje yra profesionalumas humanitarinės pagalbos aplinkoje ir humanitarinių standartų trūkumas.

Taip pat kyla klausimas, koku mastu galima nagrinėti šį atvejį kaip nepakankamo išsivystymo ar reagavimo į ekstremalias situacijas. Be jokios abejonės, tai yra desperatiškas humanitarinis poreikis, reikalaujantis kvalifikuotos ir profesionalios humanitarinės pagalbos.

Svarbu ir tai, jog vietiniai pajėgumai buvo labai menki, lyginant ekstremalios padėties mastu.

Šimtai tūkstančių žmonių kirta sieną į nesvetingą vietą, kurioje buvo reikalinga didžiulio masto pagalba. Tai reiškia, kad humanitarinės pagalbos agentūros turėjo greitai mobilizuotis ir sukurti sistemas maistui, vandeniui ir sanitarijai tiekti. Šie šimtai tūkstančių žmonių atvyko apimti didžiulės baimės ir streso, jie susirinko tarsi kunkuliuojančiame vulkane. Stovyklos buvo apgyvendintos labai tankiai. Humanitarinė bendruomenė, kurią veikė nesaugumo baimė ir turbūt nepasitikėjimas turima patirtimi, negalėjo patekti giliai į stovyklą ten, kur gyveno žmonės. Tai lėmė didžiulį smurtą ir prievartą prieš moteris bei vaikus. Taigi, humanitariniai darbuotojai negebėjo suteikti atitinkamo dėmesio į pažeidžiamųjų poreikius, ypač atsižvelgiant į amžiaus ir lyties aspektus.

Atvejo analizė - vertimas parengtas pagal Médecins Sans Frontières (2016) ir Wilkinson (1997) publikuotus tekstus.



@ UNHCR/F.Noy

4.3. Atvejo analizė: Somalis

90-aisiais Somalyje buvo pradėta viena iš ambicingiausių ir brangiausių to meto humanitarinių veiklų. Milijardų dolerių vertės tarptautinės intervencijos, skirtos vykdyti didelės apimties humanitarinę pagalbą, tvarios statybos programą ir net karines operacijas, siekiant stabilizuoti padėtį šalyje. Ir vis dėlto, šios humanitarinės priemonės plačiai prisimenamos kaip pastangos, kurios nedavė rezultatų. Iki šiol diskutuojama, kas konkrečiai nepavyko, kodėl tokios apimties pastangos stabilizuoti šalį davė tiek nedaug apčiuopiamų rezultatų.

Somalis, viena skurdžiausių ir mažiausiai išsivysčiusių valstybių pasaulyje, 90-aisiais buvo nuniokota daug metų besitęsiančio pilietinio karo ir sausras. Tai lėmė diktatoriaus Siado Barre valdžios praradimą. Įvairios politinės frakcijos ir ginkluotos grupuotės kovojo siekdamos užpildyti šį sostinėje Mogadiše atsiradusį galios vakuumą. Galiausiai tos grupuotės susibūrė aplink dvi konkuruojančias politines figūras – laikinąjį prezidentą Ali Mahdi Mohamed ir Jungtinio Somalio kongreso pirmininką generolą Mohamedą Farah Aideed. Normaliai funkcionuojančios valstybės trūkumas ir kovos Mogadiše lėmė badą ir itin pablogėjusią saugumo situaciją visoje šalyje.

Saugumo situacija tapo pagrindiniu iššūkiu humanitariniams darbuotojams. Kai kurios humanitarinės organizacijos saugumo sumetimais ėmėsi anksčiau nematytų beprecedenčių priemonių – samdyti ginkluotus sargybinius siekiant apsaugoti tiekimo grandinę ir konvojus. Kai situacija dar labiau pablogėjo, padidėjo tarptautinės žiniasklaidos dėmesys. Ligos, badas ir pilietinis karas. Vadinamas CNN efektas lėmė, kad į Somalį buvo paskirtos ir humanitarinės, ir karinės taikos palaikymo pajėgos. JT mandatą turintys taikdariai buvo atgabenti siekiant apsaugoti humanitarinius darbuotojus ir humanitarinės pagalbos tiekimą. JAV kariškiai buvo dislokuoti siekiant palaikyti humanitarinę misiją. Savo ruožtu humanitariniams darbuotojams neliko nieko kito kaip pasikliauti kariškių suteikiamu saugumu. Tačiau jau nuo pat pradžių bendras karinių ir civilinių pajėgų koordinavimas strigo.

Jungtinės humanitarinės ir karinės pastangos tarptautinei bendruomenei kainavo apie 3 milijardus dolerių. Mažiau nei 10 proc. išlaidų skirta faktinei pagalbai ar tiesioginės pagalbos veiklai. Atliekant šias jungtines operacijas žuvo ar buvo sužeisti šimtai užsieniečių karių ir tūkstančiai somaliečių. Šios pastangos nuėjo veltui ir praktiškai



@ Farah Abdi Warsameh/AP

neturėjo apčiuopiamo poveikio siekiant užtikrinti saugumą, stabilumą ir sveikatos priežiūrą Somalyje. Ši patirtis Somalyje humanitarinei bendruomenei paliko daugybę svarbių klausimų.

Koks žiniasklaidos vaidmuo nušviečiant humanitarines nelaimes? Kaip naujienos paveikia vyriausybės sprendimus dėl reagavimo? Kokiomis aplinkybėmis remiantis sutariama dėl humanitarinių principų kalbant apie prieigą, saugumą ar kitas būtinybes? Kokiu mastu humanitariniai veiksmai turėtų būti derinami su kariniais veiksmais ir kaip civilinės bei karinės organizacijos galėtų geriausiai bendradarbiauti siekiant humanitarinių tikslų? Kokia yra tikroji pridėtinė humanitarinio veiksmo vertė ir kaip pagalbos bendruomenė gali išvengti vietinės priklausomybės kūrimo?

Nepaisant didelių išorės pagalbos kaštų, pilietinio karo efektas, 90-ųjų katastrofa dešimtmečiams lėmė tai, kad Somalis turi vienus žemiausius XXI a. žmogaus socialinės raidos rodiklius (angl. *Human development indicators*³⁴). Prisiminus Somalio atvejį, tenka apsvarstyti trumpalaikį ir ilgalaikį humanitarinės pagalbos poveikį ir iššūkius veiksmingoms pagalbos užtikrinimui.

Humanitarinės pagalbos teikimas Somalio krizės metu parodė kelias naujas sienas humanitarinės pagalbos teikimo aplinkoje, kurias verta aptarti. Viena iš jų yra žiniasklaidos vaidmuo ir poveikio laipsnis, kai žiniasklaida gali pastūmėti žengti strateginius žingsnius ir pastūmėti humanitarinius veikėjus į vietas, kuriose veikti yra ypatingai nepatogu.

Nors dar 80-aisiais žiniasklaidoje buvo pasirodžiusių nuotraukų, kuriose matyti bado paliesti žmonės, 90-ųjų kadrai supurtė pasaulį ir paskatino didelės apimties humanitarinės pagalbos operaciją Somalyje – aplink sostinę Mogadišą ir kitus didžiuosius miestus. Humanitariniai darbuotojai susidūrė su labai sunkiomis sąlygomis. Jiems teko dirbti su labai įtariais, piktais ir, be abejo, alkanais gyventojais.

Patiems humanitariniams darbuotojams nebuvo lengva gauti maisto. Teko dirbti ilgomis

pamainomis, be taip reikalingų pertraukų. Taigi, kalbėdami apie Somalio atvejį, matome perdegimo požymių, su kuriais susidūrė tiek tarptautiniai humanitariniai veikėjai, tiek vietos veikėjai, kurie buvo pakankamai drąsūs likti. Juos kamavo nuovargis, depresija, negalėjimas tinkamai reaguoti į problemas. Apskritai jų efektyvumą mažino nuolat patiriamas stresas.

Humanitarinė aplinka Somalyje, o ypač Mogadiše, buvo neįtikėtinais stresinė ir įtempta. Iš dalies tai lėmė ir bendradarbiavimas su kariškiais ir JAV, NATO, taip pat kitų karinių pajėgų pasitarkimas siekiant suteikti pagalbą. Tai įnešė sumaišties NVO ir JT agentūrų veikloje. Visa tai sukūrė civilinę karinę paradigmą, kuri, atrodė, turėtų funkcionuoti, tačiau pakrypo kita, problematiška ir pavojinga linkme.

*Atvejo analizė – vertimas parengtas pagal Harvard University "Countering Terror in Humanitarian Crises: The Challenge of Delivering Aid to Somalia."*³⁵

Humanitarinio darbuotojo įžvalgos

Pavyzdžiui, Somalyje abi pusės buvo gerai ginkluotos. Tai prisidėjo prie karo eskalavimo, tačiau kartu parodė šią naują sieną humanitariniams darbuotojams. Todėl vietoje to, kad būtų tiesiog deleguojami JAV ar kurios kitos šalies vyriausybės, kariškiai buvo matomi kaip suteikiantys koridorių humanitarinės pagalbos teikimui. Taip pat buvo jaučiamas didžiulis žiniasklaidos susidomėjimas. Tas didžiulis žiniasklaidos nušvietimas lėmė ir didelį skaičių gana naujų organizacijų, neapsitrynusių naujokų, įskaitant ir mane. Visi norėjo suteikti humanitarinę pagalbą ir išsiaiškinti, kaip tai padaryti. Tai buvo viena pirmųjų mano humanitarinių misijų. Ir tai buvo pats pirmas kartas, kai supratau, kad nežinau, ką darau. Esu beveik tikras, kad daugybė organizacijų taip pat nelabai žinojo, ką daro.

Taigi, visa tai išties paskatino naują civilinio lygmens humanitarinio įsitraukimo erą. Deja, daug naujų agentūrų į tai įsitraukė ir kai kurios galiausiai tapo profesionaliomis. Mano asmenine nuomone, Somalyje buvo per daug agentūrų, kurios stebino savo sudėtingumu bei priešiškumu.

³⁴ The Human Development Index is a statistic composite index of life expectancy, education, and per capita income indicators, which are used to rank countries into four tiers of human development. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

³⁵ Harvard University "Countering Terror in Humanitarian Crises: The Challenge of Delivering Aid to Somalia." Prieiga <https://www.hpcrresearch.org/sites/default/files/publications/Somalia%206-30-12%20final.pdf> Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University.

Aplinka, kurioje turėjo veikti pagalbos agentūros, buvo labai sudėtinga. Buvo nepaprastai sunku perprasti tą besikeičiančią karo situaciją, veikiančius klanus ir tai kūrė labai nesaugią aplinką, o kai atsirado dar viena išorinė karinė jėga, skirta užtikrinti koridorių ateinančiai pagalbai, viskas tapo dar blogiau ir priešiščiau. Tai buvo laikas, kai Vakarų civilinės pagalbos agentūros ir jų atliekama veikla tarsi susimaišė su kariniais veiksmiais.

Ir tai buvo pirmas kartas, kai pamačiau tikrą civilinės ir karinės humanitarinės pagalbos maišalynę. Visuomenės suvokimas taip pat buvo atitinkamas ir tai darėsi pavojinga. Todėl kai JAV kariškiai tapo agresyvesni nusiginklavimo klausimu, tarkime, generolui Aidid, jo gruputei, jo lyderystei, taip pat maisto pristatymo saugumo užtikrinimui ginklu, mes buvome tiesiogiai su tuo siejami. Tokios asociacijos kėlė akivaizdžiai prieštarojančius jausmus tarp mūsų ir daugybės žmonių, kuriems bandėme padėti.

Ir ta agresija jautėsi dar stipriau, nes mes turėjome iš esmės pakeisti savo veikimo principą. Galiu jums pateikti konkretų pavyzdį, kai dirbant viena aiškia kryptimi situacija visiškai pasikeitė. Mes tuo metu įrenginėjome mobilias medicinos klinikas ir buvo įprasta naudotis dviem baltais Toyota Land Cruiser visureigiais, pilnais medicinos priemonių: nuvykti į iš anksto numatytą vietą, kur ketiname įsteigti mobilią ambulatoriją ir apžiūrėti kaimą. Mes tai darydavome periodiškai, kad galėtume reguliariai įsikurti ten, kur reikia. Vėlgį, mobilios medicinos klinikos nėra pats ge-

riausias sprendimas, tačiau tai buvo vienintelis sprendimas, kurį turėjome. Galiausiai supratome, kad mes likome vieninteliai, kurie pergyvena dėl saugumo, o JAV kariškiai tiesiog sėdėdavo šalia ir pasiteiraudavo, ar norime, kad jie mus lydėtų...

Žinoma, aš sakydavau, kad norime, jog lydėtų. O jie atvykdavo kažkaip padrikai, pasiimdavo mus prieš išvykstant į misiją. Būdavo su keturiais ginkluotais šarvuočiais ir dideliais Humvee visureigiais, 30 karių ir spygliuota viela. Atvykus į vietą perimetras būdavo aptveriamas spygliuota viela ir jie pilnai kontroliuodavo teritoriją. Ir tuomet staiga supranti, kad visa tai yra labai bloga idėja. Tai nebuvo jų kaltė, jie dirbo aplinkoje, kuri reikalavo imtis saugumo priemonių kontroliuojant teritoriją.

O kaip NVO mes juk turėjome būti priešingoje pusėje, teisingai? Mes paprastai dirbame aplinkoje, kurioje apsauga yra vietos bendruomenė. Tas priėmimo lygis, kaip tave sutinka bendruomenė, yra ir saugumo laipsnis, kurį turi. Staiga susikuria tokia nykoka aplinka, kai pacientai ateina ir laukia būti įleisti į spygliuota viela aptvertą ir ginkluotą vyrukų saugomą teritoriją. Pagalvojau, kad mes daugiau negalime taip elgtis. Turėjome pakeisti veikimo modelį ne tik dėl to, kad pats nesijauti gerai, bet ir dėl to, kad pasikeičia dinamika tarp mūsų ir bendruomenės.

Vertimas: Harvardo humanitarinė iniciatyva (Harvard Humanitarian Initiative)³⁶



³⁶ Tronc, Emmanuel and Grace, Rob and Nahikian, Anaide, Humanitarian Access Obstruction in Somalia: Externally Imposed and Self-Inflicted Dimensions (November 14, 2018). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3284256> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3284256>

4.4. Atvejo analizė: Afganistanas ir Pakistanas

1 dalis

Afganistanas ir Pakistanas jau daug metų pateikiami kaip išskirtiniai atvejai, sukėlę daugybę iššūkių humanitarinei bendruomenei. Abi šalys demonstruoja tam tikras tendencijas, kaip vystėsi humanitarinis laukas per pastaruosius du dešimtmečius. Suintensyvėjęs teikiamos pagalbos dažnumas, taikomų priemonių kompleksiskumas, ekstremalių situacijų ir gamtos sukeltų nelaimių gausa. Iš siauro humanitarinės pagalbos teikimo rinkinio išsiplėsta į nuolat augančias veiklas: skurdo mažinimas, taikos atkūrimas, veiklų vystymas. Šalia to eina augantis privačių užsakovų, vyriausybinių lygmenų, karinių pajėgų įsitraukimas atliekant humanitarinę pagalbą.

Atskirtos vadinama Durando linija, Afganistanas ir Pakistanas tarpusavyje yra susijusios istoriniais, religiniais ir etnolingvistiniais ryšiais tarp puštūnų³⁷ ir kitų etninių grupių, kurios gyvena abiejose sienos pusėse. Abi šalys turi ilgą ir sukrečiančią istoriją, kurią lydėjo žiaurūs karai, gamtos sukeltos nelaimės ir politinis nestabilumas.

Afganistanui teko iškęsti virtinę ginkluotų konfliktų ir niokojančių pilietinių karų, kurie tęsėsi daugiau nei trisdešimt metų. SSRS ir Afganistano karas tęsėsi nuo 1979-ųjų iki 1989-ųjų ir pareikalavo nuo 850 tūkst. iki 1,5 mln. civilių gyvybių. Milijonai afganų pabėgėlių paliko šalį, daugiausiai jų apsistojo Pakistane ir Irane. 32 mln. gyventojų Afganistanas šiandien turi vienus prasčiausių pasaulyje socialinius rodiklius, kuriuos lėmė itin didelis smurto ir lyčių diskriminavimo lygis. Humanitariniai poreikiai nuolat kinta ir keblu į juos tinkamai reaguoti. Didžioji dalis afganų gyvena sunkiai pasiekiamose kaimų vietovėse, apie 840 tūkst. žmonių turi perkeltųjų dėl konflikto statusą. Daugiau nei 200 tūkst. kasmet susiduria su gamtinėmis nelaimėmis, o 2,2 mln. nuolat kenčia nuo maisto nepritekliaus.

Ponepriklausomybinė Pakistano, turinčio daugiau nei 192 mln. gyventojų, istorija yra labai panaši.

Ją charakterizuoja politinis nestabilumas, nesutarimai tarp civilių ir karinių vadovų ir įšaldyti konfliktai su kaimynais, pavyzdžiui, Indija. Šalis susiduria su pernelyg didelio gyventojų skaičiaus keliamais iššūkiais, skurdu, neraštingumu ir korupcija. Vidinius konfliktus kursto nesantaika tarp radikalių ir nuosaikių islamistų, taip pat valdymo krizė tarp Pakistano centro ir periferijos, puštūnų³⁹ nacionalizmas, klasinis karas prieš Pakistane dominuojančius feodalius interesus, regioninio ir tarptautinio terorizmo ekspansija³⁹, grėsmės saugumui. Šalis taip pat kenčia nuo nuolatinių didelio masto gamtinių nelaimių. Tarp 1991 ir 2013 metų Pakistanas išgyveno 44 itin dideles stichines nelaimes arba mažiausiai po 1-2 nelaimes per metus. Tai nuošliaužos, šalčio bangos, ciklonai, sausros, žemės drebėjimai, potvyniai, karščio bangos, liūtys ir snygis, audros. 2010 metais didelio masto potvynis Pakistane palietė daugiau nei 18 mln. žmonių, sužeidė 2,9 tūkst., o pražudė 1,985 tūkst. žmonių. Padaryta žala siekė 9,7 mlrd. dolerių.

Šiuos esminius iššūkius lydėjo 2001-ųjų rugsėjo 11-osios įvykiai JAV, po kurių prasidėjo vadinamas „globalus karas su terorizmu“: karinė, politinė, teisinė ir ideologinė maišatis, kuri transformavo geopolitinius santykius Artimuosiuose Rytuose ir radikaliai paveikė politinį bei institucinį kontekstą vykdant humanitarines operacijas šiame regione. Afganistanas ir Pakistanas greitai tapo žinomiausia operacijų prieš al-Qaeda grupuotę arena, siekiant neutralizuoti radikaliuosius Islamo pasekėjus. Šia karine ir politine strategija tariai siekta susilpninti teroristines organizacijas ir apsaugoti JAV bei jos sąjungininkes nuo potencialių grėsmių ateityje.

2001-ųjų spalį JAV vyriausybė pradėjo operaciją „Ištverminga laisvė“ (angl. *Operation Enduring Freedom*) – kampaniją siekiant nuversti talibų vyriausybę Afganistane. Tai buvo pirmoji įvairialypė priešpriešinė ir antiteroristinė operacija, kuri turėjo paveikti abi šalis. Gruodį, kai talibų vyriausybė krito ir buvo suformuota nauja prezidento

³⁷⁻³⁸ Puštūnai – afgānai, afganistaniečiai, patānai, Azijos tauta. Gyvena Pakistano šiaurės vakaruose (apie 32,8 mln. žmonių, 2018), Afganistano pietuose ir pietryčiuose (pagrindiniai Afganistano gyventojai, apie 14,7 mln., 2018), ir kitur. Išlikęs susiskirstymas į gentis: afromidžius, durančius, gilzajus, hotakius, hugianus, jusufzajus, kakarus, momandus, orakzajus, safius, šinvarus, vazirus ir kitus (iš viso apie 400 genčių). Kalba puštūnų kalba, dari (Afganistane). Tikintieji – musulmonai sunitai, yra šaitų (dzadziai). <https://www.vle.lt/Straipsnis/pustunai-77310>

³⁹ Ekspansija - valstybių, monopolijų ar jų grupių įtakos ir vyrvavimo sferų plėtimas. <https://www.vle.lt/PaieskosRezultatai?search=eksp%C3%A1nsija>

Hamido Karzai vadovaujama vyriausybė, JT Saugumo taryba inicijavo tarptautinių pajėgų, susidedančių iš 1600 Tarptautinės saugumo paramos pajėgų karių (angl. ISAF), kurios turėjo užtikrinti Karzai administracijos saugumą, veikimą. Tačiau Talibanas persigrupavo Pakistane, pradėjo rengti atakas prieš antiteroristinės koalicijos pajėgas ir iki šiol kelią grėsmę kai kuriuose menčiau kontroliuojamuose Afganistano regionuose.

Pakistano vyriausybė buvo artima Vakarų sąjungininkė kare prieš terorizmą. Tačiau, be abejo, ją labiausiai domino ne globalūs procesai, o vidinės problemos. Pakistano kariuomenės puolimas prieš talibus šalies vakaruose lėmė masinį gyventojų perkėlimą. Su tokio masto vidiniu žmonių judėjimu Pakistanas nebuvo susidūręs nuo pat 1947-ųjų, kai tapo nepriklausoma valstybe. 2008 metais mažiausiai 500 tūkst. žmonių buvo perkelta, daugiausiai iš vadinamos federaciškai valdomos genčių žemės teritorijos. Kol Pakistanas tęsė 2001 metais pradėtą kovą su Talibanu, šalies vyriausybė vis tiek vykdė politines derybas su kovotojų grupuotėmis iki pat 2009-ųjų vasario, įskaitant ugnies nutraukimo susitarimą ir Šariato teisės⁴⁰ pritaikymą Šiaurės vakarų pasienio

provincijoje. Tai buvo padaryta Talibanui tęsiant atakas minėtoje provincijoje ir Buneryje, vos 100 km atstumu nuo sostinės Islamabado. Didžiausią puolimo operaciją Pakistano vyriausybė atliko 2009-ųjų balandį. Per pirmąsias tris 2009 metų gegužės savaites 1,4 mln. žmonių buvo priversti pasitraukti iš Šiaurės vakarų pasienio provincijos. Iki liepos vidurio Pakistano Nacionalinė duomenų ir registracijos žinyba pateikė oficialius skaičius, siekiančius daugiau nei 2 mln. Tačiau neoficialūs skaičiai buvo kur kas didesni – iki 3,5 mln. 2014-ųjų rugpjūtį JT Vyriausiasis pabėgėlių komisaras (angl. UNHCR) užregistravo 714,548 tūkst. perkeltųjų, kuriems reikalinga humanitarinė pagalba dėl tebesitęsiančių saugumo operacijų federaciškai valdomose genčių žemės teritorijose ir Šiaurės vakarų pasienio provincijoje (dabar vadinama Chaiberiu-Pachtunchva), o įskaitant operacijas Šiaurės Vaziristane, perkeltųjų skaičius siekė dar 500 tūkst.

Kol kariškiai atliko pagrindinį vaidmenį vykdant humanitarinę pagalbą, „militarizuota pagalba“, kuri buvo tiesiogiai matoma Afganistane ir Pakistane, iliustruoja beprecedentį humanitarinės pagalbos suvokimą kaip politinės ir karinės



⁴⁰ Šariatas - nuostatų, įtvirtintų Korane ir sunoje, visuma. <https://www.vle.lt/PaieskosRezultatai?search=%C5%A1ariatas>

strategijos dalį. Tokia situacija sukėlė visai kitaip suvokiamo neutralumo, nešališkumo ir nepriklausomumo, kuriuo vadovaujasi humanitariniai veikėjai, eroziją abejose šalyse, kuriose su minėtos situacijos padariniais susidūrė humanitariniai darbuotojai, siekdami gauti prieigą, palankumą ir, be abejo, saugumą.

Dešimtmečiams humanitarinei bendruomenei teko dorotis su įvairaus pobūdžio ekstremaliomis situacijomis, kurias Afganistane ir Pakistane sukėlė politinis nestabilumas, karas ir gamtinės nelaimės.

Po 2001 m. rugsėjo 11-osios atakų Afganistanas ir Pakistanas tapo priešakine JAV vedamo karo su pasauliniu terorizmu linija. 2001 m. spalį JAV vyriausybė pradėjo operaciją, kurios tikslas buvo nuversti Talibano režimą Afganistane. Tai buvo daugiau nei dešimtmetį trukusios operacijos, nukreiptos prieš terorizmą ir persikėlusios ir į Pakistano teritoriją, pradžia. Karinės operacijos sutapo ir su keliomis natūraliomis gamtinėmis nelaimėmis, tokiomis kaip 2005 m. žemės drebėjimas ir 2010 m. potvyniai Pakistane, tai savo ruožtu lėmė didelio masto gyventojų perkėlimą ir infrastruktūros sunaikinimą, paliečiant milijonus žmonių. Humanitarinės pagalbos tiekimas tapo gana įprastu reiškiniu kariškiams ir kitiems aktyviems dalyviams. Pagalbos militarizavimas stipriai išaugo.

Humanitarinė pagalba tapo matoma kaip būdas išplėsti platesnę saugumo ir politinę darbotvarkę. Tai lėmė nuolatinę humanitarinių dalyvių puoselėjimo neutralumo, nešališkumo ir nepriklausomumo eroziją abejose šalyse. Išpuoliai ir saugumo pavojus humanitariniams darbuotojams stipriai padidėjo ir Afganistanas bei Pakistanas tapo mirtinu pavojumi teikiantiems pagalbą. Kadangi skirtis tarp kariškių ir humanitarinių darbuotojų buvo vis mažiau apibrėžta, tiek vieniems, tiek kitiems teko apsvarstyti galimas pasekmes jų veiklos lauke. Humanitarinių darbuotojų bandymai dar kartą patvirtinti savo tikrąjį vaidmenį šiame kontekste baigėsi tuo, kad jie suprato labai apriboję savo galimybes pasiekti tas gyventojų grupes, kurioms jie norėjo padėti. Ši kompleksiška veikimo aplinka humanitariniams dalyviams iškėlė nemažai svarbių klausimų. Kokiu mastu neatidėliotini humanitariniai veiksmai turėtų apimti platesnį vystymąsi, žmogaus teises ar kitus tikslus?

Kokios yra nenumatytos ar ilgalaikės padidėjusios humanitarinių operacijų ir karinių tikslų integracijos pasekmės? Kieno atsakomybė yra tinkamas parengimas tų, kurie įsitraukia į humanitarinį darbą? Ar humanitariniai darbuotojai turi mokytis veikti aktyvių karinių veiksmų zonoje? Ar savo ruožtu kariškiai turi mokytis, kaip taisyklingai atlikti humanitarinį veiksmą? Kurie



@ Matteo Pagnelli

humanitarinių principų aspektai yra siekiamybė, o kurie atsiradę iš praktinės reikiamybės?

Humanitarinis sektorius per pastaruosius dešimtmecius akivaizdžiai išaugo ir pasikeitė, tačiau esminiai principai išlieka tie patys. Principų istorija ir jų plėtra glaudžiai susijusi su pritaikymu veiklos lauke, tačiau pati pagalbos aplinka pasikeitė. Kyla klausimas, ar humanitariniai principai ir toliau atlieka savo kryptį rodantį veiklos vaidmenį ir ar tikrai toliau garantuoja saugią prieigą prie pažeidžiamų gyventojų.

Galvojant apie Afganistano ir Pakistano kontekstą, reflektuojame, kaip principai veikė istoriškai ir kokie iššūkiai kyla sektoriui, kai kalbame apie tokią pačią veiklą, tačiau atliekamą būtent šiuo atveju.

Parengta pagal Brooks (2017)

2 dalis

Šis atvejis nagrinėja situaciją Afganistane ir kaimyniniame Pakistane bei iššaukia keletą temų diskusijai, kaip kariškiai ir civiliai dirbo kartu Afganistane ir kaip visa tai atsispindėjo Pakistane, kai reikėjo reaguoti į niokojančias gamtines nelaimes šalyje.

Vienas ypatingai svarbus taškas šioje diskusijoje yra pagalbos sukarinimas ir to sukarinimo laipsnis. Kitaip sakant, kada pagalba konflikto zonoje gali būti teikiama tik kariškių ir niekieno kito. Be abejo, šioje vietoje atsiranda trintis tarp pagalbą teikiančių neutralių humanitarinių agentūrų, kurios bando dirbti toje zonoje, ir ten pat veikiančių kariškių bei viso to susimaišymas ir persidengimas. Tokia, galima sakyti, neleistina aplinka arba kompleksiška saugumo aplinka ne tik kelia tiesioginę fizinę grėsmę NVO, tačiau ir galimybę būti matomiems kaip neutraliems ir nepriklausomiems.

Šie vaidmenys, kurių buvo reikalaujama iš humanitarinių darbuotojų ir kariškių, apima įprasto parengimo ir praktikos supratimą, ko iš vieno ir kitų yra tikimasi. Tad humanitariniai darbuotojai, kurie paprastai vykdo civilių apsaugojimo ir gelbėjimo funkciją, dabar yra supančioti karinių konvojų ir dirba JAV kariuomenės priedangoje. Juos supa ginkluota kova ir labai stipriai ginkluoti kariškiai. Kariškiai, kurie prieš kelias dienas galimai žudė žmones, nes tokia jų misija atliekant karinius veiksmus. O dabar jie padeda apsaugoti

humanitarines agentūras, kai šios stato klinikas ir mokyklas. Kitaip sakant, jų vaidmuo pasikeičia tiesiog dramatiškai. Nuo to, kaip jie buvo mokyti elgtis ir supratimo, kas yra gerai iki to, ko jie nebuvo mokyti ir turi iš naujo suvokti, kas yra „gerai“ šiame kontekste. Šis stresas, kuris kyla abiem pusėms – humanitariniams darbuotojams ir kariškiams – savyje turi rimtų psichinės sveikatos aspektų. Tai pasireiškia per stresą ir nerimą, palieka ilgalaikes pasekmes visiems kartu dirbusiems šioje zonoje.

Antroji svarbi Afganistano ir kaimyninio Pakistano atvejo tema yra rizikos ir saugumo klausimas. Laipsnis, kuriuo humanitarinės agentūros buvo įstumtos į pavojų dėl neužtikrinto situacijos saugumo. Didžioji dalis rizikos, su kuria susiduria humanitarinės agentūros, ir tos rizikos sumažinimas yra susiję su bendruomene ir gebėjimu įgyti bendruomenės pasitikėjimą. Tačiau vos tik esi pamatomas kaip bendradarbiaujantis su kariškiais, neutralumo pojūtis susvyruoja ir humanitariniai darbuotojai atsiduria didesniame pavojuje.

Parengta pagal Pechayre (2011)

3 dalis

2003-ųjų gegužę JAV Tarptautinio vystymosi agentūros (angl. USAID) administratorius Andrew Natsios pasiuntė aiškią žinutę prieš neutralų humanitarizmą priversdamas NVO ne iki galo aiškiai ir nuosekliai identifikuoti jų pagalbos veiklas Afganistane, kurias finansavo JAV vyriausybės. Ypač kontraversiška buvo tai, jog Afganistane JAV kariškių teikiamos pagalbos darbuotojai dėvėjo civiliniais drabužiais, taip pat vykdė pagalbos išskaičiavimą mainais už žvalgybinę informaciją. Pakistane dauguma tarptautinių organizacijų išliko tylios dėl nepriklausomumo principo trūkumo vien tam, kad turėtų prieigą konflikto zonoje. Pasiduodamos Pakistano vyriausybės spaudimui jos sutiko nekalbėti apie šalies viduje perkeltus žmones, patiriamą gyventojų priešišumą ar net nevartojo žodžio „humanitarinis“ komunikacijoje. To buvo prašoma ne ko kito, o pačios humanitarinės bendruomenės. Vietoje to, prieš Talibaną nukreiptos operacijos buvo pateikiamos kaip teisėsaugos operacijos, kurios lėmė „laikiną“ civilių perkėlimą.

Humanitarinių organizacijų reputacija vėliau buvo dar labiau sukompromituota kelių publikacijų, atskleidžiančių, kad žvalgybos operacijos

buvo vykdomos prisidengiant humanitarine veikla. Pakistane JAV naudojo pagalbos priemones Kašmyre po 2005-ųjų žemės drebėjimo tam, kad į šalį perkeltų priedangos pareigūnus. 2011 m. ČŽV pasinaudojo keliomis visuomenės sveikatos ir skiepijimo kampanijomis DNR duomenų surinkimui ieškant al-Qaeda operatyvininkų vietos bendruomenėse. Šių veiklų atskleidimas kaip reikiant sutrikdė humanitarinės pagalbos prieinamumą Pakistane, o 2012 m. Pakistano valdžios institucijų sprendimas pašalinti žinomą NVO „Gelbėkit vaikus“ sulaukė dar daugiau dėmesio. Tuo metu Pakistano valdžia išregistravo dešimtis vietos pagalbos grupių ir atkirto užsienio paramą vietinėms organizacijoms. Toks veikiančių organizacijų sumažinimas lėmė visuomenės sveikatos ir humanitarinės veiklos nepriteklių, apribojo organizacijų galimybę įvertinti ir reaguoti į humanitarinius poreikius.

Šis spaudimas smarkiai pakenkė humanitariniams veikėjams, kurie tikėjosi išlaikyti neutralią, nešališką ar nepriklausomą poziciją. Veiklos lauke šis ribų atskyrimo tarp humanitarinių, politinių ir karinių žaidėjų nykimas visuomet buvo traktuojamas kaip tam tikros šališkos pozicijos užėmimas, sukeldavo priešišumą ir norą, kad

kovotojų grupuotės, tokios kaip Talibanas, atakuotų civilius pagalbos darbuotojus. Kai sukilėlių grupuotės humanitarines agentūras ėmė laikyti teisėtais taikiniais, išpuoliai prieš civilius, ypač prieš tarptautinius humanitarinės pagalbos darbuotojus, kontraktininkus ir vietos lyderius, išaugo ir tapo tam tikra apgalvota strategija išlaikyti aukštą smurto ir baimės lygį.

Erdvė saugiai veikti humanitariniams darbuotojams dramatiškai susitraukė. Valdymas ir stebėjimas nuotoliniu būdu lėmė, kad pasiekiamumas ir pagalbos kokybė, taip pat nacionalinis ir tarptautinis spaudimas panaikino nešališko dialogo su sukilėlių grupuotėmis galimybę pasiekti pažeidžiamas bendruomenes. Dėl padidėjusios rizikos humanitarinės organizacijos pasitraukė į „apkasus“ ir NVO sektoriuje tai tapo norma. Saugumo priemonės – itin aukštos sienos, sumažėjęs personalo mobilumas, ginkluotos apsaugos samdymas ir eskortas, ribota sąveika su vietos žmonėmis – kai kuriais atvejais sumažino riziką ir palengvino prieigą prie gyventojų, kuriems jos reikia. Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje asociacija su karinėmis pajėgomis iškrepė supratimą apie humanitarinius darbuotojus kaip neutralius ir nešališkus veikėjus.



@ Jim Huylebroek

Humanitarinė pagalba visada buvo politinė veikla, nes įtraukdavo valdžią į konflikto paveiktas šalis ir remdavosi finansine donorų, turinčių savų politinių interesų, parama. Be viso to, karinių operacijų plėtra ir dalyvavimas humanitarinės veiklos bei regiono stabilizavimo darbotvarkėje humanitarinėms organizacijoms lėmė beprecedentį kontrolės praradimą savo darbo aplinkoje. Afganistanas išlieka vienintelė kompleksinė ekstremalių situacijų reagavimo vieta, kur visi pagrindiniai donoriai, išskyrus Šveicariją, taip pat turi ir savo kariškius. Tai vienintelis konfliktas, kur JT pilnai palaiko vyriausybę, todėl šios organizacijos legitimumas daugeliui afganų kelia klausimų. Tuo pačiu tai yra vienintelė vieta, kur JT Humanitarinių reikalų koordinavimo biuras nei derasi dėl prieigos, nei atvirai atlieka advokacijos veiksmus humanitariniams principams užtikrinti. Pakistane kariškiai ne tik atliko kritinį vaidmenį kaip pirmieji reaguotojai po natūralių gamtinių nelaimių, bet yra ir dalis netarptautinio ginkluoto konflikto prieš kovotojų grupuotes Pakistano teritorijoje. Jie veikia kaip valstybės dalis, diktuojanti humanitarinės pagalbos sąlygas, ypač ten, kur vyksta prieš Talibaną nukreiptos operacijos.

Kompleksiškuose ir itin politizuotuose kontekstuose, kaip kad yra Afganistane ir Pakistane, humanitariniai principai yra fundamentaliai reikalingi siekiant įgyti vietos žmonių pasitikėjimą, pataisyti pašlijusius santykius su visomis konflikto pusėmis ir užsitikrinti saugumą. Humanitarinių principų universalumui, aktualumui ir pritaikomumui daug iššūkių kelia priešpriešinės pagalbos ir stabilizacijos doktrina. Kaip organizacijos gali geriau palaikyti ar įgyvendinti humanitarinius principus? Ar apskritai įmanoma tai padaryti tokioje sudėtingoje darbo aplinkoje?

Parengta pagal Metcalfe, Haysom ir Gordon (2012)

Ekspertai

Jennifer Leaning⁴¹, Francois-Xavier Bagnoud sveikatos ir žmogaus teisių centras (Harvardo universiteto publikacijos vertimas)

Tuo metu, kai JAV inicijavo karą Afganistane, šalis jau buvo paveikta daugybės anksčiau vykusių ilgų karų ir konfliktų, kurie prisidėjo ir prie tuometinės situacijos. Tarptautinė humanitarinė bendruomenė buvo bepradedanti spręsti, ar ji

nori kalbėti apie du skirtingus pasirinkimus: siaurą humanitarinės pagalbos versiją ir platesnę versiją. Siauroji versija apima tas karo zonas, kuriose, laikantis Ženevos konvencijos nuostatų, negalima remtis stipriu karinių pajėgų naudojimu. Veiklos apima rūpinimąsi mediciniais dalykais, karo žaizdų gydymą, išgyvenimui būtino maisto ir medikamentų tiekimą, rūpinimąsi epidemijų prevencija. Darbotvarkė apimti daugiau veiksmų negali. Kontakto su kariškiais taip pa nėra, išskyrus vykdomus patikrinimus kontrolės punktuose, įrengiant erdves aplink lauko ligonines, besirūpinant sausumos minų aukomis ar pasiekiant perkeltuosius asmenis. Tokiais atvejais, kai tenka pasirūpinanti maistu, vandeniu ir medicinine priežiūra, paprašoma praleisti ir leisti pasirūpinti civiliais gyventojais.

Prisimenant Ruandos atvejį, vietos kariškiai buvo ypatingai priešiški ir suinteresuoti pulti konkrečią gyventojų dalį. Taigi, jei mėgintumėte pasakyti, kad esate neutralus ir nešališkas, reikėtų pabandyti turėti įmonę, kuri veiktų abiejose pusėse, ir pamėginti pasiekti daugybę skirtingų bendruomenių.

Iš esmės tai išsekintų jūsų resursus – vykdyti skirtingas operacijas skirtingose vietose. Todėl tai buvo kitas argumentas, kodėl humanitarinės pagalbos versija turi būti siaura. Jei ketini ten būti ir nori lengvai judėti ten, kur kontrolės punktuose sako, kad gali eiti arba, priešingai, negali eiti. Tai nebūtinai yra situacija, kurioje galima įleisti gilią šaknis ir pradėti vystyti platesnę versiją, kuri šioje diskusijoje buvo priešinga siaurajai. Humanitarinė pagalba nėra tik medicininės priežiūros teikimas žmonėms, kuriems to reikia. Jiems reikia saugumo jausmo. Vaikams reikia suteikti galimybę žaisti, netgi sukurti mokymosi galimybes, nes perkėlimas gali užsitęsti. Taip pat reikia skirti dėmesį konkretiems moterų poreikiams, įskaitant ir psichosocialinius poreikius, nes į jas gali būti pasikėsinta. Vyrams reikia duoti galimybę galvoti apie tai, ką jie toliau darys viskam nurimus, ar jie galės būti įtraukti į atstatymo ir plėtros veiklas.

Žmonės reikia įtraukti kaip mokytojus, kaip tuos, kurie gali padėti ir jums. Taip pat skirti dėmesio religijos reikalams, nes surinkti žmonės yra skirtingi, reikia gerbti jų kultūrą. Visa tai suteikia kur kas platesnį mandatą, daugiau laiko, praleisto kartu su žmonėmis, daugiau įvairaus dėmesio,

⁴¹ Jennifer Leaning, MD, SMH. Prieiga <https://fxb.harvard.edu/people/jennifer-leaning/>

kurį jiems skiri. Tai reiškia, kad pagalbos darbuotojai, taikydami platesnį požiūrį, turėtų daugiau būti bendruomenėje, daugiau bendrauti su tais, kurie buvo paveikti, tačiau galbūt dar nebuvo perkelti ir pan. Ši skirtis tarp siauros ir platesnės perspektyvų reiškia, kad platesnis požiūris humanitarinius darbuotojus stumia į didesnę priešiško veiksmų riziką nei siaura prieiga.

Tokia polemika tęsėsi visą dešimtmetį po 2000-ųjų. Ji ypatingai paaštrėjo ir tapo matoma užsitęsus karui Afganistane. Viena iš priežasčių buvo ta, kad JAV vyriausybė buvo tiesiogiai susijusi ir su humanitarinės pagalbos teikimu, ir su dalyvavimu kariniuose veiksmuose. Amerikiečiai kovėsi su Talibanu, tačiau daugybė vietinių žmonių dirbo su talibais. Po pirmosios invazijos talibai greitai atsitraukė, tačiau greitai ir grįžo, nes JAV ir sąjungininkai negalėjo pilnai užtikrinti Kabulo apsaugos, nekalbant jau apie provincijos vietas.

Taigi, Talibanas grįžo. Ir gana greitai, iki 2002 m. pabaigos. Susidūrus su talibais, JAV buvo pagrindinis karinis žaidėjas, nors tai oficialiai ir buvo koalicinės pajėgos. Per daugelį patirties Afganistane metų humanitariniai darbuotojai pastebėjo didėjantį priešišumą bet kuriai jų atliekamai operacijai. Taip nutiko todėl, kad civiliai afganai humanitarines operacijas matė kaip labai siaurą karinės veiklos pleišto kraštą. Ir visai nebuvo svarbu, kad tu ne amerikietis, ne iš JAV. Tai galiojo ir europiečiams. Jau pačioje šio sunkaus laikmečio pabaigoje, kai prasidėjo didysis Obamos administracijos inicijuotas JAV pajėgų atitraukimas, bet kam, dirbančiam tarptautinėse humanitarinės pagalbos organizacijose, buvo labai pavojinga čia būti. Nesvarbu, kaip atrodo ar iš kurios pasaulio dalies atvykai, buvo jaučiamas didžiulis pasipriešinimas provincijos vietovėse ir visi tapo taikiniu.

Todėl polemika, kokią požiūrį reikėtų taikyti – siaurąjį arba platųjį – rizikuoja būti „užnuodyta“ neigiamų asociacijų su Afganistano karinių operacijų periodu. Siekiant su tuo susidoroti galima matyti didžiulias humanitarines organizacijas, kurios nusprendė taikyti siaurąjį požiūrį: „mes tik darome tą, mes tik darome aną“, „mes neisime į labai artimą kontaktą su žmonėmis“, „mes laikysimės atstumo nuo ten, kur jie gyvena ir darysime tik tai, ko reikia siekiant išsaugoti gyvybes“. Tai reiškia minimalių poreikių – maisto, pastogės – tiekimą perkeltų žmonių stovyklose.

Tačiau net ir šis siauras požiūris ir jo interpretavimas neapsaugojo humanitarinių darbuotojų nuo išpuolių. To priežastis – užsitęsusio karo dešimtmečio pabaigoje, visos humanitarinės veiklos Afganistane buvo laikomos JAV karinio pramoninio komplekso dalimi.

Humanitarinės pagalbos pasaulis yra valdomas civilių organizacijų, tačiau nemaža dalimi prie jo prisideda ir karinės organizacijos. Ir JAV kariuomenė, ir kitos NATO pajėgos ieško logistinių resursų, tokiu atveju jos gali pasitelkti nacionalinio lygmens karines struktūras, kurios padėtų įgyvendinti išsikeltus tikslus. Kai civiliai tampa karinių veiksmų dalimi, nepaisant veiklos pobūdžio, sunkumai neišvengiami.

Viena iš pagrindinių problemų yra akivaizdūs kultūriniai skirtumai. Pagalbos darbuotojai, kurie remiasi neutralumo, nešališkumo ir nepriklausomumo praktika, gali būti lengvai supainiojami su kariškiais, ypač konflikto teritorijoje. Gamtinių nelaimių metu, pavyzdžiui Haityje arba Indonezijoje (tai vietos, kurios nebuvo aktyvaus konflikto teritorijomis), pagalbos agentūrai bendradarbiauti su kariškiais yra logiška. Kariškiai gali pasiūlyti neišsemiamus logistinius resursus. Haityje taip ir buvo: kariškiai padėjo teikti paslaugas gyventojams. Tačiau visai priešingai nutiko Pakistane, Afganistane ir daugelyje kitų vietų, kur kariuomenė tuo pačiu metu atliko aktyvų kombatanto vaidmenį. Jeigu kariuomenė vienu metu atlieka ir apsaugos, ir kombatanto vaidmenį, pagalbos agentūroms kyla didžiulė rizika būti traktuojamoms karinių veiksmų dalimi.

Jau rašyta, kad pagalbos organizacijoms išliekant neutralioms jas priima bendruomenė, kuri ir tampa jų apsaugos garantu. Ta apsauga nėra spygliuota viela, ne tvoros, ne ginklai, nereikalingas kariškių pasirodymas. Todėl organizacijoms, kurios nori dirbti tokiose šalyse kaip Pakistanas, tai įmanoma atlikti tik gavus bendruomenės pasitikėjimą. Veikti saugomiems kariškių neįmanoma. Balansas dirbant su kariškiais įmanomas tik natūralių gamtinių nelaimių sąlygomis.

Situacija, kai dirbama su kariškiais karinių konfliktų zonose, tampa labai problemiška, tad viską reikia labai gerai įvertinti. Būdamas humanitariniu veikėju ir veikdamas lauke turi apsispręsti, ar tau reikia kariškių pagalbos kažkur greitai nuvykti, kažką pasiekti. Taip, kariškiai suteikia daug resursų ir pranašumų. Tačiau visa tai reikia labai gerai sudėlioti. Tikiu, kad NVO ir kitos civilinės



organizacijos, ypač patyrusios ir suprantančios skirtį tarp kariškių ir pagalbos teikėjų, suvokia, koks pavojus kyla jų neutralumui matant tave dirbantį greta kariškių. Tai gerai iliustruoja Sudano pavyzdys. Jei prireikus logistinių pajėgumų (vykimas iš taško A į tašką B), mano pagalbininkų sąrašė atsiduria Pietų Sudano kariškiai, gali būti problemų. Todėl organizacijos turi būti ypatingai atsargios rinkdamosi partnerius, nes jų veiksmai gali būti traktuojami kaip neutralumo trūkumas. Kita vertus, jei kalbame apie gamtinę nelaimę,

pagalbos agentūros gali pasitelkti partnerius daug laisviau, kad greičiau pasiektų paveiktus gyventojus.

Idėja pasitelkti kariškius yra labai praktiška. Problema nėra sąsaja su kariškiais ir bendradarbiavimas su jais, kai tai gali būti naudinga, problema yra tapimas karinių veiksmų dalimi. Prieš įeinant į pagalbos veiksmų teritoriją, visi veiksmai turi būti apgalvoti iš anksto, realiu laiku ir instituciškai.

4.5. Rizika ir saugumas

Parveen Parmar, Pietų Kalifornijos skubiosios medicinos pagalbos padalinys

Kai mano studentai apsistoja stovyklavietėje, žinoma, aš rūpinuosi jų saugumu ir savo paties saugumu. Tai svarbus dalykas, kurį visuomet reikia apsvarstyti. Reikia įvertinti, kokios grėsmės kyla aplink. Jos gali kilti iš kariaujančių frakcijų. Gali būti reidų – į stovyklą arba į gyvenvietę. Reikia tam būti pasiruošus ir turėti realistišką pasitraukimo planą. Tai ne tik parengtas automobilis ir kelias, kuriuo reikėtų trauktis. Visais atvejais automobilis turi būti pilnu kuro baku. Turėk omeny, kad taip visuomet ir būtų, kad kažkas turėtų veikiančius palydovinius telefonus ir kitus reikalingus daiktus. Nebūtina pati turi būti už tai atsakingas pats, tačiau būk tikras, kad planas veikia. Jei tuo nebus pasirūpinta ir kai pradėsi klausinėti, ar viskas paruošta, situacija jau gali būti visai ne ta, kurios tikėjaisi.

Prisiminti ir užtikrinti šiuos dalykus kartais gali būti sunku, tačiau tai ne pats sudėtingiausias dalykas. Sunkiau yra užtikrinti saugumą žmonių, kuriais rūpiniesi. Ypač kai dirbi aktyvių veiksmų lauke. Užtikrinimas, kad tiek jūsų personalas, tiek ir jūs pats jaustumėtės saugūs, yra labai svarbu. Negalima leisti, kad žmonės, su kuriais dirbate, atsidurtų situacijoje, kuri galėtų kelti grėsmę jų saugumui. Nesvarbu, ar esi iš šiaurės, ar iš vakarų, nevalia pamiršti, kad nebūtina kiekvienas kitas komandoje esantis humanitarinės pagalbos darbuotojas yra iš ten pat. Tu turi pasą, kuris, tikėtina, padės išbristi iš blogos situacijos, o pabėgėliai, dėl kurių ir dirbate, dažnai jo neturi.

Ar mes tiesiogiai siunčiame savo personalą žalinu keliu? Taip ir ne. Pavyzdžiui, Ebolos infekcijos

metu yra pavojinga lankytis šiose ligoninėse – jos priylgsta karo zonoms, kai iki lubų viršaus patalpos užverstos užkrėstomis, nešvariomis asmens apsaugos priemonėmis, kurioms sunaikinti nebuvo lėšų. Ir mes atliekame valymą, atstatymą, taip pat vedame ir mokymus. Taip, šiuo atveju mes tikrai statome žmones į didelį pavojų.

Ką galime padaryti, tai būtume tikri dėl savo žmonių pasiruošimo? Kad būtume tikri, jog kad jie žinos, kur eina ir ką daro, dar svarbiau – kad jie bus apsaugoti? Būtina fokusuotis į tinkamą parengimą, kad jie viską tinkamai suprastų ir nestumtų savęs į pavojų. Manau, kad būdamas mediku, tokiu kaip aš – skubiosios pagalbos gydytoju – būsiu niekam tikęs, jei negalėsiu pasirūpinti savo pacientais. Būsi nenaudingas, jeigu pats sirgsi, negalėsi perteikti savo turimų žinių kitiems. Tai labai svarbu, kai atsiduri tokioje sudėtingoje situacijoje. Mums pavyko sumažinti tas grėsmes tik tuomet, kai įsitikinome, kad personalas tinkamai parengtas kontaktuoti su sergančiais žmonėmis. Kai tik pajusdavome, kad reikalai krypta ne ta linkme, savo žmones atitraukdavome. Galbūt tekdavo pasitraukti kritiniu metu ir leisti, kad kažkas įvyktų, tačiau tai potencialiai padėjo apsaugoti save. Bet koku atveju, žiūrint į visą paveikslą, mes vis vien daugiau padėdavome, nei kad buvo situacijų, kai negalėjome padėti. Tokia yra pagrindinė veikimo schema ir personalas visuomet žino, kad yra atvirų durų politika: jei jautiesi nesaugus, jei kyla abejonių – informuok mus. Pakalbėk su mumis, papasakok, kaip tave vertina šeima, kaip vertina tavo bendruomenė, nes mes žinome, kad jai teko nemažai iššūkių.

Vertinant skirtingas karines operacijas galima teigti, kad taikos palaikymo operacijos yra JT mandatas ir kad daugiataučių karinių pajėgų pareiga

yra užtikrinti taiką. Greičiausiai jie turės ginklų. Tuomet prasideda diskusija dėl ginklų naudojimo humanitarinėje erdvėje. Tai kelia iššūkių, nes kiekviena situacija yra skirtinga. Galima kalbėti apie pagalbos kompleksiskumą, kuris vykdomo metų metus, gal net dešimtmetį, kai kelių šalių karinės pajėgos veikdavo ginkluotos. Tuo pačiu šalyje, kurioje veikiama, gyvena žmonės, kuriems reikia tam tikros humanitarinės pagalbos. Taigi, NVO nori padėti žmonėms, nes jie yra paveikti konflikto. Gali būti, kad jie bendradarbiauja su kažkuria karine grupuote ar ginkluotomis pajėgomis. Tai reiškia, kad dėl šios priežasties jie negali vykti į konkrečią šalies vietą. Vadinasi, jie neturi galimybės teikti dalykų, kuriuos norėtų teikti ir reikia surasti išeitį, kaip dirbti su vietos valdžia, kad būtų galima pasiekti paveiktus žmones. Turi būti dirbama iš JT perspektyvos, jei padedama reaguoti naudojantis vietos vyriausybės pagalba. Viskas priklauso nuo to, kokie žmonių santykiai su valdžia, kokia jų kultūra, ryšys su konkrečia NVO ir kaip artimai norima dirbti su kariškiais dėl saugumo. Sritis, į kurią reikia fokusuotis, yra bendruomenė, kuriai rūpi pagalba kitiems ir kaip reikia su ta bendruomene dirbti vykstant kompleksinės pagalbos teikimui. Tai nėra lengvas sprendimas. Kiekvienas reagavimas į nelaimę yra skirtingas.

Sirija labai skiriasi nuo Irako, o Irakas labai skiriasi nuo Afganistano. Ir vienintelis kelias ištis tinkamai veikti yra įgyti strateginę lyderystę žiūrint iš JT politinės perspektyvos, suderinti su tarpvyriausybėmis organizacijomis, vesti sąžiningą dialogą, kalbėtis su konkrečios šalies tauta ir jų vyriausybe, kaip geriausiai galime padėti vietos žmonėms. Tai nėra lengva užduotis. Žmonėms kyla pavojus patirti žalą, jie gali būti nužudyti. Ir tas pavojus kyla tiek žiūrint iš karinės, tiek ir iš humanitarinės perspektyvos. Žmonės ir toliau rizikuoja atsidurti labai sunkiose situacijose, nes jie galimai gaus pagalbą iš NVO, kurios arba dirba su kariškiais arba ne. Sprendimas, ar humanitariniai pagalbininkai leis ginkluotiems kariškiams veikti šalia jų, gali reikšti skirtumą tarp tikimybės žmonėms patekti į pažeidžiamų gyventojų grupę, arba tai net gali kainuoti jų gyvybę. Kai kuriose kompleksinės pagalbos teikimo operacijose labai lengva pasakyti, kad humanitarinės organizacijos neturėtų sąveikauti su kariškiais. Tą atskirtį galima sumodeliuoti pagal esamą situaciją. Tačiau sprendimą priima ne kas kitas, o lyderystė humanitarinėje bendruomenėje. Ir tam turi pritarti priimanti bendruomenė, kurios ribose teikiama pagalba.



@ Priscilla Du Preez

4.6. Psichinė sveikata

Parveen Parmar, Pietų Kalifornijos skubios medicinos pagalbos padalinys

Mano nuomone, svarbiausias naujas aspektas, kurį regime humanitariniame lauke, yra gebėjimas susitvarkyti su asmenine sveikata ir surasti ryšį su sveiku gyvenimo būdu. Kad ir kur būtum, kad ir kokį stresą patirtum, manau, labai lengva tvarkytis su stresu veiklos lauke nesveikais būdais. Nesvarbu, ar tai būtų tam tikrų medžiagų vartojimas, piktnaudžiavimas, miego režimo nesilaikymas. Ši informacija labai svarbi dirbantiems veiksmo sąlygomis ir šis žaidimas yra apie tvarumą. Tai apie buvimą čia ir dabar, veikimą ilgą laiką. Tik taip galėsi padaryti tam tikrą poveikį veiksmo lauke. Todėl turi mokėti pasirūpinti saviimi, kol rūpiniesi darbu, kurį reikia padaryti.

Kitas tikrai svarbus dalykas yra mokymasis gerbti kitų žmonių, su kuriais ir dėl kurių dirbi, žinias. Galima turėti savo idėjas apie tai, kas yra svarbu, tačiau būk tikras, kad pilnai įtrauki kitus žmones, ar tai būtų bendradarbiai, ar paslaugų gavėjai, su kuriais reikia elgtis kaip su lygiais, kiek tik tai yra įmanoma. Gali turėti žinių apie mediciną ir visuomenės sveikatą, apsaugą ar dar ką nors, tačiau jie geriau žino bendruomenes, jie geriau pažįsta save. Jie atsparūs, jie stiprūs, todėl juos reikia įtraukti kaip lygiaverčius žmones, kiek tik tai leidžia aplinkybės.

Psichikos sveikata epidemijų metu atlieka svarbų vaidmenį. Manau, kad palaikymo, kurio trūkdavo anksčiau, lygiai taip pat trūksta ir dabar. Turiu galvoje, žmonės mano, kad nėra poreikio psichikos sveikatos palaikymui. Ir ne tik Liberijoje, taip pat ir JAV. Tai yra kažkas, ką be jokios abejonės reikėtų patobulinti, labiau suprasti ir priimti kaip esminį dalyką. Manau, kad tęsiantis epidemijai, dėl to kilo iššūkių, nes žmonės kankino potrauminio streso sutrikimas, psichikos sveikatos problemos, tokios kaip baimė, ypač pasibaigus konfliktui, po pilietinių karų ir pan. Ir kartais tikrai nėra resursų su tuo dorotis. Į tai nežiūrimą kaip į įprastą ligą, depresiją, nerimą. Tai kažkas tokio, ką turi įveikti pats arba padedamas savo artimųjų. Tad išteklių tikrai trūko. Daugelis nevyriausybinių organizacijų bandė informuoti bendruomenę, kad socialiniai darbuotojai spręstų kai kurias jiems akivaizdžiai matomas problemas. Tačiau kalbant apie mažas grupes, grupės terapiją, nebūdavo daugiau resursų.

Kas vis dėlto buvo gerai ir kas iš viso to išėjo, tai kad Sveikatos apsaugos ministerija, Pasaulio sveikatos organizacija ir kitos partnerės organizacijos suvokė, ko trūko ir kokie poreikiai turėtų būti patenkinti. Visi dirba pagal šį planą, yra apmokomi socialiniai darbuotojai ir psichosocialinė parama galės būti prieinama bendruomenėms, atliepti jų poreikius. Juk net pasibaigus epidemijai jos poveikis niekur nedingo ir vis dar slegia bendruomenę. Žmonės iki šiol vis dar baiminasi eiti į ligonines, baiminasi sužinoti kažką blogo. Aišku, tai nėra ta žinia, kad mes norime išeiti. Mes tik norime, kad žmonės ateitų, nekenktėtų namuose, nemirtų nuo to, kas lengvai išgydoma.

Viena iš įdomiausių diskusijų, kilusių akademi-niuose sluoksniuose, apie humanitarines reakcijas, yra būtent apie civilių ir kariškių sąveiką kaip psichinio atsparumo dalį. Kalbama būtent apie humanitarinius darbuotojus ir psichines traumas, kurias jie patiria patys teikdami pagalbą, nesvarbu, ar tai gamtinė nelaimė ar kompleksinis pagalbos teikimas. Potyriai, kuriuos išgyvena kariškiai per kovines operacijas, yra tokie neįtikėtinai panašūs. Manau, kad pasaulio kariuomenės galėtų daug ko pasimokyti iš to, ką per paskutinį šimtmetį padarė humanitariniai pagalbininkai. Dalykai, kuriuos jie matė ir pastangos, kurias dėjo rūpinantis žmonėmis, kentėjusiais nuo traumuojančių patirčių. Ir, priešingai, humanitarinė bendruomenė turėtų vesti dialogą su kariškiais, kurie norėtų išsipasakoti, kaip jie gydosi potrauminius sutrikimus, kuriuos išprovokavo dalyvavimas karinėse operacijose.

Turiu daugybę gerų draugų, kurie tarnavo JAV kariuomenėje ir dar kokias penkias dešimtis kitų šalių kariškių, sutiktų per savo karjerą. Visiems jiems teko atsidurti karinėse misijose ir kartu būti su žmonėmis, kurie teikė humanitarinę pagalbą. Nemaža dalis kariškių pripažino, kad pagalbos teikimas žmonėms, nukentėjusiems nuo gamtinių nelaimių, buvo labiau traumuojanti patirtis grįžus namo nei esant mūšio lauke. Manau, kad galbūt priežastis slypi tame, jog visą karjerą jie mokėsi kariauti, šaudyti, veikti naudojant ginkluotę, o ne kitą įrangą. Ir jie įpratę būti kovinėje situacijoje, kai susiduri su priešu, kuris nori tave nužudyti, o tu esi išmokytas potencialiai sunaikinti priešą. Ir štai susiklosto skirtinga situacija, kai jie mėgina padėti žmonėms, saugo jų gyvybes, mažina jų

kančias, tačiau vis tiek mato žmogaus kančią ir mirtį. Jiems reikia su tuo susitvarkyti, nors niekas nemokė, kaip tai padaryti.

Taigi, ši sritis yra tai, kur aš norėčiau matyti bendras akademinės bendruomenės, NVO, JT

pastangas iš tiesų atkreipti dėmesį į psichikos sveikatos atsparumą ir gebėjimą susitvarkyti su potrauminio streso sutrikimu, žiūrint iš civilių ir kariškių perspektyvos.



4.7. Suvokimas ir priėmimas

Kayla Enriquez, Brigamo moterų liginė (JAV)

Manau, kad būti NVO dalimi yra iššūkis. Patenki į organizaciją, kuri turi gerą reputaciją arba yra nauja ir dirba naujoje srityje. Turite suvokti, kad daugumoje šių vietų, į kurias atvykstate dirbti, net jei ir bandoma suburti vietinį personalą ir perprasti sistemą, dirbate su vietos Sveikatos apsaugos ministerija ir ten esančiais politikais, jūs vis tiek esate tik pašalietis.

Daugelis žmonių suvokia emigrantus ar kitataučius kaip ateinančius su savo idėjomis, kaip viskas turėtų būti ir besiremiančius savo patirtimi, užuot iš tiesų dirbančius vietos sistemoje ir besidominčius, kas čia pas jus veikia, kuo čia skiriasi nuo mūsų? Gal tai, kas yra gerai Kenijai, nėra gerai Liberijai, o tai, kas yra gerai Liberijai, nėra gerai Siera Leonei ir tai yra savaime suprantama.

Manau, problema yra tai, kad ateina daug žmonių, kurie turi savo NVO darbotvarkę ir turi dalykų, kuriuos nori įgyvendinti. Manau, klaidinga yra tai, kad jie tarsi įsižeidžia ir sako, kad kažkas, ką turime padaryti, yra mūsų darbotvarkėje: „Štai tai anksčiau suveikė, todėl plėtosime šią politiką ir toliau. Įgyvendinsime nežiūrėdami konteksto, kuriame dirbate savo šalies viduje.“ Nepaisant to, kad gal čia nedirbate su Sveikatos apsaugos

ministerija ir ne su tais vietiniais partneriais, kurie buvo čia kažkada anksčiau, vis tiek tariatės žinantys šią šalį ir ją suprantantys.

Todėl aš galvoju, kad kartais bendruomenė gali jus priimti manydama, kad atvykstate turintys konkrečią NVO darbotvarkę, ir tikrai nepasitikės jumis, kol nepaklausite: „Kaip mes galime jums padėti? Kokia yra jūsų vizija ir kaip mes galime padėti ją įgyvendinti?“. Kartais būna visai atvirkščiai: „Tokia yra mūsų vizija, leiskite jums padėti.“ – Net neatsiklausiamo nuomonės.

Manau, kad humanitariniame pasaulyje tai nutinka gana dažnai ir tikrai reikia kažkaip atsi-traukti, pasakyti: „Ei, ar aš tikrai klausiu, kokie yra poreikiai, ar tikrai suprantu, kur esu?“. Galiu labai pastiprinti pasitikėjimą būtent tokiu būdu, kai jie jaučia, kad galiu ir turėti padėti.

Einu ir bandau išmokyti liberiečius, kad kažkas neveikia ir nėra efektyvu. Aš – užsienietis, nesvarbu, kiek laiko buvau šalyje, gal net ten ir gyvenu. Nesu taip gerai priimamas, kaip kažkas iš to paties kaimo, kuris kalba tuo pačiu Liberijos anglų kalbos dialektu ir supranta vietines problemas.

Taigi, manau, kad tai buvo iš tiesų efektyvu. Turėjome komandos narių ir vietinių darbuotojų, kurie atstovavo visai šaliai ir galėjo eiti bendrauti su žmonėmis, juos suprasti ir klausytis, sumažinti



jų baimes. Mes taip pat dažnai informuodavome bendruomenę, kuri, manau, buvo tikrai svarbus mūsų veikimo faktorius.

Kai dirbate bet kokiame humanitariniame kontekste, turite būti labai atsargūs dėl to, kaip jus traktuoja. Tai gali būti bet kas: jei esate amerikiečių organizacija, jūs esate laikomi „Vakarų organizacija“. Būtent taip naudos gavėjai apie jus greičiausiai galvos. Kai kurie rėmėjai primygtinai reikalauja, kad jų prekės ženklas ar logotipas būtų dedamas ant pastatų, kuriuos jie stato. Todėl yra akivaizdus ryšys su JAV vyriausybe, Jungtinės Karalystės vyriausybe ar Europos Sąjunga. Kai kuriose vietose tai gali sukelti tam tikrų iššūkių.

Įsivaizduokite tokią vietą kaip Pakistanas, kuri galėtų sukelti tam tikrų iššūkių. Deja, Vakarų dalyviais šioje vietoje menkai pasitikima. Tai yra tas lygis, apie kurį turite galvoti ir būdai, kaip jį valdyti, manau, yra šviesti savo donorus, jei tikrai matote, kad nesaugu tuos logotipus uždėti ant tam tikrų objektų. Manau, tikrai verta įtraukti vietos bendruomenę, kai su jais dirbate ir įsitikinti, kad jie jaučiasi patogiai dėl to, ką darote, kad supranta, ką darote, kad jie yra to dalis. Manau, vietinių bendruomenių įtraukimas kartais yra daug laiko reikalaujantis procesas. Tai nėra kažkas, kas atsitinka staiga. Tai reikalauja pasitikėjimo ir

daug darbo, tačiau tiesiog būtina turėti kažką, kas yra sudėliota ir tvaru. Tikrai manau, kad tai yra kritinė bet kokio jūsų atliekamo darbo dalis.

Kitas dalykas, apie kurį reikėtų pagalvoti, yra tai, kaip jūs pats asmeniškai suvokiate save šioje situacijoje. Todėl, pavyzdžiui, Pakistane kaip indų kilmės moteris aš atrodau tarsi vietinė ir tai iš tiesų suveikė mano naudai. Taip pat aš šiek tiek suprantu vietinę kalbą, kas man labai pasitarnavo.

Kai Naujajame Delyje dirbau su Birmos (dabar – Mianmaras) pabėgėliais, kuriems kilo problemų gaunant valstybines sveikatos priežiūros paslaugas ir bendraujant su Indijos ligoninių atstovais, visa tai, ką minėjau anksčiau, iš tiesų veikė prieš mane. Todėl atsimenu, kaip vedžiau focus grupės užsiėmimą su vyrais apie jų šeimų galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Ir mums net nepradėjus, vienas iš vyrų manęs paklausė: „kodėl turėčiau tavimi pasitikėti? Juk tu – indė“. Tada turėjau iš naujo pristatyti save kaip humanitarinę darbuotoją, kaip labiau „amerikietišką“, o ne indų kilmės žmogų. Taigi tai, kas Pakistane mano darbe buvo pranašumas, staiga Indijoje tapo dramatišku trūkumu. Manau, kad turiu žinoti, kaip humanitarinės pagalbos teikėjas jaučiasi, kaip save supranta. Gali būti, kad ne visada tai pavyks padaryti.

4.8. Neutralumas ir nepriklausomumas

David Polatty, JAV karinio jūrų laivyno koledžas

Kitas svarbus klausimas, dėl kurio dažnai diskutuojama tarptautinėje humanitarinėje sistemoje ir kuris yra aptariamas Oslo gairėse⁴¹, yra netiesioginės ir tiesioginės pagalbos, susijusios su kariškiais, priešprieša. Taigi tiesioginė pagalba paprasčiausiai yra tai, kad jūs mane paguldote ant žemės, aš einu ir tiekiu žmonėms vandenį ar maistą, kad padaryčiau žalos, ir iš tiesų fiziškai bendrauju su tuo žmogumi. Tai nėra pageidautina forma ir, aišku, tai gali turėti įtakos humanitarinės pagalbos teikėjų neutralumui ir nešališkumui. Netiesioginė pagalba, kuriai teikiama pirmenybė, ypač kai ji veikia, yra fantastiška. Ir būtent tada aš kažką perduodu NVO, o NVO yra tarpininkas. Dėl to aš neturiu tiesioginių ryšių ir galima išlaikyti šiuos pagrindinius humanitarinius principus nepažeistus.

Vienas iš dalykų, kuriuos kariškiams sunku suprasti, jei jie niekada nebuvo humanitarinėje aplinkoje, yra tai, kaip sunku sukurti pasitikėjimą paveiktoje tautoje. Nesvarbu, ar tai sudėtinga kompleksinė ekstremali situacija ar gamtinė nelaimė. Ar tai tik plėtra, ar veikla, vykdoma iš humanitarinės perspektyvos. Tai ugdo humanitarinės bendruomenės pasitikėjimą atvykusiu darbuotoju, o pasitikėjimas suteikia prieigą prie pažeidžiamų gyventojų. Norint sukurti šį pasitikėjimą gali prireikti ne vienerių metų. Ir jei ta bendruomenė kada nors suvoks humanitarinę organizaciją kaip tą, kuri atsisakė neutralumo ar nešališkumo dirbdama su kariuomene, tai bus pabaiga. Ji gali niekada nebegauti tokio lygio prieigos.

Taigi, tarptautinės NVO, kurios atvyksta į Afriką, Artimuosius Rytus ar Pietryčių Azijos regioną ir bando padėti žmonėms, gali negauti pasitikėjimo,

⁴² Oslo Guidelines: Guidelines on the Use of Foreign Military and Civil Defence Assets in Disaster Relief. Prieiga: <https://digitallibrary.un.org/record/770364?ln=en>

nes vietos žmonės nesupranta, kodėl jie čia atvyko. O kariškiai gali labai lengvai pažeisti tą neutralumą tiesiog pasirodę šalia NVO, stovėdami šalia ir dirbdami su jais. Tai sudėtinga pozicija, kurią turite tempti su savimi. Todėl visur, kur tik įmanoma, reikia teikti pirmenybę netiesioginei pagalbai, ypač kai kariškiai turi tiesioginį ryšį su paveiktais žmonėmis.

Manau, kad humanitarinė būtinybė visada egzistuoja. Taigi gebėjimas reaguoti į kylančius poreikius visada išliks humanitarinio darbo vertybė. Nemanau, kad tai kažkada pasikeis. Visada sieksime savo darbą pateikti nešališkai ir nepriklausomai.

Dabar dirbu „Oxfam“. Mes nemanome, kad esame neutralūs. Mes laikomės tam tikrų pozicijų konfliktų ar žmogaus teisių pažeidinėjimų atvejais. Taigi, ta prasme, manau, skirtingos organizacijos turi skirtingą požiūrį. Pats „Oxfam“ nemano, kad yra neutralus, nes mes laikomės pozicijos dėl to, kas, mūsų manymu, yra humanitarinės krizės priežastys, bet mes taip pat kalbame apie politiką, kuri, mūsų manymu, yra būtina siekiant išspręsti šią krizę. Arba gali palengvinti kančias. Manau, kartais turime išlaikyti pusiausvyrą tarp to, ką galime pasakyti, kad apsaugotume ir savo darbuotojų, partnerių, žmonių, kuriems dirbame, saugumą ir problemas, kurias sprendžiame. Tačiau visgi tai tikrai nekeičia esmės, kokia nešališka yra ar bus mūsų pagalba ir kaip nepriklausomai matysime save iš skirtingų interesų pusių.

Svarbiausia yra skaidrumas. Iš tiesų, leidimas žmonėms žinoti, ką darai, ką ten veiki, į ką nukreipi dėmesį, aiškiai parodant, kad tai jūsų intervencija ir tai yra jūsų sritis, jūsų darbas. Ir tuo pačiu, kad kažkas kitas jau yra ne jūsų, ne jūsų darbo sritis.

Kokie yra jūsų apribojimai? Manau, tai taip pat svarbu. Tiek daug žmonių nenori kalbėti apie tai, ko negali padaryti. Ypač, kai jie neturi galimybių padaryti. Tačiau tai svarbu, nes reikia žinoti spragas. Turite suprasti, kur gali patekti kiti žmonės ir jas užpildyti.

Tad nepriklausomumas yra iššūkis. Manau, tai nuolatinė kova. Bet vėlgi, susitikimai su suinteresuotomis šalimis visada yra aiškus jūsų atliekamo darbo apibendrinimas. Svarbu – kūrybingi sprendimai, kaip suderinti jūsų viziją su dešimčia kitų žaidėjų, kurie jums nurodo, ką reikėtų daryti.

Esu atlikęs tyrimų, susijusių su žmogaus teisių pažeidimais. Ir jūs tikrai žinote, kad tai įdomus,

labai įdomus dalykas, kurį reikia atlikti, nes žinote, kada esate humanitarinis veikėjas. O kai esate tyrėjas, iš tiesų turėtumėte būti atsidavęs ir likti neutralus. Informacijos teikimas yra neutralus ir konkretus. Kai esate advokatas, pasisakote už gyventojus, todėl ketinate pateikti dalykus tokiu būdu, kuris tiesiogiai paskatintų imtis veiksmų. Tai tiesiogiai paskatins jus pagerinti situaciją, kuriai reikia dėmesio. Ir tai sudėtinga, nes man tikrai svarbu, kad faktus pateiktume objektyviai. Manau, kad moksle ir objektyviuose tyrimuose yra didžiulės galios, ir tai yra kur kas galingesnė žinia, kai ji ateina iš mokslinės perspektyvos. Tai nėra informacija, skirta sukelti tam tikrą atsaką.

Kita vertus, visa tai iš prigimties yra politiška. Kai kuriais būdais net klausimai yra keliami atitinkamai. Pripažinimas, kad tai yra tam tikro pasakojimo elementas. Todėl kaip pateikti tokią informaciją, kad ji būtų neutrali, o tuo pačiu ir teisinga toms problemoms, kurios, jūsų manymu, yra ir kurias tikrai reikia išspręsti? Manau, svarbu sukurti tam tikras apsaugines linijas.

Taigi, būdamas humanitarinis darbuotojas, faktiškai dirbate kurdami programą. Būkite tikri, kad tai viskas, ką darote. Jei ketinate pereiti prie advokato vaidmens, būkite labai atsargūs, kaip tai darysite, ir tikrai įsitikinkite, kad tai nepakenks grupei, kurią iš tiesų bandote palaikyti, kad tai nepakenks NVO, kuriai dirbate, taip pat nepakenks kitoms NVO, esančioms toje vietoje ir atliekančioms tą patį darbą, kurį darote ir jūs. Tai reikalauja daug įžvalgų ir minčių. Manau, svarbu aptarti su visais kartu dirbančiais.



@ Hobi Industri



4.9. „Perdegimas” arba darbuotojų išsekimo sindromas

Nahuel Arenas-Garcia, Oxfam (JAV)

Sunkiausias mano paskyrimas buvo ne konflikto kontekste, bet reagavimas ir atsakas į potvynį Mozambike 2007 m. Kiekvienoje skubaus atvejo humanitarinėje krizėje patiriama daug streso ir nerimo, dažnai tenka dirbi viršvalandžius.

Kai dabar pagalvoju, manau, kad tiesiog nedaviau sau pakankamai laiko pailsėti, atsitraukti ir nuraminti savo mintis. Taip pat būdamas atsakingas už situacijos valdymą turėjau būti atsakingas ir už savo komandos poilsio laiką bei pasirūpinti, kad tam būtų skiriama pakankamai dėmesio. Praėjus 7 mėnesiams po ekstremalios veiklos periodo, persikėliau gyventi į sostinę ir pradėjau eiti humanitarinės veiklos koordinatoriaus pareigas nacionaliniame lygmenyje. Ir dirbau tiek pat ir taip pat, lyg vis dar būčiau ekstremalioje humanitarinės krizės situacijoje. Dirbau taip, lyg būtų privaloma sutvarkyti ir užbaigti viską šią dieną. Dirbau apie 12 valandų per dieną. Galų gale išsekau ir teko priimti sprendimą, kad man reikia

šiek tiek laiko ir nusprendžiau pasitraukti. Per tuos penkis ar šešis mėnesius, kai nedirbau misijoje, atsigavau ir praleidau daug laiko reflektuodamas apie savo patirtį. Buvo svarbu suprasti, kodėl profesiniame lygmenyje viskas vyko puikiai, bet asmeniniame – ne, ir ypač kalbant apie fizinę bei psichinę sveikatą. Po šio periodo nusprendžiau vėl grįžti į darbą ir tapau laikinuoju šalies vadovu misijoje Pietų Sudane. Ir nors darbine prasme šis paskyrimas buvo daug sudėtingesnis, bet aš norėjau praktiškai įgalinti žinias, gautas iš ankstesnės patirties. Nors teko dirbti nuošalioje Pietų Sudano vietovėje kur tuomet padėjome pabėgėliams, aš buvau itin motyvuotas išlaikyti balansą tarp darbo ir savo priežiūros, nes buvau išmokęs pamokas iš ankstesnės patirties. Įpareigojau save baigti darbo dieną racionaliai, laiku, sukūriau draugišką erdvę darbuotojams bendrauti ir atkreipiau dėmesį į neformalaus bendravimo svarbą ir komandos ryšius. Kontrakto pabaigoje aš tikrai pasiekiau daug daugiau negu tikėjau profesine prasme.

Profesinis ir asmeninis perdegimas yra tikras iššūkis, su kuriuo tenka susidurti, ypač kai esi

atsakingas už tiek daug skirtingų dalykų ir užduočių skirtingose sferose. Esu skubios medicinos pagalbos gydytojas, atlieku klinikinius darbus, mėgstu lankyti pacientus. Esu humanitarinis darbuotojas, todėl reaguojau greitai ir atsakingai humanitarinės pagalbos metu, orientuojuosi į ilgalaikės ir tvarios sistemos kūrimą. Teko dirbti pabėgėlių stovyklose, tyrimų srityje, medicininės paskirties misijose.

Kaip balansuoju? Kaip sau vis kartoju, kodėl neišprotėjau? Manau, svarbu suprasti, kas tave palaiko ir motyvuoja. Iš tiesų, jei yra kažkas, kas mane palietė asmeniškai arba stipriai sukrėtė emociškai – kalbuosi apie tai ir būnu atviras. Manau, dažnai žmonės šioje srityje daug laiko praleidžia užsisklendę viduje, bet tik kalbant apie tai galima padėti sau. Atvirai kalbant, man patinka suteikti klinikinę pagalbą. Tuomet, kai jaučiuosi pavargęs humanitarinės pagalbos srityje, pasineriu atgal į klinikinį darbą. Vis dėlto, dienos pabaigoje esu greitosios medicinos pagalbos gydytojas, man vertingi susitikimai su pacientais ir bandau balansuoti tarp šio darbo

ir medicininio darbo humanitarinėse situacijose. Kartais būna itin sunku, tuomet turiu nusibrėžti sau liniją ir pasakyti: „negaliu to padaryti, reikia pertraukos“. Kartais sunku suvokti, kad visko padaryti neįmanoma. Dirbant tiesioginėse misijose, matant visus žmones krizinėse situacijose, ir netgi darant viską, ką gali, vienam įveikti krizę yra neįmanoma. Tarkime, dirbau krizės metu Liberijoje. Buvo toks momentas, kai supratau, kad turiu vykti namo. Tiesiog buvo taip sunku asmeniškai, kad turėjau vykti namo. Tampi neefektyvus, nenori būti ten, kur esi, ir tavo mintys jau kažkur kitur. Jei pasineri į dalykus, kurių neturėtum daryti ir tik nori atitrūkti nuo kažko – tampi tiesiog neefektyvus. Neturėtume savęs atitraukti nuo vienos problemos ir perkelti į kitas, tai yra svarbus asmeninis įsivertinimas ir savęs pažinimas. Svarbu jausti ir žinoti, kad pasieki savo ribą ir duoti sau pertrauką. Taip, tai yra didelis iššūkis, nes visuomet yra ką nuveikti, visuomet yra vietų kur gali būti naudingas, ir žmonių, kuriems gali padėti, veiklų, kurias gali sustiprinti ir įgyvendinti pagalbos atveju. Ir šie darbai niekuomet nesibaigs, bet svarbu žinoti ir įvertinti savo ribas.



@ Toimetaja Tolkebuuro

4.10. Žiniasklaida

Parveen Parmar, Skubiosios medicinos pagalbos skyrius, Pietų Karolinos universitetas (JAV)

Dirbant su žiniasklaida yra labai svarbu komuniikuoti aiškiai ir efektyviai. Humanitarinėje srityje svarbu būtiniausią informaciją komunikuoti labai tiksliai, įvertinti kokią įtaką tai, ką tu sakai, gali padaryti piliečiams, apie kuriuos kalbi. Svarbu įvertinti, ar tu gali sukelti riziką tikslinei žmonių grupei atskleidžiamas per daug informacijos? Kokiu informacijos kiekiu gali pasidalinti? Ar tavo skleidžiama informacija gali potencialiai sustiprinti konfliktą tarp skirtingų grupių? Kartais įvertinti ir suprasti skleidžiamos informacijos galimą potencialią naudą ir žalą yra labai sudėtinga. Tokie patys klausimai ir iššūkiai yra ir dirbant advokacijos srityje.

Dirbdama „Gdytojai už žmogaus teises“ (angl. *Physicians for Human Rights*⁴³) organizacijoje prisidėjau prie kiekybinio tyrimo apie žmogaus teisių pažeidimus Vakarų Mianmare. Turėjome labai atsakingai įvertinti ir detalai apgalvoti visą informaciją, kuria dalinomės, kad tai nesukeltų dar daugiau problemų piliečiams, kuriems stengėmės padėti. Tuo pačiu metu turėjome būti tikri, kad informacija, kuria dalinomės, neturėtų neigiamos įtakos NVO, dirbančioms tikslinėse teritorijose. Didelę mano darbų dalį sudaro tyrimai, kuriais stengiuosi prisidėti prie tyrimais pagrįstos humanitarinės veiklos plėtos, kokybės ir planavimo. Tokiu atveju labai svarbu, kad informacija, kuri yra pateikiama viešinimui, turi būti suprantama ir ne mokslinės srities darbuotojams. Dauguma humanitarinių darbuotojų ir mokslininkų naudoja specifinius terminus, todėl svarbu patikslinti ir pateikti informaciją kuo suprantamiau kiekvienam piliečiui.

Neseniai buvau pakviesta kalbėti apie El Ninjo (isp. *El Niño*⁴⁴). El Ninjo žymiai pasunkino sausrą Etiopijoje ir daugiau nei 10 milijonų žmonių priekė humanitarinės pagalbos, neskaičiuojant 8 milijonų piliečių, kuriems jau buvo suteikta valstybės ekstremalios situacijos programos pagalba. Nors ir buvau pakviesta kalbėti bendrąja prasme apie El Ninjo, žinoma, koncentravusi į Etiopijos pavyzdį ir didžiulį humanitarinės pagalbos

poreikį. Nors ir minėjau visus esamus faktus ir situaciją, galų gale žurnalistai neįdėjo informacijos apie Etiopiją, paliko tik bendrą pristatymą apie El Ninjo ir netgi straipsnio pavadinimą perfrazavo ir susiejo su Kalifornija.

Taigi, žiniasklaida dažnai tampa dideliu iššūkiu. Tai galioja ir JAV, pvz., stebint naujienas apie Ebolą. Ebola kelis mėnesius buvo pagrindinė žiniasklaidos tema, bet tik tuomet, kai Ebolos virusas pradėjo plisti toliau nei Vakarų Afrika. Tik tuomet, kai užsienio sveikatos apsaugos darbuotojai, humanitarinės srities darbuotojai ar užsieniečiai, dirbantys vietinėse NVO Vakarų Afrikoje, užsikrėtė – tik tuomet JAV žiniasklaida pradėjo kalbėti apie Ebolos virusą ir ugdyti supratimą. Žinoma, Ebola neprasidėjo būtent tada. Suprantama, kad tai labai užkrečiamas virusas, dėl kurio miršta žmonės. Mano nuomone, fokusuotis vien į tai, jog keletas humanitarinės pagalbos darbuotojų užsikrėtė virusu, kai karantino režime buvo begalės vargingų rajonų, vietiniai žmonės, kurie mirė tiesiog gatvėje, buvo itin abejotina. Taip pat svarbu įsidėmėti, kad sveikatos apsaugos sistema visai neveikė: moterys mirdavo gimdymo metu, nevalia pamiršti mirusiųjų dėl maliarijos ar pneumonijos. Sutinku, kad žiniasklaidos dėmesys ir informacijos sklaida apie virusą buvo svarbu, tačiau tai, kad nebuvo skirta dėmesio vietinei situacijai, humanitarinės krizės kompleksiskumui ir itin komplikotai situacijai dėl Ebolos viruso, buvo visiškai nesuprantama. Netgi tai, kad nebuvo kalbama apie infrastruktūrą, švarų vandenį, higieną ar sanitariją, tuo labiau apie prevencinės sistemos nebuvimą Vakarų Afrikoje. Tai sukūrė didelį atotrūkį tarp realios situacijos ir to, kas buvo minima. Kai buvo kalbama tik apie užsikrėtusius užsienio pagalbos darbuotojus ir užsienio šalių piliečius, nebuvo minimi net ir vietiniai pagalbos darbuotojai, kurie, turėdami minimalius įrankius ir resursus, nuo pat pradžių stengėsi daryti viską, kas tik buvo įmanoma. Manau, būtų mažų mažiausiai etiška minėti ir šiuos aspektus, nepamiršti priežasčių, situacijos analizės bei faktų. Dėl tokio žiniasklaidos fokuso, manau, skubotai buvo priimta daug sprendimų bei, mano nuomone, kažkuriais atvejais net pablogino galimą progresą.

⁴³ Physicians for Human Rights. <https://phr.org/>

⁴⁴ „El Nino“ yra klimato modelis, apibūdinantis neįprastą paviršinių vandenų atšilimą Ramiojo vandenyno rytinėje dalyje. <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/el-nino/>

4.11. Tarptautinis interesas ir politinė valia

David Polatty, Karinio jūrų laivyno koledžas, JAV

Šie finansavimo būdai yra susiję su išorės politiniais interesais ir žiniasklaidos dėmesiu, kuriuos ir pritraukia ypatingos ekstremalios situacijos. Savo ruožtu labai daug priklauso nuo to, kiek šios šalys yra svarbios atitinkamų pagrindinių pasaulio valstybių ir regioninių organizacijų interesams. Tai reiškia, kad dėl pagalbos teikimo sprendžiama labiau atsižvelgiant į geopolitinius pagrindinių donorų prioritetus, o ne į objektyvų poreikio buvimą.

Po 2001 m. rugsėjo 11-osios įvykių, panašu, galime grįžti į pasaulį, kuriame pagalba naudojama siekiant atsidėkoti savo sąjungininkams ir nubausti ar priversti badauti priešus remiantis platesne saugumo darbotvarke. Pavyzdžiui, 2001 m. gruodį JAV pasižadėjo atleisti Pakistaną nuo daugiau kaip 1 mlrd. dolerių skolos, investuoti, stiprinti prekybinius ryšius ir suteikti pabėgėliams prieglobstį kaip atlygį už savo vaidmenį kovoje

su terorizmu. Tuo tarpu tą patį mėnesį sankcijos Irakui buvo pratęstos dar šešiams mėnesiams, nepaisant akivaizdaus humanitarinio poveikio.

Galima pastebėti, kad šalys donorės ir paramą gaunančios šalys yra susijusios įvairiose įtakos sferose, apimančiose geopolitinę (politinę, ekonominę, kultūrinę ir istorinę), taip pat geografinę plotmę. Tarkime, pats stipriausias reagavimas į praūžusį uraganą Mitch buvo JAV, Kanadoje ir Ispanijoje. Australija, Naujoji Zelandija ir Japonija buvo linkusios labiau reaguoti į ekstremalias situacijas Azijoje ir Ramiajame vandenyne. 1999 m. ECHO finansavimas buvusiai Jugoslavijai ir Kosovui buvo keturis kartus didesnis nei visoms 70 Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandens šalims kartu sudėjus. 1990–1994 m. Vokietija, Austrija ir Italija padidino humanitarinę pagalbą, reaguodamos į poreikius Balkanuose. Pasak „Oxfam“ atstovų, donoriai yra labiau linkę padėti žmonėms, kurie jiems atrodo panašūs į juos pačius ir kurių istoriją ar padėtį jie gali geriausiai susieti ar suprasti.



@ Julian Mora

4.12. Civilių ir kariuomenės santykiai

David Polatty, Karinio jūrų laivyno koledžas, JAV

Nuolat diskutuojama apie kariuomenės integraciją, ypatingai humanitarinio atsako metu, reagavimo ir atsako stichinių nelaimių metu. Ir tikriausiai šiuo aspektu daug kas turi išankstinių nusistatymų ar klaidingų vertinimų apie tai, kaip dažnai tarptautinės karinės pajėgos visgi prisideda prie atsako stichinių nelaimių metu.

Karinio jūrų laivyno koledžas atliko tyrimą, kurio metu įvertino 30 metų laikotarpį (nuo 1970 m. iki 2000 m.) ir specifiskai analizavo tik JAV karinių dalinių standartines operacijas. Tyrimo metu paaiškėjo, kad 336 kartus kariniai daliniai buvo nukreipti į specialias programas krizinių situacijų metu ir prijungti prie humanitarinės pagalbos teikimo operacijų ekstremalių situacijų atveju. Įdomus faktas, kad per tuos pačius 30 metų kariniai daliniai tik 22 kartus buvo nukreipti į kovines operacijas.

Kariniai daliniai turi kelis fenomenalius pajėgumus, kurie leidžia jiems suteikti nišinius dalykus poreikio metu:

- Kariniai daliniai turi milžiniškai stiprią transporto (oro, žemės ir vandens) ir transportavimo galimybę, o tai suteikia galimybę itin greitai, mobiliai ir organizuotai perkelti įrangą į pačias sunkiausias pasiekimas vietas. Humanitarinė sistema dažnai neturi tokių operatyvių ir mobilių išteklių.
- Komunikacijos įrankiai net ir tuomet, jei turimi reikalingi susisiektimo resursai, vietovėje neveikia. Kariniai daliniai gali bent kelioms dienoms užtikrinti komunikacijos technologijų veikimą.
- Kariniai daliniai gali prisidėti ir atsako į krizes metu, kai itin gerai pažinodami regioną ir turėdami išskirtinius planavimo įgūdžius, gali įsigilinti, kokie yra svarbiausi paveiktos populiacijos poreikiai ir kaip optimaliai suteikti pagalbą tiems, kuriems jos labiausiai reikia.

Kita itin svarbi sritis, kur prisideda kariniai daliniai – infrastruktūrinė pagalba. Inžinerinės žinios, kurias turi kariškiai, tokios kaip tiltų konstrukcijos, griuvėsių valymas ir kita. Pavyzdžiui, 2010 m. po žemės drebėjimo Haiityje, kariuomenė prisidėjo prie to, kad per 24 valandas buvo atstatytas jūrų

uostas ir oro uostas. Tai įgalino Haitį pasiekti tarptautinei humanitarinei pagalbai, buvo sustiprinta infrastruktūra ir netgi oro uostas galėjo priimti nuo 10 iki 50 nusileidimų. Šios galimybės gali būti įgyvendintos pasitelkiant ir įtraukiant karinius dalinius. Vėlgi, specifiskose pirminėse atsako ir reagavimo stadijose.

Beveik kiekvienas kariškis, apie kurį galvoju, turi bent minimalią misiją, kad ir maža apimtimi prisidėti prie humanitarinės pagalbos ar atsako ekstremalių situacijų metu. Žinoma, dažnai tai nėra karinių dalinių prioritetas. Nepaisant to, labai įdomu, kai įvykus ekstremaliai situacijai, šalys kreipiasi į JAV prašydamos pagalbos, ypač karinių dalinių naudojimo.

JAV kariniai daliniai visuomet reaguoja, jei tik politiniai lyderiai tam pritaria. Taip pat ir misijose esantys daliniai. Kariškiai tam ruošiasi kiekvieną dieną, nors, žinoma, tam skiriamas mažesnis prioritetas, nei, pavyzdžiui, pasirengimui karinėms misijoms ir karinėms evakuacinėms situacijoms, taikos palaikymo ir saugumo operacijoms ar pan. Žinomas karo filosofas ir teoretikas Carl Von Clausewitz yra pasakęs, kad „karas yra politikos pratęsimas kitomis priemonėmis dėl to paties tikslo“. JAV visuomet pabrėžia, kad jų kariuomenė yra tiek politikos, tiek ir nacionalinės jėgos priemonė.

Ginčytinas aspektas yra tuomet, jei kariuomenei prisidedant prie humanitarinės pagalbos veiklos yra siekiama bet kokio nacionalinio tikslo ar politinės naudos. Ir nors dauguma karinių dalinių neturi politinių tikslų humanitarinės pagalbos metu, tačiau buvo pasitaikę ir kitokių atvejų. Tai tiesiogiai neigatyviai veikia neutralumo ir nešališkumo principus ir gali kardinaliai pakeisti nuomonę apie humanitarinės pagalbos teikimo principus tam tikrame regione.



@ Clem Onojeghuo

5. Humanitarizmas: nuo „senojo” iki „naujojo”

Humanitarinės veiklos konceptą ir praktikos ištakas galima rasti istorinėse, religinėse ir filosofinėse tradicijose. Nepaisant to, galima teigti, kad humanitarinė pagalba prasidėjo 1859 m., kai jaunas šveicarų verslininkas Henry Dunant tapo Solferino mūšio liudininku. Pasipiktinęs ir šokiruotas šio mūšio žiaurumu, Dunanas jautė pareigą pagelbėti ir suteikti medicininę pagalbą sužeistiems ir ligotiems kareiviams. Netrukus po to 17 šalių delegatai 1863 m. Ženevoje įsteigė Tarptautinį pagalbos sužeistiesiems komitetą ir Tarptautinį Raudonojo Kryžiaus komitetą.

Klasikinis humanitarizmas apima veiksmus ir teisinius principus, kuriais siekiama apriboti ir sumažinti smurtą ir jo sukeltus padarinius. Taip pat apima ir konkrečius normatyvus bei teisinius pagrindus: tarptautinę humanitarinę teisę, žmogaus teises, pabėgėlių teises, kurios visos yra taikomos ir galioja taip pat ir ginkluotų konfliktų metu. Klasikinis humanitarizmas ir humanitarinis veiksmas taip pat akcentuoja civilių ir individų, kurie nedalyvauja kariniame konflikte, apsaugą ir orumą: civiliai asmenys, pabėgėliai, šalies viduje perkelti asmenys. Klasikinis humanitarizmas nuo pat pradžios buvo pateisintas ir įteisintas konkrečiais skiriamaisiais bruožais – etinių principų gynimas ir vizija, kad asmuo nepriklauso jokiai politinei ideologijai. Ilgainiui klasikinio humanitarizmo konceptas kito ir tapo dar detalesnis, kompleksiškesnis, apimantis daugiau veiksmų ir situacijų. Todėl, kaip teigia Hugo Slimas (Hugo Slim), humanitarinė veikla neapsiribojo tik humanitarinių agentūrų vykdoma veikla. Pavyzdžiui, be tokių organizacijų kaip TRKK ar „Gydytojai be sienų“ (savo veiklą dedikuojančioms išskirtinai tik humanitarinei pagalbai), daugybė kitų organizacijų ir dalyvių (vyriausybinių ir nevyriausybinių) laipsniškai stiprino savo tikslus ir veiklas humanitarines pagalbos srityje. Šis kitų aktorių dalyvavimas labiausiai išryškėjo 1990 m. pradžioje.

„Naujojo pasaulio tvarkos” atsiradimas pasižymėjo svarbiais geopolitiniais pokyčiais, augančiu smurtinių konfliktų ir krizių skaičiumi bei laipsniškai nykstančiu civilių ir kovotojų atskyrimu. Tuo pačiu metu lygiavertiškai reikšmingi pokyčiai įvyko ir klasikinio humanitarizmo vertinime, ypač humanitarizmo vizijoje, kaip „kompleksinėse

(politinėse) ekstremaliose situacijose” – platesnių ir daugialypių humanitarinių krizių metu, kuriose dalyvauja skirtingų sektorių visuomenės dalyviai ir tiesiogiai paliečiami piliečiai (Hilhorst, 2018). JT agentūros kompleksinę ekstremalią situaciją supranta kaip žymią humanitarinę nelaimę ar katastrofą, dažnai susijusią su konfliktine situacija bei pasižyminčia aukštesnio lygio politiniu, ekonominiu, ir/arba kultūriniu susiskaldymu bei socialine dislokacija. Kai ekstremali situacija apibrėžiama šio požiūriu, taip pat kai sprendimo būdai reikalauja tarpsektorinių siūlymų ir tarptautinės bendruomenės pagalbos. Vien tik 1993 m. buvo skaičiuojama apie 50 „naujų” karų – dauguma vidinių konfliktų, kurie JT buvo apibrėžti kaip „kompleksinės (politinės) ekstremalios situacijos”: didelio masto humanitarinės krizės, įvykusios dėl daugelio priežasčių, visa apimančios ir įtraukiančios skirtingus visuomenės lygmenis (kitaip tariant, visą visuomenę). Nepaisant tokio didelio skaičiaus, atsakas į humanitarines krizes gana dažnai buvo laikomas chaotišku, netinkamai įvertintu. Daugelis vertino tai, kad nors tarptautinė bendruomenė pasisakė už žmonių kančių palengvinimą visame pasaulyje, tuo pačiu metu sprendimai reaguoti humanitarinių krizių metu nebuvo itin gerai parengti ir suplanuoti, išryškėjo daug kitokių skirtingų prioritetų ir interesų. Tai lėmė, kad klasikiniai humanitarizmo veiksmai ir sistema sulaukė daug griežtos kritikos, ypač dėl atsako humanitarinių krizių metu. Ši kritika ypatingai išryškėjo Sudano ir Etiopijos bado metu 1980 m. pabaigoje, taip pat po nepavykusių humanitarinių operacijų Somalyje, Bosnijoje, Ruandoje. Daugiausiai buvo akcentuojamas paliatyvus ir netvarus požiūris, veiksmai humanitarinių krizių metu. Kritikai tiek akademinėje veikloje, tiek ir praktikoje pabrėžė, kad esamam humanitarinės pagalbos modeliui trūksta efektyvumo, profesionalumo ir ypač tinkamai teikiamos humanitarinės pagalbos paskirstymo (Calhoun, 2010).

Siekiant ištaisyti praeities klaidas ir tobulinti humanitarinės pagalbos sritį, klasikinį humanitarinės pagalbos supratimą pakeitė nauja, kiek labiau politiškai humanitarizmo samprata (Schümer, 2008). Daugelis paramos tiekėjų – valstybių donorų, daugiašalių agentūrų, NVO – palaikė humanitarizmo sampratos plėtrą ir poreikį

keistis. Taip vadinamas „naujasis humanitarizmas“ kertiniu aspektu vis dar laikė žmogaus gyvybę ir orumą, žmonių kančių palengvinimą, tačiau akcentavo ilgalaikius tikslus. Pagrindinė idėja buvo, kad humanitarinis veiksmas turėtų atsižvelgti ir integruoti ilgalaikius tikslus: taikos atstatymą ir palaikymą, žmogaus teisių apsaugą, ilgalaikį taikos siekimą. Ši idėja atsirado iš poreikio susieti humanitarinės pagalbos ir vystymosi aspektus humanitarinių krizių metu ir sulaukė daug palaikymo 1990-ųjų viduryje. Anderson ir Wudrow pabrėžė, kad vien tik skubios pagalbos teikimas neužtikrins ir neprisidės prie ilgalaikio vystymosi ir tai kažkuriuo aspektu netgi menkina žmonių gyvenimo perspektyvas. Dėl to buvo svarbu suderinti humanitarinę pagalbą ir reakcijas ekstremalių situacijų metu kartu su

vystymo(si) strategija siekiant ilgalaikės taikos (Belloni, 2007).

„Naujasis humanitarizmas“ pabrėžė detalesnės situacijos analizės poreikį, siekiant suderinti ir balansuoti skubios pagalbos teikimą ir ateities vystymosi strategiją, vietinių struktūrų ir tarnybų bei visuomenės įgūdžių stiprinimą, advokaciją žmogaus teisių srityje ir apsaugą (įskaitant lyčių aspektus), būtiną indėlį į taikos kūrimą ir palaikymą. Šiame supratimo kontekste humanitarizmas, kaip teigia Adam Roberts (2000), išryškėjo kaip „atsakymas ar netgi kaip liberalios demokratinės ideologijos pakaitalas ar priedas“.

Dėl gan ribotos ir akivaizdžios sėkmės naujojo humanitarizmo strategija ir politika pradėjo stipriau fokusuotis į konfliktų sprendimus ir



@ Alice Donovan

atstatymą / rekonstrukciją po konflikto (angl. post-conflict reconstruction). Šis humanitarizmo judėjimas pradėjo kurti įrankius ir institucijas, kurių inicijuotos pertvarkos prisidėjo prie smurto mažinimo ir konfliktų prevencijos, ne vien tik humanitarinės pagalbos teikimo. Iš tiesų, dauguma Vakarų valstybių finansuojamų projektų privalėjo susieti humanitarinės pagalbos teikimą ir platesnius saugumo tikslus. Ši sąsaja tarp konflikto, nepakankamo išsivystymo lygio, nestabilumo faktorių padėjo struktūrizuoti saugumo ir vystymosi problemas ir daugelis paramos teikėjų tai pavertė konkrečiomis nuostatomis (Belloni, 2007).

Humanitarinis veiksmas buvo įtrauktas į šį saugumo ir plėtros paketą, atsižvelgiant į visus su tuo susijusius padarinius, apimančius jų įgyvendinimą ir dalyvaujančių subjektų įvairovę, tačiau nebūtinai visus, kuriems suteikti humanitariniai įgaliojimai.

Šis tarptautinis eksperimentų ir chroninio nestabilumo kontekstas daugelyje šalių, gaunančių humanitarinę pagalbą, formavo tai, kas tapo vadinama 90-ųjų „naujos pagalbos“ paradigma. Šia prasme „humanitarinės“ retorikos naudojimas tapo dar viena užsienio politikos priemone tarnaujant valstybėms ir atspindint didėjančią humanitarinės pagalbos politizavimą. Minėta sąvoka taip pat prisideda prie tam tikrų įgaliojimų ir tikslų susilpninimo, kurie kenkia humanitariniams prioritetams. Priešingai nei klasikinis humanitarizmas, kuris ignoruoja politinį kontekstą, naujoji koncepcija atsirado su labiau politine humanitarinės pagalbos dimensija, kurios tikslas jau nebebuvo vien tik reaguoti į nukentėjusių poreikius ir kančias, o daugiau skatinti politinius ir socialinius procesus.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuolaikiniuose konfliktuose humanitarinė pagalba vis labiau siejama su politiniais interesais, veiksmingai ir gerai apgalvotai humanitarinei veiklai reikia platesnių tikslų. Šie tikslai nustatomi atsižvelgiant į galimas pasekmes, taip pat į šalių gavėjų ir dalyvių bendradarbiavimo ir paklusnumo tiems patiems tikslams laipsnį. Be to, klasikinis „humanitarinio imperatyvo“, kaip pagrindinio reagavimo į žmogiškas kančias, principas remiasi logika, pagal kurią humanitarinis veiksmas turėtų priklausyti nuo apibrėžtų ilgalaikių tikslų pasiekimo (Schümer, 2008).

Šiuolaikinės humanitarinės pagalbos formos nebelaikomos žmonių teise kančios metu nelikti be jokios pagalbos, nepaisant žmogiškumo principo ir jei manoma, kad tokiems veiksams gresia pavojus, jei tai prieštarauja vidutinės trukmės ir ilgalaikiams tikslams. Todėl donorų vyriausybės imasi humanitarinės darbotvarkės kontrolės ir iniciatyvos. Taip pat tampa akivaizdu, kad įgyvendinant šį „naująjį humanitarizmą“, pamažu atsisakoma klasikinių humanitarinių veiksmų principų: humaniškumo, nešališkumo, neutralumo ir nepriklausomumo. Jie keičiami kitais principais ir prioritetais šiame naujame kontekste. Jie vykdo naują integruotą darbotvarkę, skirtą reaguoti į naujo tipo smurtinius konfliktus ir kilusią humanitarinę krizę. Naujos aplinkybės įpareigojo daugumą agentūrų tiesiogiai kreiptis į ginčijamą neutralumą ir savo veiksmų savarankiškumą, tuo pačiu jos turėjo prisitaikyti prie didėjančio teisinio vakuumo. Dažnai paliekant nuošalyje tradicinius humanitarinius rūpesčius ir principus bei pakeičiant juos vystymosi ir konfliktų sprendimo tikslais, „naujasis humanitarizmas“ bando prisitaikyti prie „naujos“ žmonių patiriamos krizės sudėtingumo. „Naujasis humanitarizmas“ pritaikė lankstesnį veiksmų tipą, atsižvelgiant į aplinkybes ir numatomas tokių veiksmų pasekmes. Todėl humanitarinės organizacijos savo darbe susiduria su daugybe sunkių ir nepatogių dilemų, nes vis sunkiau atskirti tradicinę humanitarinę veiklą nuo naujų politinių suvaržymų ir kur kas platesnių tikslų (Schümer, 2008).

Nors šis laipsniškas teorijos ir praktikos gynimas, ypač paramos teikėjų vyriausybių, taip pat kelia įvairių svarbių etinių problemų, kartu jis iškraipo ir pradinę humanitarizmo esmę, apriboja savarankiškus ir nešališkus humanitarinius veiksmus. Mokslininkai ir praktikai taip pat ėmėsi kvestionuoti ir ginčyti „naująjį humanitarizmą“ dėl savo prielaidų, nes humanitarinę reikšmę turintys sprendimai vis dažniau tapo priimami remiantis politiniais kriterijais ir interesais, o ne atsižvelgiant į aukų poreikius. Būtent šiame svarbių pokyčių scenarijuje pirmiausia kritikuojamas „naujasis humanitarizmas“, daugiausia dėmesio skiriant tam, kas buvo laikoma pagrindine jo rizika ir iššūkiais: humanitarinių veiksmų politinis instrumentalizavimui, sąlygiškumui (daugiausia atsižvelgiant į su žmogaus teisėmis susijusias sąlygas), klasikinių humanitarinių principų erozijai ir militarizavimui.



@ Tim Mossholder

Humanitarinės pagalbos organizacijų bendrosios vertybės

	Specifinės vertybės		Susijusios vertybės	
	Materialinės	Procedūrinės	Materialinės	Procedūrinės
Makro ir mezo lygmenyje (pagrindinės būstinės ir regioninės atstovybės)	Tvarumas Skurdo mažinimas	Įtrauktis Atskaitomybė Pagrįstumas Kritinė analizė ir vertinimas	Pareiga suteikti paramą ir priežiūra Pažeidžiamumas Teisingumas Solidarumas Nešališkumas Geranoriškumas	Skaidrumas Tikrinimas (patikros)
Mikro lygmenyje (vietinis lygmuo)	Dėmesys į blogiausias situacijas Apsisprendimo laisvė Saugumas Autonomija Paramos gavėjas – fokuso centras Lygybė Įgalinimas	Reagavimas Įsitraukimas Savalaikiškumas Apsaugantis Konfidencialumas Efektyvumas Veiksmingumas	Kokybiškumas Valdymas ir priežiūra	

Šios vertybės pristato tik pirminį pagrindą, kuriuo gali remtis pradedančios organizacijos ir humanitarinės pagalbos veikėjai, formuodami savo veiklos ir vertybių matricą. Formuojant vertybių matricą organizacijos pastebės, kad kai kurios vertybės yra aktualios konkrečios veiklos lygmeniui (sprendimų priėmimas, veiklos vykdymo lygmenys), o kai kurios yra bendros nepaisant konkretaus lygmens (Clarinval, Biller-Andorno 2014).

Pavyzdžiui, humanitarinės pagalbos darbuotojas, dirbantis vietos lygmenyje, neturėtų rūpintis dėl organizacijos tvarumo ar finansinio stabilumo.

Šie aspektai yra pagrindinių būstinių ar centrų valdymo klausimas. Kita vertus, humanitarinės pagalbos darbuotojas turi suteikti reikiamą pagalbą nediskriminuojant žmonių jokių galimų pagrindų. Taip pat organizacija sprendimų priėmimo lygmenyje, priimant strateginius ar veiklos sprendimus, neturėtų diskriminuoti jokios grupės jokių galimų pagrindų, o remtis tik esamu poreikiu. Norint suformuluoti pagrindines organizacijos ir veiklos vertybes, būtina pagalvoti ir atsakyti į šiuos klausimus: a) kokias moralines ir etines vertybes norime įdiegti savo darbu? ir b) kaip norėtume pasiekti šiuos tikslus? (Clarinval, Biller-Andorno 2014).



@ Nitish Meena

6. Etiška humanitarinė pagalba – 10 žingsnių paremtas sprendimų priėmimas

Remiantis prielaida, kad sprendimų priėmėjai yra įvertinę ir supranta poreikį identifikuoti etiškumo klausimus ir aspektus humanitariniame kontekste, ir tai, kad organizacijos apimamos vertybės, normos ir principai yra sprendimų priėmimo pagrindas, yra parengta 10-ies žingsnių rekomendacija humanitarinės pagalbos darbuotojams. Ši rekomendacija yra aktuali ir vertinga priimant sprendimus makro, mezo ir mikro lygmenyse, kur nuolatinis etiškas sprendimų priėmimas yra būtinybė (Clarinval, Biller-Andorno 2014).

Norint užtikrinti sėkmingą sprendimų priėmimo procesą būtina įvertinti, ar yra sukurta saugi ir draugiška erdvė nuomonių išsakymui (apskritojo stalo diskusija ar pan.). Šios diskusijos

idealiu atveju išaugs iki reguliarių susitikimų ir pasitarimų. Taip pat svarbu, kad visi dalyvaujantys sprendimų priėmimo procese ir skirtingi interesai ir pozicijos turi įtakos sprendimų priėmimo procese ir skirtingi susiję aktoriai gali turėti skirtingus interesus ir prioritetus (humanitarinės organizacijos, donorai, vietiniai ir regioniniai valdymo organai ir kita). Svarbu nepamiršti, kad paramos gavėjas (krizės paveiktas žmogus) turi išlikti sprendimo priėmimo fokuse visu sprendimo priėmimo proceso metu. Taip pat svarbu užtikrinti, kad kiekvienas, dalyvaujantis sprendimų priėmimo, turi lygiavertiškas galimybes išsakyti savo nuomonę ir poziciją (Clarinval, Biller-Andorno 2014).

	Veikla	Veiklos aprašymas
1.	Veiklos poreikio įvertinimas	Situacijos analizė, įtraukianti visus susijusius dalyvius Sprendimų priėmėjų apibrėžimas ir suinteresuotųjų šalių įtraukimo / neįtraukimo pagrindimas Atsakingų asmenų paskyrimas
2.	Veiklos vertybės, normos ar principai	Veiklos standartai ir vertybės pavojaus atveju: • Individualios vertybės ir interesai; • Institucinės vertybės ir interesai; • Teisinės normos; • Socialinės normos.
3.	Kritinis argumentų vertinimas	Kritinis teisinių aspektų, faktinių aspektų ir etikos normų įvertinimas Tikslus galimų etiškumo konfliktų vertinimas
4.	Veiklos galimybių studija	Potencialios įtakos vertinimas kiekvienam humanitarinės veiklos dalyviui
5.	Svarstymas	Veiklos galimybių aptarimas įvertinus aukščiau minėtus faktorius
6.	Sprendimų priėmimas	Efektyvios ir tinkamos veiklos strategijos parinkimas
7.	Pagrindimas ir veiklų pagrindimas	Pasirinktos veiklos strategijos pagrindimas Veiklos skaidrumo užtikrinimas ir pagrindimas Pasirinktų veiklų ribotumo apibrėžimas
8.	Įgyvendinimas	Veiklos kokybės stiprinimo indikatoriai Veiklos progreso priežiūra ir indikatoriai
9.	Stebėsena ir vertinimas	Sprendimų poveikio monitoringas ir poveikio indikatoriai Įrodymais pagrįstas poveikis visiems humanitarinės pagalbos dalyviams (vidiniai ir išoriniai) Duomenų apie naudą ir žalą rinkimas Galutinis sprendimo priėmimo strategijos įvertinimas
10.	Rekomendacijos	Rekomendacijos ateities veiksams ir sprendimams konkrečios situacijos metu.

7. Literatūros sąrašas

Additional Protocol I, Article 71(2). Prieiga <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/ART/470-750090?OpenDocument>, 1997

Antonio Donini, "Between a rock and a hard place: integration or independence of humanitarian action", *International Review of the Red Cross* 93 (2011).

Belloni, Roberto. The Trouble with Humanitarianism. *Review of International Studies*. 33. 451 - 474. 10.1017/S0260210507007607, 2007

Calhoun C "The idea of emergency: humanitarian action and global (dis) order. In: Fassin D, Pandolfi M (eds) *Contemporary states of emergency*. Zone Books, New York, 2010

Clarival C, Biller-Andorno N. Challenging Operations: An Ethical Framework to Assist Humanitarian Aid Workers in their Decision-making Processes. *PLOS Currents Disasters*. 2014 Jun 23. Edition 1. doi: <http://currents.plos.org/disasters/index.html%3Fp=13551.html>

Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva, 12 August 1949. <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/370>

Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>

Golebiewski, Daniel. "The Humanitarian Interventions of the UN." Prieiga, <http://thepolitic.org/the-security-councils-humanitarian-intervention/> The Politic (2013)

Harvard University "Countering Terror in Humanitarian Crises: The Challenge of Delivering Aid to Somalia." Prieiga <https://www.hpcrresearch.org/sites/default/files/publications/Somalia%206-30-12%20final.pdf> Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University.

Hilhorst, D. Classical humanitarianism and resilience humanitarianism: making sense of two brands of humanitarian action. *Int J Humanitarian Action* 3, 15 (2018). <https://doi.org/10.1186/s41018-018-0043-6>

Humanitarian Practice Network, Silent Emergencies, <https://odihpn.org/magazine/editors-introduction-silent-emergencies/> Humanitarian Exchange Magazine, n. 20, 2003

ICRC, "International Humanitarian Law: Answers to your Questions," International Committee of the Red Cross, 2002

ICRC, "Summary of the Geneva Conventions of 12 August 1949 and their Additional Protocols," International Committee of the Red Cross (2012).

ICRC, "The Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and Non-Governmental Organisations (NGOs) in Disaster Relief," 1994

ICRC, "What is International Humanitarian Law?, Prieiga https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/what_is_ihl.pdf, Advisory service, 2004

ICRC, Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries. Prieiga <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>

ICRC, IHL treaty database. Prieiga <https://ihl-databases.icrc.org/ihl>

ICRC, International Humanitarian Law and the challenges of contemporary armed conflicts, 32nd International Conference of the Red Cross and Red Crescent (2015)

International Criminal Court, Rome Statute of the International Criminal Court. Prieiga <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf> ISBN No. 92-9227-232-2, 2011

J. Labbé and P. Daudin, "Applying the humanitarian principles: Reflecting on the experience of the International Committee of the Red Cross", *International Review of the Red Cross* 97 (2015)

John Eriksson, "Study III. Humanitarian Aid and Effects," *The International Response to Conflict and Genocide: Lessons from the Rwanda Experience - Synthesis Report*, 1996.

Julia Brooks, "Tensions of Civil-Military Engagement in Complex Emergencies: The Case of Pakistan," *Advanced Training Program on Humanitarian Action* (2017).

K. Mackintosh, "The Principles of Humanitarian Action in International Humanitarian Law", Prieiga <https://www.odihpn.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/305.pdf> Humanitarian Policy Group Report 5, Overseas Development Institute (2000)

L. Minear, "The theory and practice of neutrality: Some thoughts on the tensions". Prieiga <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jpsx.htm>, *International Review of the Red Cross* 81 (1999)

Marion Pechayre, "Humanitarian Action in Pakistan 2005-2010: Challenges, Principles and Politics", Prieiga <https://odihpn.org/magazine/the-uses-of-adversity-humanitarian-principles-and-reform-in-the-pakistan-displacement-crisis/> Feinstein International Center (2011).

Médecins Sans Frontières, "Rwandan Refugee Camps in Zaire and Tanzania 1994-1995," Case Studies: Médecins Sans Frontières Speaks Out, <https://www.msf.org/speakingout/rwandan-refugee-camps-zaire-and-tanzania-1994-1995> (2016).

Michael Young, "The uses of adversity: humanitarian principles and reform in the Pakistan displacement crisis," *Humanitarian Practice Network* (2010).

OCHA on Message "Humanitarian principles", https://time.com/wp-content/uploads/2015/02/oom-humanitarianprinciples_eng_june12.pdf, 2012

OCHA, "Humanitarian Principles," 2010

Peter Walker and Catherine Russ, "Fit for purpose: the role of modern professionalism in evolving the humanitarian endeavour," *International Review of the Red Cross* 93 (2011).

Peter Walker and Catherine Russ, "Professionalizing the Humanitarian Sector - A Scoping Study," *Enhancing Learning and Research for Humanitarian Assistance* (2010).

President and fellows of Harvard College, Claude Bruderlein, "The Humanitarian Principles: Humanity", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard

College, 2016

President and fellows of Harvard College, Claude Bruderlein, "The Humanitarian Principles: Neutrality", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, Claude Bruderlein, "The Humanitarian Principles: Impartiality", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, Claude Bruderlein, "The Humanitarian Principles: Independence", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, David Polatty, "Humanitarian Response to conflict and disaster: Neutrality and Independence", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, David Polatty, "Humanitarian Response to conflict and disaster: international interest and political will", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, David Polatty, "Humanitarian Response to conflict and disaster: Civil – Military relations", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, Jennifer Leaning, "Humanitarian Response to conflict and disaster: Afghanistan / Pakistan: Faculty Analysis", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, Kayla Enriquez, "Humanitarian Response to conflict and disaster: Understanding and acceptance", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, Nahuel Arenas-Garcia, "Humanitarian Response to conflict and disaster: Burn out", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, Parveen Parmar, "Humanitarian Response to conflict and disaster: risk and security", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, Parveen Parmar, "Humanitarian Response to conflict and disaster: Mental health", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

President and fellows of Harvard College, Parveen Parmar, "Humanitarian Response to conflict and disaster: Media", Harvard Humanitarian Initiative, President and fellows of Harvard College, 2016

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977 <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/475>

Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III), 8 December 2005 <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/615>

Ray Wilkinson, "Heart of Darkness", <https://www.unhcr.org/3b6925384.html> Refugees Magazine (1997)

Roberts, Adam. The So-Called 'Right' of Humanitarian Intervention. Yearbook of International Humanitarian Law. 3. 3 - 51. 10.1017/S138913590000057X, 2000

Schümer T. The Politics of New Humanitarianism. In: New Humanitarianism. Palgrave Studies in Development. Palgrave Macmillan, London, 2008

Schwendemann, F., "The legal framework of humanitarian access in armed conflict", International Review of the Red Cross 93 (2011)

Slim, H. "Relief agencies and moral standing in war: principles of humanity, neutrality, impartiality and solidarity, Development in Practice, Volume 10, Numbers 3-4/August 1, 2000

Somalia - UNOSOM 1. United Nations News Center.

Sphere Project, "Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response, 2011" (2011)

Sphere Project, "The Humanitarian Charter". Prieiga, <https://www.spherestandards.org/wp-content/uploads/2018/07/the-humanitarian-charter.pdf>, 2018

Susan M. Briggs, Lincoln C. Chen (Edited by Jennifer Leaning) "Humanitarian Crises: The Medical and Public Health Response" ISBN 9780674155152, 1999

The International Red Cross and Red Crescent Code of Conduct: www.ifrc.org

Tronc, Emmanuel and Grace, Rob and Nahikian, Anaïde, Humanitarian Access Obstruction in Somalia: Externally Imposed and Self-Inflicted Dimensions (November 14, 2018). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3284256> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3284256>

UN, Office of Legal Affairs Codification Division, CONVENTION ON THE SAFETY OF UNITED NATIONS AND ASSOCIATED PERSONNEL. Prieiga <https://www.un.org/law/cod/safety.htm>

United Nations GA , A/RES/46/182 http://oas.org/dil/Res_46-182_UN_eng.pdf, 1991

Victoria Metcalfe, Simone Haysom, and Stuart Gordon, "Trends and Challenges in Humanitarian Civil–military Coordination: A Review of the Literature," Humanitarian Policy Group (2012).

Western, Jon, and Joshua S. Goldstein. "Humanitarian intervention comes of age: Lessons from Somalia to Libya." Prieiga <https://www.foreignaffairs.com/articles/2011-11-01/humanitarian-intervention-comes-age> Foreign Affairs 90 (2011)

Respect
existence or
expect
RESISTANCE